

IŠPIRKŲTASIS Wiljo Saragija

KRAŠTAS

VILJO SARAJA

IŠPIRKTASIS
KRAŠTAS

Antrasis, fotografuotas, leidimas

Kaunas, MENTA, 1990

UDK 894.541- 31

Sa 201

Išpirktojo krašto” parašt je

Suomijos karas su Soviet S junga 1939-1940 m. žiem yra vienas iš skaudžiausi vyki šios mažos šiaur s tautos gyvenime. Nors daug laiko pra jo, ta iau kan ios ir praradimai v l atgyja ne tik dalyvi , bet ir po karo gimusi žmoniai s mon je. Žiemos karas byloja apie didžiojo kaimyno niekšybes prieš maž darbš i suomi taut .

Kai 1989 m. Suomija pla iai min jo šio karo pradžios penkiasdešimtmet , Soviet S jungos istorikai ir generolai be paliovos teisingo Žiemos karo priežastis, nepamiršdami priminti ano meto ypating s lyg , SSSR “geranoriškos” politikos ir pan. Priekaištauta Suomijos istorikams, kad Jie “neteisingai” vertina tiek politin situacij tiek karo priežastis, tendencingai interpretuoja to meto dokumentus.

Suomiai šiam karui, bei po jo paliaub dar por kart atsinaujinusiems karo veiksmams tarp Suomijos ir SSSR skyr ir tebeskiria daug d mesio. Istorikai yra išleid toki fundamentali veikal kaip “Žiemos karo istorija” (“Talvisodan historia”, 1977-1980, t. 1-4), “Suomija kovojo: M s kareivi didysis vardynas” (“Suomi taisteli: Sottemme suurlukemlsto”, Porvoo, 1977-1980, t. 1-6), “Suomijos karas” (“Suomen sota”, 1951-1975, t. I-II). “Suomija kare” (“Suomi sodassa”, Keuruu, 1982) ir kt. bei dešimtis mažesni monografij atsiminim , dokument rinkini (vien 1989 m., minint karo penkiasdešimtmet , išleista apie 20 leidini). Tuose darbuose aprašyta vos ne kiekvieno kareivio karo kelias, k jau bekalb ti apie didesni dalini veiksmus, taip pat apie SSSR ir Suomijos diplomatinius santykius. Tod l abejoti Suomijos mokslinink kompe-

tentingumu gali tik Maskvos veik jai.

Žiemos karas atsispind jo ir menin je k ryboje. Romanai, apysakos, novel s, dramos veikalai, filmai, dail s k riniai - tai b t tik bendra ir nedidel visos tos k rybos statistika. Tik, deja, mes, lietuviai, šit k rini nežinome, nes Jie arba m s nepasiekdavo, arba buvo uždaryti spec. fonduose. Rašytoj k ryba, dokumentiškai vaizduojanti š kar , nebuvo leidžiama nei rus , nei kitomis SSSR taut kalbomis. Tad lietuvi skaitytojas tik iš nuogird gal jo kai k žinoti apie Žiemos kar , nors oficialioje pasaulin je istorin je literat roje jis laikytas grobikišku SSSR - Suomijos karu.

1939 m. lapkri io m nesi prad tas Žiemos karas buvo jau prieš por met Maskvoje suplanuotos didel s suomi tautos tragedijos pradžia. Mat Suomija neatidav prie Leningrado savo teritorijos Soviet S jungai, panorusiai prapl sti sienas ir "užtikrinti" šio miesto saugum . Atvežti iš Leningrado ir Maskvos vairaus plauko "pab g liai" Suomijos teritorijoje. Terijokyje (dabar Zelenogorskas), paskelb soviet valdži su Suomijos emigrantu komunistu Otto K sinenu priešakyje. vykdzius provokacij , beliko peržengti Suomijos sien ir traukti Helsink , kuris tur jo tapti O. K sineno vyriausyb s valdomos Suomijos soviet socialistin s respublikos sostine, bet tam pasipriešino suomiai, nepab g daug kart galingesnio priešo.

Žiemos kare žuvo apie 23.000 Suomijos kareivi , daugiau kaip 1000 civili ir apie 43.000 buvo sužeista. Raudonosios armijos kareivi žuvo apie 70.000 ir nežinoma, kiek dingo be žinios. Be to, apie 176.000 raudonarmie i buvo sužeista. Tad neprašytas sve ias pajuto tikr j atšiaurios Suomijos ir Jos žmoni r st

Vljo Sar jos romanas "Išpirktasis kraštas" ("Lunastettu maa"), 1940 m. Suomijoje premijuotas kaip geriausias Žiemos kar pavaizdav s k riny s, yra vienas iš daugelio šiam 105 dienas trukusiam karui skirt grožini veikal . Jis ir lietuvi skaitytoj pasiek gana greit - 1943 m. Juozo Krumino-Palionio išverst

lietuvi kalb išleido B. Daunoro leidykla 15 t kst. egzempliori tiražu.

Rašytojas Viljo Anssi Saraja (iki 1927 m. raš si pavarde Snellman, 1900.08.24-1970.03.08) n ra ižymus Suomijos rašytojas. Tai liaudies mokytojas, viariose mokyklose d st s deklamacijos men . Jis yra išleid s 14 k rini : keturis romanus, dvi apysakas, kelias pasakas, dvi poezijos deklamacijos teorijos knygas ir kt. Dauguma grožini k rini vaizduoja jaunimo gyvenim , tik "Išpirktasis kraštas" - kar . Pastarasis, matyt, buvo ir reikšmingiausias V. A. Sarajos k ryboje: vos išleistas 1940 metais gavo jau min t premij ir tais paiais metais buvo išverstas šved kalb .

1941 m. išleistas dan ir vengr , 1942 m. - vokie i , 1943 m. - pranc z ir lietuvi kalbomis. Kiti Sarajos k riniai n ra versti užsienio kalbas.

Nedidel s apimties romanas - tarsi paties autoriaus bei jo draug tragiški išgyvenimai, kupini patriotin s šilumos ir lyrizmo. Už t vyn ir laisv dr siai eina m šin kariai, gerai suvokdami, koki sunki ir garbing pareig jiems skyr tauta.

Jie savo mirtimi išpirko laisv . Išpirko krašt , kaip ir tas romano poetas ir karys Heikis. Tik jis jau nesužinos, kad iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos iš jo gimtosios Suomijos bus pareikalauta dar daug toki auk , kad Soviet S junga, trypusi ši žem ir bombardavusi jos miestus, paskelbs Suomij užpuolike, atims iš jos 42 934 kv. km teritorijos (beveik Danijos dydžio) su gražiausiu ir antruoju pagal dyd miestu Vypuriu (Vyborg), išsklaidys ir sunaikins šimtus t kstan i žmoni ir pareikalaus milžiniškos kontribucijos - per šešerius metus išmok ti 226,5 milijono doleri (1952 m. kursu - apie 500-600 mln.).

Ši kukli fakt šviesoje V. Sarajos romanas gyja didesn prasm - tampa mažos tautos kovotojo savotiška išpažintimi ir ver ia giliau pam styti apie Lietuvos istorijos vingius.

Stasys SKRODENIS

SARAJA V. A.

Sa 201 Išpirktasis kraštas: (ist. romanas) Vert

J. Kruminas - Palionis.- 2-asis fotogr. leid.

Pratarm paraš S. Skrodenis.

K. : Menta, 1990.160p.

Orig. leid. duom.: K. : Br. Daunoro

t-kla, 1943.

Nedidel s apimties romane atsispindi didvyriška suomi tautos kova prieš
daug kart gausesni agresori - Raudon ja armij .

4703010100 UDK 894. 541-31

VILJO SARAJA

IŠPIRKTASIS KRAŠTAS

Premijuotas suomi literat ųros premija, kaip geriausias
1939—1940 met ų žiemos karo atvaizdavimas

IŠVERT
JUOZAS KRUMINAS-PALIONIS

BR. DAUNORO LEIDYKLA KAUNE

Viljo Saraja

LUNASTETTU MAA

Kirjankustannusliike Ottava
Helsinki

Viršeli pieš T. KULAKAUSKAS

894.54 — 311. 6. 03 = 91. 92

Br. Daunoro Leidyklos 1943 m.
leidinys. Tiražas — 15.000 egz.
Popierius Ostland-Faser-G.m.b.H.
15X96 cm. Spaud Valstybin
Spaustuv „Žibintas" Kaune.
Kaina RM 1,50

DIDVYRIŠKIEJI SUOMIAI LITERAT ROJ

Kiekvienos tautos literatūra yra skatinama ir netiesioginiai kuriami vairi veiksniai, kurie vienaip ar kitaip veikia ir pačią tautą. Šis faktas ryškiausiai pastebimas dailiojoje Suomijos raštijoje, ir ypač jos dvipusiškose kryptyse, diametraliai priešingose viena kitai, tačiau tuo kaip tik ir iškeliančiose ir pačios tautos, ir jos literatūros charakterus. Paskutiniai septyni šimtai Suomijos istorijos metų nužymėti nuolatiniiais karais. Per vis šitą istorijos periodą ištis šimtmetus Suomija praleido tik bekariaudama. Niekad ji nebuvo užpuoliki, niekad nesikisino tai, kas svetima. Tačiau likimas lėmė jai neramius ir godžius rytų kaimynus. Pati Rusija negalėjo apžioti savo stepių ir milžiniškų dykvių. Tačiau vis carų viešpatavimo laikotarpį ji negalėjo nuleisti akių nuo darbuosios Suomijos. Nuolat buvo išgalvojamos priešastys, nuolat buvo ksinamasi jos nepriklausomybė. Vėliau carizmas žlugo, Suomijos pašonėje gimė bolševizmas. Jis buvo didelis, tačiau dar glėžnas. Bet kai jis pasijuto praus bren-

dimo amži , gavo caristinio imperializmo apetit . Pirmoji tai tur jo pajusti Suomija. Per pastaruosius 25 metus šiandien Suomija su bolševizmu kovoja jau tre i kart .

Šios nuolatin s kovos ir kieta šiaur s gamta išugd ryžting ir atkakli taut , sugeban i pasipriešinti bet kokiai priespaudai. Šitie tautos bruožai atsispindi ir jos literat roje. Gal b t n vienos tautos dailioji raštija n ra taip sutapusi su gyvenamuju laikotarpiu, kaip kad suomi literat ra atšvie ia kruvinus savo tautos kelius. Nuolatiniai karai jo suomi literat r , kaip ir gyvenim . Tai yra viena dai liosios suomi raštijos kryptis.

Suomis yra ramus ir taikingas. Jis pl šia savo šiurkš i žem , nurenka nuo savo lauk akmenis, kietu darbu jis pelnosi savo duon . Ta iau jis niekad nesizvalgo svetimus laukus. Jis myli taik ir ramyb , ir šitas šiaurietišką ramumą taip pat giliai aug s jo sielon, kaip ir pasiryžimas kovoje ginti savo krašt . R staus granito ir m lyn j ežer peizažas dvelkia taikingu gyvenimu — šis gyvenimas randa didelio atgarsio ir suomi literat roje. Aštrios žiemos, ryškios žvaigžd s, šaltai ži rin ios snieguotus miškus, pavasario upeli potvyniai, ežer pakran i berželiai — ir tarp viso to ramus, melancholišką, savy užsidas s, lyrišką žmogus. Tai yra antroji suomi literat ros kryptis.

1939—1940 met žiem bolševikinis milžinas visa savo jga užgul maž j Suomij . Suomiai, n vien kart istorijos bgyje negyven vergais, ir š kart nepanoro vergauti raudonajam siaubui. Pasipriešinti ž liems reikalavimams front iš jo vyrai, kurie nepasiruoš , beveik beginkliai, išlaik šimt kiet žimos karo dien .

Šito šimto dien pergyvenimai daugiausia ir yra naujosios suomi literat ros tema. Beveik 1000 kilometr ištysusiame fronte Suomijos kareiviai savo v liavas raš nemirštam garb . Svarbiausia m ši vietov buvo Kollaa. Priešas šiame ruože puol nepaprasta jga. Kraujas ir ašaros, baim ir viltis, bet taipgi ir visos tautos išdidumas yra susij su šituo vardu. „Kollaa ketää“ — lakoniškai skamb jo vyriausios kariuomen s vadovyb s pranešimas. Šiuos žodžius savo knygos antraštei panaudojo šit kov dalyvis, atsargos leitenantas ir rašytojas Erkki Palolampi. Jo knyga yra gražiausias paminklas gyviesiems ir kritusiems Kollaa didvyriams. Kitas toks didvyriškas k riny s yra Gunnar Johansson fronto sp dži ir aprašym knyga „Vi ville inte dö“ (Mes nenorime mirti). Tai yra viena iškiliaus i karin s suomi raštijos knyg . Joje vaizduojamos kovos Suomussalmi ir Kuhmo vietov se. Gunnar Jahonsson pastaraisiais metais krito ryt fronte. Ta pa ia tema yra raš s ir Eino Hosia, ypa pagars j s

savo romanu „Tuliholvin alla“ (Po degan iu dangum“, ir Mik Valtari, ir Pentti Haanpaa, ir daugelis kit .

Ta iau gražiausias ir savo aprašym realumu sp dingiausias šios r šies suomi romanas yra Viljo Saraja „Lunasttetu maa“ (Išpirktasis kraštas). Tai yra knyga, kuri savo nuogais žiemos karo vaizdais ir didele patriotine šilima yra augusi suomi tautos šird . Šiurp s fronto pergyvenimai ir atkaklus pasiryžimas geriau laisvam mirti, negu prarasti laisv , iškelia ši knyg domiausi knyg eil . Ne veltui ji buvo premijuota suomi literat ros premija. Viljo Saraja, šios knygos autorius, liaudies mokyklos mokytojas ir sanitarijos karininkas, pats tiesioginiai nepergyveno vis ši vyki , daugiausia medžiagos savo knygai jis s m si iš vaizding savo draug , dalyvavusi karštose kovose, pasakojim . Ta iau jis nuostabiai moko jo sujungti lyrin švelnum su dramatine pergyvenim j ga, tod l jo fronto vaizdai yra gyva ir nepamirštama buvusio žiemos karo fotografija.

Suomi literat r mes nedaug paž stame — turime tik vien kit Sillanpaa, Linankoski ir Maila Talvio vertim . Tod l šis nedidelis jauno suomi rašytojo romanas gal b t suteiks lietuviškam skaitytojui bent menk naujausios suomi literat ros vaizd .

Vert j a s

PIRMAS SKYRIUS

Mes esame vos dešimt kilometrų nuo fronto.,
Prieš dvi dienas buvome atkomandiruoti į iš
Myllypelto stoties. Keturiasdešimt kilometrų
žygiavome geliančiame šaltyje, apšviečiami šal-
tųjų žvaigždžių. Kelias juos per mišką. Vienur
kitur užtikdavome žmonų gyvenimo pėdsakus.
Retkarčiais susitikdavome vienišą moterį arba
nedidelį mergaitę. Jos vilko sunkius ryšulius,
nešė tik tai, kas buvo reikalingiausia, kaip pa-
skubomis dar stengė išgelbėti. Taip pat matėme
ilgas pabėgusių eiles, kenčiančias moteris, š-
lančius vaikus, ligotus senius. Jie buvo priversti
bėgti iš savo tėvynės, kurioje jie ir jų protėviai
ištinę šimtmečius gimė ir augo, kur jie pergy-
veno džiaugsmą ir sielvartą.

Dabar mūsų kraštas buvo užpultas. Išdidžiai
buvo pakeltas kumštis, patiekti reikalavimai.
Buvo pasakyta visai atvirai: tai priklauso mums,
kadangi mes esame stipresni už jus. Tačiau
mes nenusileidome jokiems reikalavimams. Mes
nenorėjome parduoti savo pirmgimio teisės —
teisės gyventi šitame krašte — už pigi kruo-

pien , už apgaulingus pažadus, kurie tikriausiai niekad neb t buv išlaikyti.

Ne! Mes norime ginti š krašt . Juk taip dar ir m s prot viai. Argi mes b tume mažiau verti už juos? Argi Paskutiniojo Teismo dien mes tur tume dr sos pažvelgti jiems akis, jei- gu dabar papras iausiai atiduotume savo krašt ? Argi m s, visai nerausdami, gal tume pasakyti, kad myl jome šit krašt , jeigu neišdr some jam visko paaukoti? Ir k gi mes gal tume atsakyti, jeigu paklaust mus apie brangiausi m s širdži nuosavyb ? Tikriausiai, prieš visus tuos klausimus mes tur tume išstoti su melu l pose. Bet virš m s t vyn s ir virš m s pa i yra dar Viešpats Dievas, kuris visa tai neklaidingai mato.

Niekas neabejoja tuo, kad dabar mes tik neiš- vengiamos b tinyb s ver iami pak l me gink- lus. Kiekvienam iš m s tai yra nat raliausias pasaulyje dalykas. Argi mes neprivalome ginti to, kas mums priklauso? Argi mes neprivalo- me r pintis mums patik tu palikimu? Ko gi ia reikia svetimiesiems! Kod l gi visuomet kiti taip godžiai siekia to, k mes su tokiu vargu ir prakaitu, k mes taip sunkiai esame laim j ?

Nuo neatmenam laik ia yra m s t vyn . Išstisus Šimtme ius m s prot viai pl š šitas dykvietes, išsikovoj jas iš vandens. Ta iau vi- suomet d l m s krašto vyko gin ai ir kovos. Mes tur jome tik vien , vienintel m s pavel-

d jimo prieš . Vis laik , tarsi grasin s šeš lis, si bavo jis virš m s . Niekad negal jome juo pasitik ti. O dabar dar kart tur jome užsivilkti kareiviškus mundierius. Dabar mes dar kart išsireng me kelion , iš kurios, gal b t, nebebus sugr žimo t vyn .

ia dar viskas taikinga ir ramu, palyginus su tuo, k mes tur jome Turku (Abo). Ten m s gyvenimas vis laik buvo temdomas nuolatini oro pavojaus aliarm ir negird to bombardavimo. Palyginus su tuo, ia dar visai taikinga, ir netgi jauku. ia, reikia tik tis, mums gerai eisis.

Mes sitais me visame kaime, gal b t, net dviejuose ar trijuose kaimuose. Tai gana savotiška vietov . ia yra ilgas sl nis ir lengvai kylanti atkaln . Šios atkaln s krašte, kitoje gatv s pus je, susispiet visi namai. Maži, nežym s nameliai. Kažkur, truput toliau šal , turi b ti Pyhäjärvi. Ta iau kaimo gatv s gale stovi raudonas pastatas. Ten sitais batalijono štabas. Aš su savo vaikiniais apsigyvenau mažame baltame name, netoli štabo, kitoje gatv s pus je. Visame kilometro ilgumo kaime m s namelis yra vienintelis, kuris stovi kitoje gatv s pus je. Visi kiti yra palink atkaln .

ia gyvename nuostabiai smag gyvenim . Ta iau, nepaisant to, visos m s dienos yra pilnos laukimo. Pora žmoni tikina žin , kad mes b sime perkelti prie Taipaleenjoki, kurs ia

pat, netoli sruvena. Kiti gi mano, kad mums teks saugoti Suvanto. Iš tikr j gi tai yra visiškai vistiek, kur mus nustum. Svarbiausia, kad gal tume kovoti ir nugal ti prieš . Mums taipgi visiškai vistiek, ar mes numirsime, ar b sime sužeisti. Kiekviena Suomijos generacija buvo priversta išpirkti š krašt savo širdies krauju. Kaip gi mes išdr stume net pagalvoti apie tai, kad gal tume mažiau prie to prisid ti?

Ištis dien savo trobel se laikom s labai ramiai. Iš lent susikalame gultus. Grind kilimai atlieka iužini iškemšamosios medžiagos pareigas. ia neįjuntame jokio vargo. Kartais dienos metu užd duoja maža, banguojanti sirena. Tada priešo l ktuvai pro mus skrenda tolyn. Mes žinome tai visai tikrai, esame budr s, ta iau nepajudame n žingsnio. Bet kai ateina prieblanda, tada prasideda gyvumas ir jud jimas. Susirink vyrai, švariais, sniego baltumo apsiaustais nu iuožia ilgomis šviesiomis pašli žomis. Atvežamos vairios apr pinimo priemon s, tolyn gabenamas maistas. Po savo apsauginiais stogeliais ligi kaitimo r ksta lauko virtuv s. Ir vakare gauname geros, maistingos sriubos.

Po to ateina lankym metas. Vyrai slankioja nuo trobel s prie trobel s, iš kiemo kiem . Paspaudžiama draugui ranka, pris dama ir sudaroma jauki pasikalb jimo valand l . Kalbama ir galvojama apie vairiausius daiktus.

Kalevi Marttila yra tikras vėjo malinlis. Jis noriai išužia sky, bet mieliausiai leidžiasi tolimas keliones. Ką stovi palyginti tolokai, bet ten galima nusipirkti gerą daiktą: tabako, saldumynų, kepsnių ir laiškams popierio. Su karšiu rašoma viskas, kad tik sutrumpint laikas. Kartais kuris nors skambina. Ir tada kiekvienas paskaita pats savo mintyse. Suomis yra šaltakraujis, ramus ir nenoriai kalba. O mes esame dar labiau tokie, negu paprastai. Geležinis gyvenimo ranka sugriebė mus jaunos, ramios ir svajojančius vaikus.

Pirmiausia tai yra Heikki Parola, mano kaimynas ir vaikystės draugas. Dažnai ilgaisiais vakarais jis paskaita svajonę. Tai jau dienos metu jis išužia sky mišką ir stebisi minkštu žiemos gamtos grožiu. Pats jis poeto prigimties, jautrus ir draugiškas žmogus, kurio juokas skamba gražiai ir ramiai. Iš jo žvilgsnio šviečia aiški ir skaidri siela. Kai kam tiesiog nuostabu, kad iki šiol dar niekas nestengia sudrumsti šitos jaunos poeto sielos skaidrumo. Bet dar palauk, mano broli! Karas tuo dar pasirpins! Tikriausiai dar ateis sielvartas, ir net tavo kelyje bus neperlipamai pripūstyta. Daugelis bėgsi vaizdus sužeis ir tavo sielą. Ir tu prarasi šitą gamtos grožį, kuriuo šiandien dar stebiesi. Kai karas skuba, nėra laiko žvalgytis kitą nors kūrą. Ir kam tu svajoji, jeigu niekad nepasieksi savo svajonių tikslo?

Iš tikrųjų, aš pats stebiuosi savo paviršutiniškais klausimais. Argi aš nežinau, kad vidujinis mūsų pasaulis taip pat yra turtingas? Kai užmerkiu akis, pamatau šviesų vietovaizdą, mirguliuojančius debesius ir ne tik tinais spindiniais giliai pievas. Aš jau iš jo gaudim ir bangšniokštį, stoviu ten apstulbintas ir klausausi paukščių orkestro. Niekur kitur nėra tokių puikių paveikslų, kaip mūsų pačių sielose, kur pats Dievas yra menininkas, yra jis yra drauge ir dailininkas ir orkestro dirigentas. Ten slypi neišsemiami tikrojo turto šaltiniai. Ten sukrautos nepraeinamos ir nežestaniškos gerybės. Ir tik norėdami šiuos vaizdus sigilinti, savo ausimis ir savo akimis mes leidžiame pagauti visa tai, kas aplinkui yra gražiausio. Mūsų siela, mūsų padedama, taip pat viso šito trokšta, kadangi dėl to iš viso verta gyventi.

Kartais mane apima nedideli rūpesiai dėl Heikki. Aš bijau viso to, kas dar ateis, kai karas persmeigs viską ir kiekvieną paskirai. Tokiomis valandomis net ir akis užmerkęs aš nematau nieko. Yra tik tamsa ir beribus tuštuma.

Kol kas mums gerai einasi čia, Kalamajoj. Tik nereikia per daug galvoti. Geriausia, dienų priimti tokią, kokia ji ateina. Karo metu apie nieką negalima galvoti toliau, kaip vien minutę pirmyn. Tikrai keistas žmogaus gyvenimas. Jis pražysta vienai akimirksniui, po to nuvysta ir susmunka. Ir dairaisi, kur gi jis dėl josi?

Kai ia atvykome, gavome nauj batalijono vad . Toks pakeitimas b riui ne per daug patiko. Mes daug mieliau b tume pasilik savo ligšiolin vad , kapiton . Tai buvo puikus, tikrai išaukl tas vyras. Kaip mes steb davom s jo meniškais pasirodymais, jo nuostabiais, muzikaliniais sugeb jimais! Jis komponuodavo ir skambindavo — net iš pi klo juostos jis išgavodavo stebuklingus, minkštus, puikius, suvaldomus tonus. Jie buvo panaš s jo sielos išraiškai, kuri taip aiškiai atsišviet jo giliose rudose akyse. Su juo mes mielai b tume puol mirt ir naikinim . N vienas neb t tur j s n mažiausio baim s krislo. Ta iau, nepaisant to, d l neišaiškinam priežas i mes gavome nauj vad . Tai buvo mažas, žila sis vyras, baltais kailiniais ir balta kailine kepure. Aš j tuoj pavadinau „Kal d seneliu“. V liau vyrai š išsireiškim dar labiau suprastino ir m j paprastai vadinti „seniu“. Jis be pagrindo jaudindavosi d l ne tik iausi dalyk . M s kapitonas tai ži r davo dr siai, net jeigu kartais ir kietai tekdavo susispausti. Tikras Suomijos karys.

Netoli Senio b stin s buvo didel vištid . Tiesiog seil s mums burnoje nerimdavo, kai batalijone išgirsdavome kalbant apie riebias vištas. Argi mes negal tume suvalgyti vištienos? Tuo vadovaujantis, iš vištid s vis pradingdavo viena kita vištel , kadangi j savininkai

buvo išsikraust saugesnes apylinkes. Ta iau Senis žinojo šit fakt ir piktai, tarsi aviganis šuo, saugojo vištas. Kiekvien kart jis suskaičiuodavo jas, ir nepaprastai steb davosi, — kaip gi gali jos taip viena po kitos dingti. Bet kaip visa tai vyksta — jis, matyti, tuojau suprato, tod l višt daboti pastat ginkluot sargybin .

Didysis Vaino, milžinas su lokio letenomis, tur jo nenugalim troškim paragauti vištienos kepsnio. Ta iau ginkluotas sargybinis vaikšto aplink tvart , patekti j n ra jokios galimyb s. Pagaliau jis išpaž sta man savo r pes ius, ir mes drauge sumetam karišk gudryb . Heikki stovi sargyboje. Aš prieinu ir imu plep ti su juo. Didysis Vaino padaro užuolank miško pus ir nueina ten esan i vištid s dur link. Aš stoviu ir kalbuosi su Heikki apie visk , kas tik manoma. Ta iau jis nesileidžia apgaunamas. Jeigu aš pats neb iau pasteb j s šelmyst s jo aki kampeliuose, b iau pagalvoj s, kad mes niekad nepasigardžiuosime vištienos kepsniu, mažiausiai jau šiandien.

Staiga mus pasiekia siaubingas karktel jimas, antras, po to dar vienas. O netrukus — baisus plasnojimas, išg stingas kudakavimas, karkimas, po to keiksmi, pragariškas triukšmas. Savo mintyse aš tarsi matau, kaip Didysis Vaino siaut ja vištid je ir savo lokio letenomis stengiasi nutverti kuri nors višt už uodegos. Ta iau tarp piršt jam lieka tik kelios plunksnos,

jis daužosi ir pl šosi, plunksnos skraido šalis. Pagaliau sustoja tuš iomis rankomis. Netrukus v l tamsioje vištid je prasideda gyvumas. Jam pavyksta sugriebti vien višt už kaklo. Jis truput spustel ja, višta plazdena savo sparnais, spardosi kojomis ir bej giai daužosi iš vieno kampo kit . Tuo tarpu Didysis Vaino apsižvalgo jau kito kepsnio. Kudakavimas v l pagyv ja. Triukšmas daugiau negu pragariškas. Milžinas medžioja.

— Tu gird jai, kad. . .

— Tik b k grei iau mišk , po velni !

Tai Heikki, kurs pirm kart praveria savo nasrus.

Aš esu tos nuomon s, kad dabar skubus pasitraukimas b t geriausias narsumo rodymas. Ta iau pragariškas triukšmas vištid je n kiek nemaž ja. Milžine pabudo pl šikavimo aistra.

Sargybinis šoka užpakalin tvarto pus . Aš dar sp ju pamatyti, kaip puš miškelyje pranyksta pora milžinišk veltini bat pad . Argi sargybinis šaus juos? Heikki prasideda šautuv , bet ir v l nuleidžia j . Kudakavimas vis dar tebesit sia. Heikki apeina aplink vištid ir v l sustoja priekiemy. T pat akimirksn Senis pamažu lipa laiptais žemyn. Aš negaliu išgirsti, k jis sako. Aš tik matau, kad Heikki išsitempia ir raportuoja.

— Aš nežinau, pone majore.

Skl stis prie vištids dur yra savo vietoje. Senis v l pranyksta savo kambaryje. Aš taip pat nepastebimai pasišalinu, kad galiau dalyvauti grobio pasidalinime. Heikki v l vaikšto aplink savo tvart, nuo kurio dur milžiniški veltini bat p dsakai stygos tiesumu veda mišk .

Tamsiame skalbyklos prieškambarėje mes pešame vištas. Plunksnos tuojau dingsta besikrenančioje krosnyje. M s liežuviai jau tarsi junta skan vištienos skon . Iš viso sumedžiotos penkios vištos. Pradžioje nusprendžiame pasitenkinti trijomis. Tuo b du kiekvienam tenka po vien višt , nes taip pat ir Heikki nutariame pasikviesti ši puot . Aišku, Didysis Vaino reikalavo sau dvių višt iš karto, bet aš nuraminau j , pareikšdamas, kad tikriausiai dar gerokai liks nuo m s su Heikki kepsni . Juk n vienas m s negal s vienu pris dimu suvalgyti riebi višt . Šitas pareiškimas j visai patenkino. Taip tad dvi vištas sutaupome rytojaus rytui ir surištomis kojomis pakabiname jas po skalbyklos kaminu.

Oras pilnas sieros ir sudegusi plunksn kvapo. Bet netrukus intensyviai pajuntami kitoki, malonesni kvapsniai. Mediniais pagaliukais vartome ant žarij vištas. Pro kepsnius žemyn laša taukai. Ah — štai jau vienam iš burnos b ga seil s. Niekad ir niekur dar taip nekvepo joks kepsnys. Kai puotai jau maždaug pasiruošta, aš

iššoku priekiem atsivesti Heikki. Paprašau j sekti mane. Jo besišyps s veidas dar m slingesnis. Bet netrukus jis prasijuokia, ir tada jo aki kampeliuose pasirodo žinoma šelmyst . Jis dedasi nieko nežinan iu ir klausia:

— Iš kur gi j s gavote paukštienos kepsni ?

— Didysis Vaino nušov .

— Tur b t, savo šautuvu? — Heikki balse žaidžia gerai pasl ptas nusisteb jimas.

— Žinoma, savo šautuvu, — atsako Didysis Vaino.

— Kiek gi paukš i tu nušovei?

— Penkis.

— Ir visus iš karto, vienu vieninteliu š viu?

— Visus vienu vieninteliu š viu.

— Ir tuoj visus su iupai?

— Ne, pirma už plunksn , o paskui jau ir už višt — nee, už paukš i , nor jau pasakyti.

Dabar mes visi juokiam s. Kadangi tai n ra taisyklinga vagyst . Tai yra tik tai, kad mes pasir piname palikta nuosavybe, k mes turime lygiai tiek pat teisi , kiek ir batalijono štabas. B t buvusi tikra nuod m , jeigu mes b tume likimo valiai palik vištas ir jos b t priverstos badauti. Tuo tarpu mes jas suvalgome su didžiausiu apetitu. Ant kepsni už-

barstome druskos, retkar iais atsipiaut gabal dar kart kišame drusk . Prikandame sviestu apteptas duonos riekės ir pasigardžiuodami sri b iojame kav , kuri žygio puodelyje išsivir me virš liepsnojan ios ugnies. Puikiausia puota, tikrai! Jau kuris laikas nebuvo taip gerai valg . Ilgai s dime visiškai ram s ir valgome su tikru vidujiniu malonumu. Pagaliau Didysis Vaino nutraukia tyl ir, dar pilna m sos burna, suniurzgia — tyliai, atsargiai:

— K gi sak Senis?

— Toks prakeiktas kudakavimas, toks velniškas kudakavimas!

Mes juokiam s taip, jog net turime prilaikyti vidurius. Ašaros rieda m s skruostais ir taukai laša pro l p kampus. Nusileidžian ioje vakaro prieblandoje, blankiame žarij atšvaite mes pamirštame net kar , d l kurio juk iš viso ia ir esame. Tai juk t ra tik maža vištienos puota, aplink stal — trys vyrai, gera ir taikinga vakarien .

Kitas dienas taip pat ramiai praleidžiame. Dienos metu miegame, o viskas, kas reikia atlikti — to tikrai n ra daug — atliekame nakt . Ankst ryt p dsakus sniege v l panaikiname. Ir kai kartais viršuj pradunda l ktuvai, visi keliai ni kso taip pat nepaliesti, kaip ir dien prieš tai.

Retkar iais, vis d lto, mums kietai primenamas karas. m s b stin neša didel , stipr

vyr . Tai vienas iš m s pulko gurguol s. Jis su dviem savo draugais vien graži popiet buvo išvyk s parsigabenti šieno. Staiga juos užklupo priešo l ktuvas. Kiti pab go mišk , ta iau didysis nerangus vaikas nesusp jo su anais. Jis išsities išilgai vieškelio griovio. L ktuvas n r žemyn, sutrat jo jo kulkosvaidis. Viena kulka kliud šit vyr , perv r jam nugar ir pasiliko kažkur netoli p sl s.

— Paži r k, ar mano pilvas neištin s.

— Taip, jis iština s.

— Aš manau, kad ten pasiliko kulka.

— Tikriausiai.

— Juk j reik t išimti iš ten?

— Visiškai teisingai.

Aš per daug gerai žinau, kad jos jau nebereikia išiminti. P sl , greičiausiai, jau tr kusi, o tokiais atvejais jau nieko nebegalima pad ti. Lab nakt, didysis, stiprusis vyre! Tu palikai žmon ir vaikus, bet tau jau nebegalima pad ti. Lab nakt!

Vien popiet kieta tikrov pasireiškia kitokių būdu. Mes gauname sakym b ti pasirovusių žygiui. Ne kart mes buvome lauk sute m nusileidimo. Kažkod l tada laikas baisiai skub jo. Dabar reikia vyr , t vyn šaukia mus!

Jaunieji yra apsuks s. Jie pasiskubina ir jau stovi ant savo ilg pašli ž , pasirovš žygiui,

palink po sunkiomis kuprinomis. Vis akyse
blizga džiaugsmas. Pagaliau mes gauname pro-
g apsivainikuoti tikrojo nemirštančiojo vyriš-
kumo laurais. Pagaliau išmušo didžioji mūsų
gyvenimo diena. Kažkuris iš slidininkų eilės
pašaukia mane:

— Bi iuli, mes susitiksim frontė!

Ir aš atsakau:

— Taip, ten — kur reikalingi vyrai!

ANTRAS SKYRIUS

Apkasuose (korsu) yra tylu, mirtinai tylu. ia, apa ios, nesiekia išviršinio pasaulio triukšmas. Tas triukšmas priklauso žemės paviršiui, kasdieniniam karo gyvenimui, sprogstančioms granatams ir kaukiantiems šrapneliams. Bet apkasuose, po žeme, yra tylu. Baltais apsiaustais kareiviai tankiomis eilėmis susiduria vienas priešais kitą. Artuma kelia savijautą, kad priklausai visumai. Šitame požeminiame blindaže tai yra neaprašomai taikinga, beveik šventa nuotaika. Ten, viršuje, žiauria karas. ia, apa ioje, ruošiamasi vakariniams maldoms. Kas vyks po to, tai kiekvieno atskiras reikalas. Kiekvienas žino, kad puolimas turi būti praves-tas ir kad jis kaštuos daugelį žmonių gyvybių. Bet taipgi kiekvienas galvoja, kad tai nebus kaip tik jo arba artimiausio jo draugo gyvybė.

Aš stoviu priešais visus. Man šiandien tenka skaityti vakarines maldas. Aš tai mielai atlieku, nes pastebėjau ir spėjau tuo sitikinti, kaip godžiai jai priimama kiekviena mintis, kiekvienas evangelijos žodis.

— Kepures nusiimti! — komanduoju aš.

Ir po akimirkos tylos visi atsargiai giedame psalm .

Aš žinau šios valandos rimtum . Ir aš negaliu nurimti, mano k nas dreba d l vidujinio susijaudinimo. Aš truput bijau, kad toms sieloms, kurios, štai, s di prieš mane baltais apsiaustais, nieko negal siu suteikti. Bet jeigu pats nieko negal siu pasakyti, leisiu kalb ti Aukš iausiajam. ia jis daug siel yra laim j s.

Tas nuramina, ir aš pradedu skaityti iš Naujojo Testamento, kur išsitraukiu iš kišen s:

„Aš patariu tau, nusipirk iš man s auks , kurs yra nuvalytas ugnies liepsnoje ir kurs tave praturtins; ir gausi tu baltus drabužius, ir apsirngsi jais, kad neb t matyti tavo k no juodumo, ir gausi akims tepalo, ir patepsi savo akis, kad b tum matantis“.

„Ginklo draugai, mes esame ia, kad sigytume auks , ir esame pasiruoš nupirkti j . Savo t vyn , savo mylim t vyn norime išpirkti mes savo širdies krauju sau ir savo vaikams. Kaina didel , bet jeigu mes j sumok sime, mes b sime dar turtingesni. Suomija, šis garbingas ir skurdus kraštas, yra vienintelis m s turtas, tai yra auksas, kent jim ugnyje nuvalytas auksas, kur aš patariu tau pirkti, kad liktum turtingas.

Broliai, štai dabar j s stovite savo baltais apsiaustais. J s taip pat esate baltojo ginklo

broliškumo simbolis, to broliškumo, kur m s tikroji t vyn ten, viršuje, veda mus, ir kurios atšvaistas gyvena šio krašto snieguose, jo šaltyje ir jo gyventojuose. Dabar mes einame kov , ta iau mes veržiam s j švariais ginklais, nes m s sielos yra skaidrios. Mes nenor jome šito karo. Mes meld m s, kad gal tume gyventi taikoje. Bet mus privert pasipriešinti nešvariems ginklams. Mes nieko daugiau negalime padaryti, tik išžygiuoti prieš juos. Mes tikrai nebijome j , ir nesame prat nusilenkti.

Apsišvalgyk aplinkui, broli! Visa, k tu ia matai, yra m s t vyn . Šitie granat išarti kovos laukai, šitie suskaldyti medžiai ir r kstantys griuv siai. Tai yra tavo broliai, su kuriais tu petys pet kovoji, tai yra tavo t v ir prot vi darbai. Visa tai yra m s mylimoji t vyn . Ir jeigu tu nematai to, aš patariu tau, nusipirk tepalo akims, kad b tum matantis, kad myl tum, kent tum ir kovotum d l t vyn s, kad durtuvais užkirstum keli ryt ordoms. Mums reikia tepalo akims, kad b tume matantys ir kad gal tume augti kovoje. Mes privalome savo ginklus nukreipti prieš , ta iau m s meil s kryptis yra m s t vyn . J mes privalome matyti m s ginklo taikiklyje“.

Aš nutylu. Aš negaliu toliau kalb ti. Aš jauiuosi keistai sujaudintas. Žodžiai stringa mano gerkl je, ir mano balsas pasidaro sunkus. Tai n ra tuš ia pajaut nuotaika, taipgi ne baimini-

masis ir ne baim . Tai yra kažkas tokio didelio, ko žodžiais negalima suformuoti, nei kitiems reikiamai perduoti. Bet to ir nereikia. Kiekvienas pats tai jau ia, ir kiekvienas pats gerai žino, net to nesiklaus s: mes turime atvirai pažvelgti mir iai akis ir savo krauju išpirkti šito krašto laisv . Šiandien tu, bi iuli, rytoj aš, jeigu tik negyvos m s k n liekanos atpirks šit žem .

L tai ir tyliai aš perskaitau dar Viešpaties palaiminim , ir tada mes išeiname kov .

Ar tu žinai, koks yra suomi praveistas naktinis puolimas? Jis yra tarsi pati ramyb , tykojanti, laukiniams žv rims panaši tyla, kuri netik tai su iumpa prieš už gerkl s, suspaudžia j ir sunaikina. Puolimas yra greitas, gerai apgalvotas, jis turi b ti praveistas kietai ir r s-iai. Jis turi pakankamai „sisu“ (j gos ir valios), ir jis nepal žta. Kiekvienas kareivis savo uždavin atlieka mechaniškai, ta iau gudriai apsvarydamas. Ir jis laimi, nes pralaim ti jis nepri- valo.

Ant savo pašli ž mes greitai ir tyliai slystame pirmyn. Priešas yra viename ruožo iškyšuly, tarp kalnelio ir miško krašto. Vis dien savo tankais jis niokojo jaun miškel . Ilgai nesvarstydamas, jis pervaziavo užš lusias balas. Tank pab kl ir kulkosvaidži priedangoje rusams

pavyko užimti svarbios vietovės. Dabar mes gavome uždavimą atsiimti jas atgal.

Savo draugą aš jau nebegaliu matyti. Aš nieko kito negirdžiu, tik šmėklų kažkieno pašliūžė šiuo metu per kietai užšalus. Vienur kitur sumirga baltas šešelis ir nerangiai prisiglaudžia prie tamsaus medžio. Pasirodo mano draugas, tarsi jaunas lūšis, katš lengvumo judesiais, kiekvienu akimirksniu pasiruošęs pulti savo grobį. Po to visai mirtinai tylu. Girdėti tik atskiri trukdomieji šūviai, kartais trumpomis šūvių serijomis tylum sutarška tanko kulkosvaidis. Sakymai perduodami pašnibždomis. Priešas yra ruožo iškyšulyje, mes turime apeiti jį ir sunaikinti. Tačiau mes žvalgomieji daliniai dar neapjo sparno, apsupimas dar nepraveistas.

sakymas duotas, ir mes jo laikomės. Kažkur, maždaug už dešimties metrų, aš pastebiu vieną savo draugą. Iš kairės, žinau, yra Heikki, tylusis, susimstęs svajotojas, prie kurio jau iuosi gerokai prisirišęs. Dešinėje pusėje turi būti Väinö, didelis šiukštus milžinas, kurio lokiškas rankas nepatartina pakliūti. Esant šalia jo, visuomet apima saugumo jausmas. Vėdamas dalin, aš ypač juo pasitikiu. Šiandien vadovauja kariūnas, aš esu tik grupės vado pavaduotojas. Padėtis visiškai aiški, tačiau šita ramybė išaukia manyje apleistumo jausmą. Tamsūs miškas ir granatūs suskaldyti medžių kamieniai, ištiesto-

mis rankomis sir m erdv virš šrapneli išknaisiot duobi , dar sunkiau leidžia pakelti vienatv . Visuomet, kai nuo pušies šakel s nukrinta sniegas, aš galvoju, kad tai yra kažkas, kas juda. Kiekvien nuostabiau atrodant r st arba kiekvien medin trobel aš palaikau priešū.

Dabar ausys girdi tokius garsus, koki iš viso n ra, nes tikrumoje negird ti nieko kito, tik tylus sniego irpimas ir surišimo vietose sky bat girgžd jimas. Aš užsismaukiu šalm , nes žinau, kad šaltis netrukus griebis man už aus . N ra laiko jausti mažus skausmus ir pasiduoti j takai. Pirmoje eil je — svarbiausias dalykas — kad priešas pats netik tai neužklypt . Tada viskas b t veltui. Dabar kiekvienas akimirksnis yra kova d l gyvenimo ar mirties. Juk pasitaiko, kad net grei iausieji ir gudriausieji nebeišsigelbsti. Kadangi mes esame užpulti, mes turime b ti greitesni, negu priešas. Iš prigimties mes esame ir gudresni už j .

Ateina sakymas: „Gulti!“ Akimirka aš paklausau. Man pasirodo, tarsi matau art jant apsnigt Heikki pavidal , ta iau nesu tuo visai tikras. Klausti taip pat ndr stu. Priešas gal t išgirsti. Tod l laukiu. Mes visi laukiame. M s kulkosvaidžiai tur b t dar nepasiek apsaugini viet , arba m s artilerija dar negavo sakymo prad ti ugn .

Kiekviena akimirka dabar pavirsta amžinybe. Ji išsipleia eapibr žiama, skaudžia tikrove. Mes gulime pasiroš šuoliui, ta iau dar nesame gav jokio sakymo. Aš žinau, kad ten, už šimto metr , priešakyje, guli priešas, mas , kuri turi b ti prispirta prie žem s ir sunaikinta. Jie suniekino tai, kas mums yra šventa, jie siveržterioti tai, kas yra m s . Su šitomis mintimis aš pastebiu, kaip keršto troškimas uždega mano krauj . Ir man sunku ramiai išsilaikyti, nepašokti, nešaukti ir nemušti, kol pats parkrisiu — b siu sunaikintas, kaip kad karas iš viso visk naikina.

Staiga kažkur, prieš mane, granat detonacija sudrasko or . Viena, antra, tre ia. Dešimterio-pai, ne, šimterio-pai ima dund ti aplinkui. Ugnies koncentracija yra netik ta ir baisi savo stiprumu. Medžiai suskyla, j šipuliai švilpia aplinkui, sniegas dulka virš ir pavirsta purvina mase... Kaukimas, kriokimas, švilpimas ir dund jimas. Laukiniai, tarsi išprot j , išsiskiria artilerijos garsai. Bet netrukus atskir š vi gars jau negalima išskirti. Tai yra vienas vieningas pragariškas griaudimas, triukšmas, kuriame susivienija tiksintis kulkosvaidži dainavimas, galingi liepsnosvaidži ugnies š viai, automatiniai šautuv taršk jimas ir dreban ios šautuv salv s. Pragaras yra visiškas — didelis, naikinantis, tamsus. Kas gi buvo tie, kurie prad jo nak-

tin antpuol? Kieno sakymu gal jo kilti šis juodasis pragaras?

Dangaus tamsumoje prieš mane pasirodo suskaldytos medinės trobos sijos. Aš greit spaudžiu galvą sniegui, bet kol man tai pavyksta, veidą gaunu žiupsnį žemi. Žemė užkemša mano akis, ausis ir burną. Granatos skeveldra išbręžia gilų rėžimą mano plieniniam šalmei. Kulkos švilpia į patį pro mano ausis. Nuostabu, kaip jos neužkliūva man s. Mano sniego baltumo apsiaustas jau visai juodas. Jis suplyšt, tarytum būtų pakabintas ant sausos pušies šakos, jeigu aš pamiginčiau susirasti geresnį, labiau apsaugotą vietą, negu šitas žemas žemės kupstelis.

Pasibais tinas griaudimas. Deganti ugnis. Aš pamirštu savąjį. Aš, viskas. Manyje stipriai keistas nusigandimas, kokio prieš tai niekad nebuvau jautęs. Tai suparaližuoja mano sąnarius, kiekviena sausgyslė pasidaro nejudri. Viskas, kas žmogiška, prabėga pro šalį, vietoj to kažkas slegia mane pasibais tina baimės sligimu, šimtu, tiktai kstančiu atmosferu. Aš esu tarsi bevalis, automatinė mašina šitame dideliame pragare. Tačiau aš dar gyvenu, dar galiu kvėpuoti, nors mano smegenys ir negali viso to kaip reikiant apimti. Aš laikiu, kol nutils artilerija.

Tada mes pašokame.

— Ar tu dar esi, Heikki! — šaukiu aš, ta iau negaunu jokio atsakymo. Tik kažkur, kiek toliau priek, man atrodo, kažkas lekia pirmyn.

— Väinö! — šaukiu tada dešin. Kaip atsakym išgirstu silpn urzgim:

— ia!

Manyje ima pulsuoti didelio saugumo jausmas. Mes dar gyvename. Aš tai jau ir imu visk suprasti. Mes išsikapstysime ir iš šito pragaro! Gana vaikiška ir gana žema jausti baim! K gi reiškia mir s k nas, siela vis tiek nepasims jo su savim. Iš kitos pus s, argi mano gyvenimas vertesnis už kit ?

— Pirmyn!

Patrankos staiga nutyla, ir mes šturmuojame priek. Aš aiškiai paž stu liekn Heikki povyz, visai arti man s jis puola prieš. Tarška šautuvai. Degdami perveria or priešo liepsnosvaidži š viai. J lengvai galima b t išvengti, jeigu tik jie nelyt tokiomis beprotiškai tankioms eil mis, tesiog beg diškai netaupiai. Rusai taup duon, o vietoj jos geriau dirbo parak. Kokia nes mon! Ir štai dabar vis šit pertekli jie skiria mums! Kokie mes vargšai!

Ne! ia tu dar gausi savo atlyginim, ia visi j s dar gausite savo dal. Aš metu rankini granat ryšul tamsi, judan i mas. Aš pajuntu, kaip jos sprogsta, ir man rodos, kad tikrai matau, kaip ore skraido kruvinos gal n s ir s nariai.

— Viskas tvarkoj! — šaukia Heikki.

O dabar toliau, kit kr v ! Galima išskirti trumpus, b bnijan ius sprogimus — - vien , antr , tre i , ketvirt — beprotiškus, tikrai beprotiškus. Ir tada — pa-pa-pa — kulkosvaidžiai. Aš s ju mirt , aš keršyju savo rankomis, kito- mis keršyja mano draugai — taip, j s turite tai, ko užsitarnavote.

Man sustoja kvapas. Aš švokš iu ir pastebiu, kad viskas švokš ia manyje. Šitie niekšai jau gavo ir dar gaus jiems priklausan i dal . Ko gi jie ia at jo! Ar mes praš me juos ia ateiti? Argi mes nemaldavome taikos, bet ar mes ga- vome j ?

Ne! Jie grasino mums suspaustu kumš iu ir sak , kad jeigu vien dien jie ateis, jie pasi- ims tai, k nori pasiimti. Imkite dabar, jei ga- lite. Ne, kol aš kovoju, kol galiu išsilaikyti ant koj , kol Heikki, Väinö, Esko, Aarne ir visi kiti jaunuoliai dar kv puoja, ne!

— Ei, vaikinai, pirmyn! Dabar aš perimu sa- kym , bent galvoju, kad perimu j . Pirmyn! Truput stipriau an kr v , ten — ir t dar, ten! Keista, kaip akys prato prie šios tamsos. Nematyti joki šeš li , joki tuš i protarpi . Vyzdžiai išsipl t ir l šiai pagauna priešo vaizd kaip tik prieš taikikli iškyšul lius.

Ima žaisti priešo prožektoriai. Šviesos k giai vienas po kito tamsiame danguje ieško plienini paukš i . Bet mes iš viso neturime plienini

paukš i , o apie tuos, kuriuos turime, neverta ir kalb ti. Jie tikriausiai ne stengt sikišti net tok vietin puolim , koks dabar yra m siškis. Bombonešiai? Ar mes iš viso toki turime? Jeigu mes ir tikrai toki b tume tur j , jau seniai jie b t buv numušti arba sudeginti. Iš užsienio mes negavome n vieno, nes juk jokios aplinkyb s negali pažeisti neutralumo. Mus paprasiausiai galima sugriebti ir sunaikinti, ta iau pad ti mums nevalia. Niekas nieko nedr sta veikti, nes raudonasis milžinas yra baim kelianti baisenyb . Ta iau mes nebijome jo. Tai neatitinka m s uždavinius, kad mes, štai, visam pasauliui parodome šlykš i šitos mas s kokyb . Kolosas netrukus prad s svyruoti ant savo dreban i koj . Netrukus mes j paguldysime. Ta iau tai kaip tik n ra lengvas uždavinys.

Raudoni ir geltoni švie iam j raket kamuočiai sublizga danguje, apšvie ia kovos sritis ir ima lyti žem tarsi m lyni, žali, vairiai besikei i d mai. Rusai susigabeno prieš mus visas galimas priemones: milijonin armij , moderniausiai tankus. Mes turime tik šautuvus, por granatsvaidži , lengv sias patrankas ir — geležin vali laim ti. Pažvelk, ten m s juokingi ginklai. Jie yra maži, ta iau mes laim sime.

Staiga visi išgirstame šauksm , gil , beprotišk šauksm . Per nušviest ruož mus puola nauja priešo kolona, beprotiškai kaukdama ir

juokdamasi. Ten visi vyrai iki s mon s netekimo prisig r degtin s. Gana savitu b du jie pasiruoš puolimui.

Beprotiškai urgzdami, tarsi laukini žv ri gauja, puola jie priešais mišk . Jie veržiasi tirštomis eil mis, pasilenk vieni už kit , prisid j prie aki rankas, tarsi saugodamiesi negailestingos mirties, šautuvais po pažastimis, šovini kaspinus persimet per pe ius. Kiek j krinta iš karto, paleidus tik vien kulk ! Kiek j nebegr š iš šio puolimo deginan iame žiemos šaltyje! O juk šita žmonė kr va, kuri aš kaip tik sunaikinu, taipgi buvo gimusi, gavusi šilim . Žmogaus k no šilima palaik gyvenimo kibirkštis šituose vargšuose vaikuose.

Šit puolik žlugimas yra pasibais tinas. Automatiniai šautuvai šalia man s jau prad jo savo pi t . j ugn simaišo atskiri granat sprogimai. Toliau, iš sparno, pasigirsta sunki j kulkosvaidži trat jimas — taip pat juos. Iš vis pusi gaudžia š viai, zirzdami, gausdami, užtrenkdami. Gyva b tyb ia greit virsta bej giu žmogaus k nu, kurio s mon je dar vienam akimirksniui sukiet ja neišsakomas išg stis ir akys prisipildo neišmatuojamos baim s. Vienu metu jie iškelia sukryžiuotas rankas gaudžiant or ir krinta negyvi ant supustyt sniego v p -tini . Ten vienam lieka pravira burna, jo kr -tin je skyl , paskutiniaais j g liku iais jis dar bando kv pti or , ta iau veltui. Kova eina to-

liau, arši kova, užtrunkantis triukšmas, negird -
tas griaudimas, nenutr kstama, pragariška kova.

Kaip tik dabar visai žemai, vos už medži
virš ni , praneria vienas priešo bombonešis. Aš
labai nujau iu j , negu galiu pasteb ti. Aš ne-
girdžiu, kaip mašinos sparn lengvai užkliudy-
tos, trašk damos l žta medži virš n s ir šakos.
Priešais mus jis išmeta vien bomb . Kaukdama
pralekia ji pro m s galvas ir duslia detonacija
pasiekia žem . Daugelis kubini metr žem s
vienu sm giu išmetama virš . Prasiveria didel
duob . Dulk s ir žem s sekund stovi ore, tarsi
tankus debesis. Virš m s galv d gzdamos
pralekia bombos skeveldros. Aš prisispaudžiu
savo duob je. Visiškai arti lyja degan iai karš-
tomis, aštriomis skeveldromis.

Kažkas iškelia savo rank . Tuo metu aš kaip
tik pasisuku šal ir pastebiu tai. Tikriausiai,
ten yra sužeistasis, kuris moja pagalbos. Kaž-
koks kamuolys nušliaužia ten per sniego v p -
tin , aš padarau t pat. Visai teisingai, tai buvo
sužeistojo ženklas. Jo dešinioji ranka yra per-
šauta, iš žaizdos b ga kraujas. Atrodo, kad pa-
liesta arterin gysla. Aš išsitraukiu savo puuko
ir nupiaunu jo rankov . Iš vienos kišen s išsi-
imu raišt ir m ginu sulaikyti krauj . Aš neturiu
laiko apži rin ti j , ar ranka yra jam peršauta,
ar iš jos išpl štas gabalas raumen . Pad tis rim-
ta, kraujavimas turi b ti nutildytas. Kol aš bai-
giu savo darb , raištis v l prisisunkia kraujo.

Tada paimu savo nosin ir perrišu j aplink rank dviem priešingais kampais. Pasiekiu gabal nuskeltos šakos ir jos pagalba viršuj žaizdos stipriai prisuku nosin . Tada nutempiu sužeis- t j žemyn, vien giliau išraust duob , ši akimirk ir tokiose s lygose aš nebegaliu dau- giau jam pad ti. Neapsakomai lyja š viai ir skeveldros.

Tada vienu metu Heikki atsiranda šalia ma- n s. Jis buvo atb g s pad ti man.

Mes v l m giname nušliaužti savo vietas. Ne, pirmyn, vis pirmyn prieš rusus. Mes turime persiristi per lavon kr vas, kurios dvokia krau- ju ir purvais. Ten, štai, juda viena priešo grup , ne, ji puola mus. Štai, ten ateina priešas. Mes esame tik du, gal b t dar Didysis Väinö, tre- iasis, kažkur už m s . Kulkosvaidži ugnis staiga nutyla. Šautuvai dar trata, bet ir tie ret ja. Dalis priešo grup s jau ia pat! Tarsi išprot j puola jie mus. Aš bandau šaudyti, ta iau tokiam darbui jau tr ksta laiko. Mano šautuvas gana senoviškas ginklas. Ta iau puuk- ko, Kauhavos geležis! Aš išsitraukiu šit aštr durkl ir šoku prieš laukinius žv ris. „Tavo kraujas neturi sudreb ti, kaip ner dyja Kau- havos plienas!“ (Taip sakoma vienoje suomi karo dainoje).

Aš turiu žudyti, žudyti, sunaikinti kiekvien , kad jis niekad daugiau neateit ia iš savo ste- pi , kad jis niekad nedr st mus, nekaltus, už-

pulti. Šimtmeiais ir t kstantmeiais jie persekiojo mus. Mano tvas irgi mir nuo j durtuv . Taip, taip, dabar j s atsiimsite ir už j ! Ir dar su nuošimiais apmok siu aš jums!

Be atodairos, nirt s aš daužausi siutusiose neapykantos piautynse. Ten Heikki dirba tiek, kiek tik gali pasiekti. ia Didysis Väinö kritusiuosius krauna pavyzdin gkr v . Netrukus šis darbas baigiamas, pl šriesiems paukšiams mes paruoš me puiki puot . Paskutin j , kuris pakyla nuo purvino sniego, nuduriu aš pa i šird .

Mirštantysis sistebeilyja mane savo didel - mis kaltinan iomis akimis. Jo kepur nusmukusi nuo galvos, trumpi, suprakaitav plaukai tuoj apsitraukia šalnos sluoksniu. Netrukus jie pavirsta storu blizganio sidabro šalmu. Jo rankos atmestos abi puses, skarmalais apvyturiotos kojos sukumpsta. Tyl damas ži riu aš j , tarsi nukryžiuot j . Dabar aš pamirštu vis triukšm , kuris vis labiau ir labiau aplink mus apmiršta.

Aš apsižvalgau aplinkui, ta iau nes moningai turiu pridengti savo akis. Jos skauda nuo beprotiško pasibais jimo, kuris iš daugelio pusi suplaukia mano aki vyzdžius. Jis suplaukia vidun ir duria, tarsi deganti geležis. Tada spaudžiu aš savo galv koj sumaitot sniego pusn . Stiprus vidujinis drebulys pereina mano

k nu. Aš manau, kad aš verkiu, ir staiga išgirstu Heikki bals :

— Kas tau yra? Ar tu sužeistas?

— Et, niekis! Kažkas praslenka pro mano akis, — atsakau aš. — Tuoj v l viskas bus gerai.

— Tai buvo tvarkingas dienos darbas. Kiek rus teko tavo daliai?

— Aš nežinau, tai gal jo b ti dešimt, gal jo ir penkiolika.

— Klausyk, vaikine, šita kr va yra mano. ia guli daugiau negu dešimt šit stepi s n . Väinö taipgi jau baig suskai iuoti.

Bet mes dar turime šturmuoti ir atsiimti numatytas vietas. Kiti jau spaudžia sparnuose. Dalis tiesiu keliu eina pro ia. Ryšininkai pareigojami ištraukti iš sniego, arba teisingiau, iš sujauktos žem s telefono vielas. Ryšys v l turi b ti b tinai atstatytas.

Ta iau priešas nebepuola. Pradžiai jau jam pakako. Mes išlaikome ir sustipriname savo pozicijas.

Dabar prisimename sužeist j draug ir nuvykstame jo duob kaip tik t akimirk , kada prieina sanitaras su rankiniais neštuvais. Atsargiai užkeliame ant j sužeist j vyr . Heikki ima j už koj , sanitaras per liemen , o aš už galvos. Dabar visai arti pamatau sužeistojo veid . Jis yra mirtinai išblyšk s, visai bekraujis. Jo akys m lynos, ir maža plauk garbana svyra ant kaktos. Tarp siaur , pusiau pravir l p

matyti perlo baltumo dant eil . Aš nutraukiu sužeistajam pirštin ir matau, kad jo rankos visiškai m lynos.

— Ar neb t geriau leist jam truput kraujo? — paklausiu aš sanitar .

— E, palik, kad tik b t šiltos degtin s.

Mes atleidžiame aprišim . Aš duodu jam gurkšn konjako iš bonkos, kuri nešiojuosi savo kuprin je. Sužeistasis godžiai praryja. Po valand l s aš v l pakartoju t pa i proced r , ir man pasirodo, kad spalva pamažu sugr žta jo veid . Tuoj po to jo k nu perb ga stiprus drebulys. Jis dreba nuo šal io. Kraujas v l ima tek ti ir šildyti k n .

— Na, kas! — sakau aš sanitarui, kuriam, brendant per gil snieg perrišimo punkt , nuo kaktos rieda prakaitas.

— Dievas žino, tai taip pat nelengvas darbas, — pastebi Heikki, pažvelg s draug , nešant neštuvus.

ia tikrai galima išbandyti kiekvien vyr . Kare n vienas uždavinys n ra geresnis už kit , taipgi ir ne blogesnis. Kiekvienoje vietoje reikia tikr vyr .

Mes apsižvalgome, ta iau sav kritusi j nepastebime. Argi jie jau nurinkti? Ta iau ne! Ten guli vienas, ten toliau dar vienas, o ia kaip tik prieš mus — dar tre ias. Mes tuoj apstojame mirus j . Aš pažvelgiu jo veid ir atpaž stu j . Tai juk tikrai guli Mikko Lepistö, links-

mas, dr sus, geraširdis jaunuolis. Aš pažinojau j dar taikos gyvenime. Gera sena motina apraudos savo vienintel param , savo vaikin , kuris maž jos namel pripildydavo džiaugsmo.

— Taipgi ir Mikko paliko mus, — sako Heikki, ir per jo veid nusitiesia tikro li desio kaspinas.

— Atrodo, kad tai bus m s vis likimas, — atsakau aš. Šiandien tu, rytoj aš, pagalvoju, ta iau balsiai to nepasakau. ia viskuo tikima, net pa ia mirtimi.

Kai prieš ryt sugr žtame, mus pasitinka vyrai, kurie pasiruoš pakeisti mus. Aš matau juos ateinan ius, nešvariais, kažkada buvusiais baltais apsiaustais, pavargusius, nesiskutusius, purvinus, ir tada mane suima didelis pasigail jimo jausmas. Tu mielas Dieve, už k gi žmon s turi tiek kent ti, žudyti vienas kit ! Bet kaip atsakym išgirstu bals , kuris kartoja: „Aš patariu tau: nusipirk tepalo ir patepk juo savo akis, kad b tum matantis“.

Ta iau aš nematau nieko kito, tik pasibais - tin sielvar t , kur atneša karas.

TRE IAS SKYRIUS

„Mes pakeliame savo širdis prie Dievo!“

Einame priimti komunij didelius požeminius apkasus priešakin se linijose. Tabako džes, sud tos vienos ant kit , o art viršaus užmestas baltas apsiaustas. Tai yra altorius. Vyrai išsitraukia iš kišeni žibintuv lius — nenumatytam reikalui jie visuomet nešiojami su savim — juos uždega ir pastato ant altoriaus. Visus mus perima kažkokia saviškai šventiška nuotaika. Apkasai švarut liai, išvalyti, ir visas nereikalingas šlamštas sumestas kamp . Prieš j sustatyta automatini šautuv piramid .

Atvyksta karo pastorius išdalyti komunij . „Kritusiems!“ turtu didel nor sušukti, ta iau negaliu kalb ti to balsu, nes bijau šit min i . Bet aš gerai žinau, kad jos pagaus mane. Gal b t, tai yra netolimo žuvimo pranašas. Nes vos tik prarandamas tik jimas gyvenimu, užg sta ir ta nedidel kibirkšt l , kuri tik su dideliu vargu jau ištikus m nesius palaik gyvenimo dvasi . Ta iau šitas gyvenimas turi b ti išsaugotas vaikams: mažajam, žaidžian iam Matti ir

dar lopšyje saldžiai iauškianiam Aino. Ir kaip galėt gyventi mano žmona, jeigu aš dabar pavargiau ir užmigiau šitame veidmainingame sniege? Ją yra daug vyrų, daugelis jų turi didesnes šeimas, ir daug, ne tik tinau daugia skaisių jaunuolių, kurie svajoja apie didelę ateitį. Ją tiktai vienas pasirinkimas: mirtis arba luošojo gyvenimas. Tai jau gyvenimas laisvėje, šitame stebukle, kuris yra didžiausias po žvaigždėmis.

„Mes pakeliame savo širdis...“

Tai yra galingos mišios, kurias kyla į iš vyrų krūtinę ir rimtą širdį. Ten, lauke, patrank griaudimas lydi šitą vyrų giedojimą. Kartu jis ir apkas sienas spaudžia giliau žemėn. Vynas si buoja taurėse. Taigi, taip drebiną šitas triukšmas Kristaus kraują.

„Aš esu vynuogų stiebas, o jūs esate šakos. Kas man s laikosi ir ką aš laikau, tas veda brandžius vaisius, nes be manų jūs nieko negalite“.

Aš pakartojau šiuos Šventojo Rašto žodžius, ir suprantu, kad mes, tarsim Kristaus vynuogų stiebo šakos, iš jo gauname savo maistą ir galime brandinti daugelį vaisių. Ir taip pat imu suprasti, kad be Dievo mes negalime pakelti viso šito skausmo, kuris šiuo metu yra užkrautas ant mūsų pečių. — „Be manų jūs nieko negalite...“ — Tai jau ne vienas mūsų niekuomet nėra buvęs visiškai vienišas. Kiekvienas savyje visad nešiojosi Aukščiau jį.

Vyrai pusraiu sustoja priešais altori, ir pastorius dalija komunij. — „Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus kūnas, mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus kraujas“

Pakilus tai yra jausmas priimti kūną save ir kraują. Savo svajonėse aš jaučiuosi stovintis ant lygaus kelio. Jis tiesiasi prieš mane, tačiau aš nematau jo galo. Už apkas sieną griaudžius stiprus patranką griaustinis visumai suteikia dar daugiau iškilmingumo. Net jauni vaikinai, kurie iki šiol nedaug tai tebuvo linkę, dabar pamaldžiai atsiklaupia ir nusvarina savo gražias galvas, kad priimtų tą paguodą, kuri teikia šitą susiartinimą su galinguoju Dievu.

Ginkluotas sargybinis sergsti jį. — Kad apsaugotų Kristaus kūną ir kraują, — noriu pasakyti, tačiau šios minčių eigos negaliu priversti iki galo. Dabar ateina ir sargybinio eilė, ir jis nori gauti komuniją, ir kažkuris draugas pakeičia ją. Tai yra jaunas, šešiolikametis Kalevi, jis, kuris dažnai susigėdijęs kalbėjo man, kaip kartą jis buvo susipažinęs su tikrąja mergina. Jie buvo pakilę žygiui frontu. Daugelio atsisveikinimai buvo linksmi ir nerpestingi. Galbūt, tai buvo dėl to, kad daugelis nenorėjo parodyti savo vidurinio tempimo. Tačiau Kalevi mano, kad ten buvo tik viena tikroji mergina. Kiekvienam kareiviui ji paspaudė ranką ir palinkėjo Dievo palaimos. Jis daug kartų pasakojo man apie tai, ir vis laiką stebėjosi tuo.

Kokia j ga Kalevi, dar tok jaun , gal jo atvesti net ia? Visi jo broliai jau yra fronte. Namie liko seni t vai, jie r pinasi kiu bei gyvuliais ir dirba visus darbus. Argi toks rimtas jaunuolis, kuris iš viso yra daugiau vaikas, negu jaunuolis, gal jo atsidurti ia tik iš nuotyki pam gimo ar tikro lengvap diškumo? Ne, t kstant kart ne! Viena vienintel s voka atved j ia: t vyn ! T vyn s r pes iai yra m s vis r pes iai, ir jos likimas yra taipgi ir m s likimas.

Aš sigilinu jo bruožus. Jie jau išsivyst , ta iau dar n ra visai ryšk s. Jo oda tamsi — gal b t, jau nuo parako d m ? Pusaukšt kakta pilna raukšleli , ta iau užpakal sušukuoti plaukai blizga lygiai ir juodai. Jo l pos yra pilnos ir šviežios. Dabar jos iš taur s ragauja vyn . Rudos akys yra gilios ir dar skaidrios. Žvak s liepsna banguojan ia šviesa krinta jas, ir kai šis jaunuolis pasisuka, nor damas pasiimti savo šautuv , jis atrodo tarsi l šis, tarsi tas, kurio lengv žingsni negalima išgirsti ir išsi-saugoti. Jo perdaug gaila, šito Kalevi, bet aš tikiu, kad jis yra pakankamai protingas ir nepatarnaus rusams papras iausiu taikiniu.

Kalevi Martilla vis m giamas ir narsus automatini šautuv šaulys. Ta iau, eidamas sargybon, savo numyl t automatin šautuv jis pakei ia suomiškuoju „Pystykorva“ šautuvu. Sargybiniai visuomet juo apsiginkluoja. O da-

bar jis stovi sargyboje prie šios mūsų požeminės šventyklos.

Rytas pilk ja. Mes bijome šito pilko ryto šviesos, taip pat, kaip ir aiški mūsų nesienos nakt. Tada aukštai dang pakyla žvalgomieji balionai. Jie užmato mūsų judėjimą dešimties kilometrų radijusu. O mes neturime jokių balionų. Mes negalėjome leisti sau tokios prabangos ir dirbdintis tokius daiktus. Mes buvome priversti ne kalti ginklus, bet pirkti juos. Ir ne išlktuv jie beria ugnį ant mūsų pečių. Kaip aš neapkenčiau šitų žvalgytojų! Jie yra šimteriopai biauresni už bet kokius bombonešius. O mes, paprasčiausiai, neturime nei pakankamai lktuvų, nei priešlktuvinių patrankų, kad juos numuštume. Tarsi Egipto lauk baidyklės, šitie balionai yra nuolatinis mūsų slogutis.

Prieš pasiruošiant žygiui, mums išdalijami šalti maisto daaviniai. Tai yra tikras ženklas, kad netrukus laukia puolimas. Mes gauname gabal arklienos dešros, šiek tiek srio, geroką gniūžulų tikrojo pienu su sviestu, dešimt gabalėlių cukraus ir truputį sausos duonos. Vakare mums dalijama taip vadinama „kulkosvaidži sriuba“ arba „šautuvų griežiai“. Apsirūpinę šitokiu maistu, mes išeiname žyg. Kad tik viskas gerai eit si! Kad tik nekankint šitas begalinis šaltis. Su šitais skurdžiais guminiais batais daugelis ligi mūsų lynumo nušlakojas. Aš

nekeniu šit bat , tarsi nuod m s. Kareivis turi gerai apsaugoti kojas, jis privalo turėti tikrus didelius odinius batus, o ne tok gumini šlamšt . O, be to, ir šitos palaidin s! Ir tokiais drabužiais apsireng kareiviai turi eiti front ! Jeigu dar kiekvienas turėtų pakankamai vilnoni drabuži pasivilkti apa ion, tada dar galima būtų suprasti. Tačiau kai dažnas iš m s teturi tik vien ar por nevykusi skarmal , tai yra jau per daug skaudus žaidimas. Nes juk menkas malonumas esant keturiadešimiai laipsni šalio ištisas valandas išbūti lauke arba landžioti po sniego pusnis. Bet rusai irgi sušla. Mes visi turime šiltas pirštines ir minkštus pošalmius, daugelis per kelius dar yra prisitaisę šilt šildančio — tai m s žmon ir vaik , taip pat stovinti t vynu s fronte, dovana. O priešas teturi tik nešvarias rankas ir maiš liekanas, kurias vartoja kaip koj apav . Esant šitokioms slygoms, „generolas žiema“ yra m s pusje.

Nor damas sušilti, aš dar sribteliu iš virdulio karštos arbatos. Vaikinai išvirij iš sutirpdyto sniego ir ger brazilietišk kavos pupeli . Dkui tiems brazilieiams, kurie susiprato, kad mums ne taip jau gerai einasi, ir kad mus gali užmušti neparagavus geros kavos. Todl jie atsiunt mums dovan . Be kavos šitame kare mes nebūtume taip ilgai išsilaik . Anksčiau mes visai negerdavome juodos kavos, bet dabar vis labiau imame pamiršti pien . Jau beveik du

m nesiai praslinko nuo t laik , kai paskutin kart mat me karv s pien . Mes buvome tada rezerve, prie Pyhäjärvi, užfront je.

Saul s spinduliai vis stipr ja. Panašus pl š-riajam paukš iui, virš m s suka vienas vienintelis priešo l ktuvas. Sniegas girgžda po bat padais, ir plieninis šalmas apsitraukia šerkšnu. Heikki, Väinö, Esko ir Aarne priklauso mano daliniui. Be j ia yra dar keli naujokai, kil iš tolimosios šiaur s dykavie i . Tik su dideliu vargu jie gali jud ti pirmyn. B t buv daug geriau, jeigu jie b t pasilik savo krašto fronte. Bet ir ia reikia vyr . Ta iau aš smarkiai abejoju, ar iš j bus kokios nors naudos. Man b t buv daug mieliau, jei b - iau gal j s išeiti visai be j . Jie jau yra per seni ir lengvai gali pal žti. Kietuose miško darbuose užsigr din vyrai, perženg penkiasdešimti gyvenimo met , jau neb ra geri kariai, ypa kad anks iau jie nebuvo gav jokio apmokymo. Ta iau ko aš ia turiu murm ti, jeigu jie patys yra visai tyl s. Tik viena t vyn žino, koki jai reikia auk .

Dabar ateiname vien apylink priešakin se linijose, kuri neseniai kietomis kovomis buvome atsi m iš priešo. Granatsvaidžiai pasveikina mus savo traškaniais snukiais. Medžiai, kurie riogso tarp j lizd , yra supl šyti smulkiais gabal liais ir skiedromis. Iš tolo baltame sniege jie švie ia geltonai. Vienur kitur iš pože-

mini apkas lengvai kyla d mai. Rytin s pus-ry i ugnys dar ne visur užgesytos. Dienos metu mes ndr stame užsikurti ugni : priešo l ktuvai pagal kylan ius d mus tuojau suranda tiksliausiai p dsakus, ir ant m s jau lyja bombos.

Mes mažai kalbame vienas su kitu. Ir anks-iau mes nedaug kalb damov s, ta iau, vis d lto, daugiau, negu dabar. Naktini miši sp džiai dar perdaug stipriai skamba mummyse. Ta iau savo vyrams aš privalau duoti kelet neišven-giam nurodym ir ger patarim . Aš ieškau kontakto ir susijautimo su kiekvienu iš j . B gti atgal negalima, kad ir kažin kokios beb t s lygos! Rankin s granatos knat reikia pa-traukti šitaip, o ne taip! Tokia duob , kaip šita, gal t b ti išnaudota, norint prisidengti nuo skeveldr . — Taip, taip, mes tai gerai žinome, — sako jie visi, bet aš gerai žinau, kad n vienas j ir sivaizduoti ne stengia, kas dar ia bus. Ir taip pat gerai žinau, kad kai ateis siaubas, kiekvienas iš j padarys visiškai kitaip, negu kad t r t padaryti. Aš negalvoju nieko gero, šiandien perdaug bus m sos iš šito dalinio. Ir anas Biblijos žodis nenoromis smelkiasi mano galv : „Ži r k, velnias trokšta j s , jis nori išsijoti jus, tarsi kvie ius“.

Š tonas! — tai yra pirmasis keiksmas š ryt . Paprastai, pirmosiose linijose ne perdaug kei-kiamasi. O šitas keiksmas kaip tik atriša mano

l pas. Aš vos nesuklumpu ant vieno ruso lavo-
no. Šitoje vietoje abu partneriai ilgai buvo
kov si, tod l negali žinoti, ant kurio iš j lavo-
no netrukus užsidursi. Net ir Heikki nusuka
savo veid . Vis d lto, sunku Svajingam vyrui
matyti vis šit sunaikinim . Kod l gi poetas
turi visa tai pergyventi? Argi jo siela nepaliks
sužeista visiems laikams? Argi šita skriauda
neužgesys jo gyvenimo džiaugsmo ir neužkraus
nuolat prie žem s lenkian ios naštos? Ta iau
gyvenimas yra tik toks, koks kiekvienam iš
m s yra paskirtas. M s likimas yra atžym tas
didžiojoje pasaulio knygoje ir kažin, ar yra
kokia nors galyb , kuri gal t pakeisti jo raš-
menis? Kiekvienas piauna tai, k jis yra pas j s.
Ar tai irgi yra m s darb pasekm s?

Mes sutinkame tiesiog nuo šal io sustingu-
sius vyrus, jie ateina iš pirm j pozicij .
Kiekvienas j po nosies galu turi užš lus
vandens laš , ant blakstien — kr v šerkšno.
J balti apsiaustai supl šyti, ta iau iš aki švie-
ia pasitenkinimas. V l pavyko išgyventi ligi
ryto, ir net prieš sulaikyti anapus užtvar .
Kaimynas Pentti pasveikina mane.

- Sveikinimai iš nam ! — šaukia jis.
- Kada tu atvykai iš ten?
- Tik vakar gr žau ia!
- Ar jiems ten gerai einasi?

— Taip. Buvo l ktuv puolimas, ta iau bombos nekliud j . Aš ir ryšul l tau atvežiau. Palauk, aš ateisiu pas tave apkasus.

— Ateik š vakar . Aš manau, kad iki to laiko dar bus gerai.

Ta iau paskutini j mano žodži jis jau nebegirdi, o gal nenori daugiau atsakin ti. Jis lengvai nušliuožia savo ilgomis pašli žomis, jis dar visai jaunas, o dabar atrodo jau suaugusiu. Su savo pašli žomis jis nesiskiria net priešakin se linijose. Tai šaunus vaikas. Žem jis varpo už du, o arti gali net už tris. Ta iau b damas mergai i draugijoje, jis jau ia nepaprast drovum . Vis dar jis yra gana vaikiškas, ta iau išsivystys, jeigu tik stengs sulaukti to laiko. Vien kart aš ma iau, kaip jis, pasisl p s savo t vo sodo alyv kr me ži r jo mergaites, vaikš iojan ias gatv je. Po to aš j kartais truput paerzindavau. Tai yra vienintel suomio r šis pajuokauti. Kiekvienas geras pokštas visomet atgaivina šird .

Šitie prisiminimai nuveda mano mintis nuostabiu keliu. Ar tai d l susitikimo su Pentti, ar d l to, kad gavau sveikinim iš nam ? Ir savo vaizduot je aš tarsi matau, kad yra šeštadienio vakaras vasar , visur taip begaliniai ramu. Aplinkui k dr stovi berž žaluma, kyla ugnies liepsnel s, tiesiasi minkštos al jos, ksmingi keliai, visur nesudrums iamas skaidrumas. Keliu prieš mane ateina jauna judri moteris. Jau

dveji metai, kai ji yra mano. Jos ateitis vis krypo prie manosios, ir pagaliau ji už m visus mano širdies kampelius, ir jo mano namus ir mano t vyn , kuri aš dabar ginu.

Staiga aš esu žiauriai išpl šiamas iš t min i . Kaip tik prieš mus sprogs granata. Mes sušokame pirmuosius apkasus, nes dabar ugnis ima stipr ti, o mes dar neturime jokio sakymo pulti. M s artileristai jau r pinasi tuo, kad priešas „suminkšt t “, m s p stinink dalis atkakliai laiko pozicijas. Mes gauname sakym ateiti jiems pagalbon.

Aš s džiū ant kuprin s ir klausausi velniško patrank griaudimo, kuris pagaliau pavirsta nenutr kstama užtveriam ja ugnimi. Atskir š vi jau visai nebegalima išskirti. Stipriausias griaustinis prieš šit triukšm atrodo tik žaidimas, o tikrieji žaibai prieš šit ugn atrodo tik nekaltas degtuk br žin jimas. Ko ne stengia padaryti gamtos j gos, t atlieka žmogus.

Apkas apa ioje, tarp dvigub medini sien , r ksta sm lis. Taip nudulka ir gyvenimas — be prasm s ir be tikslo. Apkas sienos dejuoja. Kažkur netoli tur b t nukrito milžiniška „d - ž “. Visas žem s paviršius sudreba, susvyruoja, susirie ia. Naujok veidai išbal , tarsi kreida, ta iau vyriškumo supratimas neleidžia jiems to parodyti. Tiktai pora aki žiba kažkaip nenat raliai. Aš gerai paž stu šit žvilgsn . Jame slypi beprotyb s šeš liai. Akis ak spoksme

mes vienas kitas. Aš pasakau kelis sakinius, mąstydama nuraminti šitą vyrą. Tačiau tai jau nėra tokia stadija, kurioje veikia bet kokie ramieji. Aš kalbu su juo, o jis spokso prieš save ir nieko nesako. Jis kandžioja savo liežuvį, ir aš matau, kaip juda jo žandikaulas raumenys. Jo veidas visai nejudrus, jis yra sniego baltumo, kartais jis išmuša prakaitas. Staiga aš išgirstu jo beprasmišką klausimą:

— Kokias tu darysi kojines?

Aš galvoju, kad už šito balso ir už šito klausimo kyšo beprotybės. Kadangi tai akimirksniu aš tikrai nežinau, kokios yra mano kojinės — aš turiu keletą porų — tad nusimaunu suomiškas kojines ir pasižiūriu. Viršutiniai pora yra juoda.

— Kojinės juodos, — atsakau aš jam.

— Taip, tai šnip spalva, — sako jis, aštriai kapodamas žodžius.

— O kokios spalvos tavo vilnoniai marškiniai. Leisk pasižiūrėti!

Aš paklausau ir atsegu savo kapinius, po to mundierį. Vilnoniai marškiniai raudoni.

— Jie raudoni. Tai yra šnip spalva. Tu esi šnipas. Aš nieko blogo nepadariau, patik man, bet tu esi šnipas.

Aš mėginu nuraminti jį, atsidarau savo maisto ryšulį ir išsiimu pilną sausą džiovintą vynuogį. Pasiūlau jam, tačiau jis neima. Jis tik

kur laik spokso tiesiog prieš save, ir po to klausia:

— Ar jos neužnuodytos?

Nor damas tikinti, kad tai yra tikros džiovintos vynuogės, aš pats keletą jų suvalgau. Tuo pat metu išgirstu pragarišką triukšmą, tai griaudžia viršum mūsų galvų. Kareivis truputį nusiramina ir pradeda valgyti. Aš noriu priversti jį, kad prarytų keletą kamparo tablečių, tačiau jis vis kartoja, kad tai yra nuodingi vaisiai. Esant tokioms aplinkybėms, aš daugiau nieko negaliu padaryti.

Staiga šitas vyras prišoka prie kapralo Makala ir visa savo jėga pamgina nuplėsti nuo jo diržą pistoletą. Kiti tuojau šoka kapralui pagalbą, tačiau gana sunku atlenkti beproio pirštus. Jo rankos tiesiog sukaulėja aplinkui pistoleto makštį. Visas jo kūnas persilenkia lanku link lanku. Jo burnos kampeliuose pasirodo putos, kaktos gyslos išsitempia iki sprogo. Pagaliau vyrams, vis dėlto, pavyksta išsigelbėti iš jo glėbio. Kietai suriša jį diržu į pečius. Jis tuojau nusiramina, ir mes gauname spaudžius, kad jis tik suvaidino pamišėlį, visai juo nedamas. Tarsi nuramintas šuo, jis pasitraukia ir atsisėda kampą. Apkasuose visai akimirksniu, bet staiga vienas kampas su triukšmu virsta vidun ir valandėlį palaidoja po savim ten sėdėjusius vyrus. Tačiau vienas nėra sunkiau nukentėjęs. Visi susirenkame sveikame kampe

ir v l nekantriai laukiame sakymo išeiti ugn .
Telefonas jau nebeveikia, ta iau vienas kovos
praneš jas ateina su sakymu, ir mes pakylame.

Išeiti iš apkas n ra jau taip lengva, kadangi
vis laik lyja granat skelvedromis. Granat-
svaidžiai tarška savo mažais š viais, artileristai
r kdo didžiuosius pab klus. Bombos s ja mirt
ir naikinim . Sprogstantieji priešo patrank
sviediniai suskaldo medžius. Argi rusai r pi-
nasi, kad karas b t humaniškesnis? Taip, jie
visuomet bombarduoja m s gyvenamuosius
namus, m s miestus ir kaimus. Jie žiauriai ir
grubiai žudo m s vaikus ir visus žmones. O
mes stovime ia. Mes turime išlaikyti, ir mes
išlaikome.

Kaip ilgai jau spokso mus šitos kritusi j
prie spygliuot viel užtvar pla iai praviros
akys ir pražiotos burnos? Pla iai išsk stomis
rankomis lavonai, arba geriau sakant, lavon
skudurai, didel mis kr vomis kabo ant t už-
tvar , kurias mes buvome neseniai pastat .
Prieš mus iškyla ištisi žmoni kalnai, kritusi j
kalvos. Visas upelis pilnas j , jie sudaro naujus
per jimus ir naujus tiltus, per kuriuos priešo
tankai m gina pervažiuoti m s pus . Neži-
nanti pasigail jimo ir žiauri yra priešo karo
taktika. Viena žmogaus gyvyb jam nereiškia
visiškai nieko. Iš neišsemiam atsarg vis plau-
kia mus naujos žmoni mas s, kad m s gink-
lai tur t k sunaikinti. O sunaikinti mes turi-

me, nes kiekvienam iš mūsų tenka penkiasdešimt prieš ! Gospodi upokoj, Ivan Ivanovi !
ia ateina mirtis! ia ji v l tykoja tav s!

Mes slenkame pirmyn, traukdami paskui save šautuvus. Mūsų artilerija priešo užtvarose padar gerok plyš, pro ten mūsų vyrai eina priešpuol — ramiai, apsisvarstydami, tikri. Jokio susijaudinimo, jokios baimės, jokio netikrumo. Pasienis, dėl kurio mes kovojame, yra mūsų. Mes turime tiksliai met nuosavybės teises j. Mes šiek tiek aptvarkome šit žem, mes nulyginome nedideles kalveles. Argi mes galime jausti koki nors baim — mes juk kovojame mūsų pačių žemeje. Kas gi iš viso yra baim? Mes jos nepažįstame. Baim gali jausti tik toks žmogus, kuris palieka už savęs nevaisingą, niekam nereikalingą gyvenimą. Nes kas gi yra blogiau — ar tušias, ar darbingas ir veiklus gyvenimas? Ne vienas iš mūsų negali tinginiauti, nes šis skurdus kraštas jokių būdu negalėtų išmaitinti nė vieno vienintelio dienos vagies. Jau ledlaikio laikais milžiniški ledkalnai mūsų gerosios žemės motinos vaisingą pavirši nusinešė Rusij. Ten derlius klesti net ir pas tingiuosius kininkus, jiems pakanka tik šen ten pakrapštyti žemę. Bet pas mus turi gausiai išsiliėti prakaito, ir plačiai reikia spausti giliai žemę, ir vis dėlto duonos užauga nedaug. O rusui savas kraštas dar vis yra per mažas. Kai jis pamato, kad kaimyno dirvos — nors jas

d ta daug sunkaus ir darbštaus darbo — duoda geresn derli , negu jo puikiosios dirvos, jau jis ir ia. Tai yra jo kaimyno nuosavyb , jis mano, kad tai ir jo. Ta iau taip lengvai tas nepaimama, žiaurusis Ivanai. Ži r k, mes irgi turime truput parako. Pradžioje nedidelis užtaisas kakt , o po to dar paži r sime, kas iš viso šito išeis.

Pirmyn! Šios mintys pripildo mus. rusus! M s pyktis padaro mus aklais. Ta iau, nepaisant šito, aš vis turiu apžvelgti visus naujokus. Jie yra mums didesn našta, negu kad turime iš j naudos. . .

— Kišk savo kiauš šit štai skyl , tegu tave velniai griebia!

Bet ne! Vaikinas pakelia savo galv aukštyn, ir jis tuojau pat nušluojamas. Argi jis patik s manim?

Aš esu beveik piktas ant jo. Ant šito žmogaus, kuris k tik gyveno, ir kurio jau neb ra. Bet koks gi, iš tikr j , tikslas pykti ant to, kurio jau iš viso neb ra? Aš beveik juokiuosi pats iš sav s. Aš visuomet buvau tos nuomon s, kad grup s, kurios apmoko naujokus, tur t tur ti pakankamai ginkl . Šios r šies apsileidimas yra tikrai sunkus. Jis kaštuoja daugelio žmoni gyvybi .

Mes nuvalome sau viet . Mano naujokai kažkur dingo, ta iau senieji mano draugai visi yra aplink mane. Pridengiami vienos kalvel s, mes

nepastebti slenkame pirmyn, iki pat pryšakini linij. Vos už poros metrų nuo mūsų tarška priešo kulkosvaidžiai; o, kad jie nusikreiptų mus! Mes esame visiškai negyvame kampe lyje. Visi — Heiki, Väinö, Esko, Aarne ir aš — šiame ruože kiekvienas turime savo srit. Aš pamatau, kaip Heikki atšlaite lipa prie vieno priešo kulkosvaidžio lizdo. Aš tuojau susivokiu, ką jis galvoja padaryti. Aš darau tai pat, mes visi darome tai pat. Granat ryšulys nulekia per užtvar. Pasigirsta duslus sproginimo trenksmas. Aš susilenkiu, baisios skelveldros gaudžia aplinkui. Kulkosvaidžio lizdo jau nebėra. Iš to, kas dar neseniai jį gyveno, pasiliko tik juodi skudurai. Tas, kas jį sėjo mirti, dabar pats yra miręs. Šitaip pasikeičia rolių. Bet dabar kulkosvaidžiai viet atšliaužia tankai. Jie yra geriau apsaugoti ir jie turi neribotus municijos kiekius.

Šitą tanką nesudaužysi rankiniais granatomis. O su savim mes neturime nė vienos benzino bonkos. Bet ir kas galėtų mums jas pristatyti? Mes gerai žinome, jeigu tik mes pajudime savo duobę — mūsų rankiniais granatomis neseniai jas buvo išvalę ir pagilinę — mes esame žuvę. Tada viena vienintelė išeitis. Ir Didysis Väinö jau prie darbo. Jis pasiekia tokią vietą, kurios tankai negali apšaudyti. Su savim jis turi didelį beržinį baslį. Dabar kiša jį į vikšrus — tanko grandinai nuslysta nuo dantra-

i ir nukrinta. Tankas sustoja. Tada Ivanas, šitas idijotas, pakelia tanko bokšto dangtel. Väinö rankin granata žaibo greitumu nutraukia šit perdidel smalsum . Aštrus sproginas. Su tanko gula baigta. Šitie jau daugiau nebešaudys.

Tarsi kažkoks laukinis bais nas, lyg nirt s viršgamtinis velnias, taip šokin ja šis stiprusis vaikas nuo vieno tanko prie kito. Jis vairiai lankstosi ir išsisukin ja, nor damas išvengti jam siun iam ugnies salvi . Tiesiog nuostabu, koki u b du jis išsisuka. Štai jis jau prie penktojo tanko, o dar neturi n menkiausio dr skimo. Ta iau š kart , nukritus grandinei, tanko gula neiškiša savo galv pro bokšto krašt . Ši baisyb taip ir pasilieka — nejud s kulkosvaidži lizdas. Ta iau laim — jaunasis Matti tuojuau ištiesia Väinö benzino bonk . Jis meta j pro plyš tanko vid . Po to visa gerkle jis šaukia:

— Paklausk, Ivanai, prie tavo d ž s jau baubia mirtis! — taip šaukia jis tanko vid , nuomet s uždegan i bonk .

Tada mes neišsilaikome nesijuok . Šita situacija yra tokia komiška, jog kartu ji sukelia ir palengv jimo jausm . Pad tis yra aiški. Kovos triukšmas pamažu nutyla, puolimas mums pavvyko. Dabar mums belieka tik išvalyti apylink ir palaužti paskutin pasipriešinim ten, kur jis

dar, nors silpnai, iškyla. Tuo mes pasirpiname taip pat rpe stingai ir be pasigailjimo.

Kažkur iš po žemės išlenda belaisvi grupės: barzdoti, nešvarūs, susmukę jaunuoliai. Jie spokso mus baimės išplėtomis akimis, nes jiems vis laiką buvo sakoma, kad mes savo belaisvius pirmiau nukankiname, o tik po to nužudome. Jie murma nesuvokiamus žodžius. Vienas kitas persižegnoja. Atrodo, kad jie dar nepamiršo šito. Vis dar bolševikai ne stengiasi išvyti Dievo iš Rusijos. Ar jie iš viso tai stengiasi?

Tačiau dienos darbas dar nėra pabaigtas. Kituose ruožuose dar aršiai ir negailestingai kovojama. Mes visur esame reikalingi, ir visur pribname. Juk mes turime tiek mažą žmonių, nepaprastai mažą. Begaliniai skauda šonariai, daugelis iš mūsų sužeisti, o paskutiniomis dienomis ir krito daugiau, negu paprastai. Taip pat rezervai turėjo gerokai nukentėti. Tačiau mano paties grupė šiandien tikrai nepaprastai buvo laiminga. Nė vienas iš senjų nėra kritęs. Naujokai, nepripratę prie šio baisaus žaidimo, arba krito, arba guli kur nors sužeisti. Kitaip jų dingimo aš negaliu išsiaiškinti. Tik vakare pamatau jų nedidelę grupelę. Jie visiškai išsisėmę, šlapiai ir peralkę. Šis karas tikrai per daug kietas darbas seniems vyrams.

Kai nusileidžia prieblanda, aš su savo grupe po dienos darbo grįžtu namo. „Namais“ vadi-

name mes savo apkasus, t nedaugel apkas , kurie dar išlik sveiki, — „darbas“ — taip, tai yra šitas mirimas, kurin mes esame priversti stoti. Pokalbiai nevyksta taip, kaip tur t vykti. Mes atsipalaidavome nuo tempimo, esame alkani ir tikrasis kartumas v l yra at j s mus. Jis suriša m s liežuvius. Ta iau Väinö tikrai yra nusteb s.

— Tu tikrai užsitarnavai Laisv s kryži .

— Nekalb k nes moni ! Ar tu manai, kad aš kovoju tam, kad užsitarnau iau Laisv s kryži ? Ne, šito aš niekuomet nepadarysiu.

— Bet k gi tu darysi, jeigu gausi j ?

— Aš j atiduosiu mažajam Matti.

Ak, tikrai! Prisimenamas mažasis Matti. Sukyla steb jimasis ir kalbama, kad puikioji iluminacija, kuri jis buvo suk l s iš tanko, buvo tikrai didinga. Matti taip pat m gina išvengti pagyrim , ta iau savo silpnu balseliu jis n vieno negali peršaukti. Vyrai žavisi dr siuoju žygdarbiu, ir pamažu iškyla sikarš iavimas. Heikki burna išsikreipia draugiška šypsena, kai kažkas ima pasakoti — jis mat s, kaip Heikki tris kartus band s užkopti ant kulkosvaidžio lizdo, kol pagaliau gal j s tvirtai pastatyti koj ir numesti savo skard j užtais .

— Tas Heikki tikrai turi sisu (j gos ir valios).

— Taip — vaikas turi sisu.

Mes einame tolyn, t višk s kryptimi. Ta iau mes dar toli nuo jos. Toli nuo t viet , kur yra m s namiškiai ir kur tarp šilt sien gyvena m s mylimieji. Ten n ra karo, n ra kruvin drabuži . Ten yra taika, draugiška, amžina taika. Vasaros v jai švelniai glosto žydin ius medžius. Mes jau iame j svaigiuosius kvapsnius. Ten pliuškena bangos ir nesulaikomai sruvena sidabriniai vandenys. Juose n ra nei kraujo, nei lavon .

Staiga kažkas nutraukia m s svajojimus. Ar juos siverž bais s atsiminimai, ar tai tikrai veriantis šauksmas, kuris, kiekvien kan kinamai sukr sdamas, sklinda kažkur iš netolim kr mokšni ? Aš to nežinau. Mes privalome apsiži r ti ir surasti šit beprotišk šauk j .

Prieblandoje labai sunku k nors pažinti, ta iau man pavyksta nutverti t vyr už apykakl s, ir aš tuojau ištraukiu j . Visai teisingai! Tai yra tas pats, kuris š ryt buvo iš j s iš proto. Šis beprasmiškas juokas yra tikro bepro io — skaidrus ir plaunantis. Tai yra toks šauksmas, kuris šiame tyliame ore tikriausiai gird ti bent už dviej kilometr . Mes bandome j nuraminti, ta iau visos pastangos nueina perniek. Jo plaukus šiaušiantis ha-ha-ha veržiasi or . Matyti, pryšakiniai rus daliniai taipgi j išgirdo, nes sniego pusnis netrukus pasipila kulkosvaidžio š viai. vairiais b dais mes bandome numal-

šinti sergant j ir nusivilkti j su savim. Kartais jis nurimsta ir kiek laiko eina drauge su mumis, bet po to staiga v l sustoja ir v l prasi-deda jo beprotiškas juokas.

— Eik su manim, Heikki!

Mes velkame j perrišam j punkt , kuris yra ia kažkur netoli. Bet mums dar lieka nueiti pora šimt metr , o mes jau visiškai išsis m ir šlapi nuo prakaito. Pagaliau pasiekiame paguodžian iai pilkas trobeles, kur r pi-namasi m s sužeistaisiais. Dievas žino, tai jokia ligonin , net negalima to pavadinti žmo-ni gyvenamu trobesiu. Tai nei daugiau nei mažiau, kaip kulk ir granat suskylinta pa-stog . Tai yra perrišimo punktas, nes apkasai, jeigu dar toki yra sveik , reikalingi sveikiems suomi vyrams. Negalima pasakyti, kad šita vieta nors šiek tiek b t apsaugota. Kulkos ir granat skeveldros ia lyja taip pat, kaip ir visur kitur. Skirtumas yra tik toks, kad, pa-prastai, debesies kraštuose lyja mažiau, negu jo centre. Taip pat yra ir ia.

Aš atidarau duris. Koktus, tiesiog šlykštus vaist kvapas muša man veid . Pradžioje aš nieko nematau, bet netrukus jau galiu išskirti, kaip ant grind , eil prie eil s, guli sužeistieji. Viename kampe du sergantieji kareiviai visiškai susmuk . Jie n ra sužeisti, jie serga drugiu. Tik vargais negalais jie nulaiko pravertus savo

aki vokus. Keistai švokšia j kv pavimas. Taiau skausmai bus dar piktesni. Ir paprasčiausiai — nra laiko jiems padėti. Ant grindguli ištisos kr vos sužeist j , jie turi būti tuojau pat perrišti.

Išprot jusis yra tylus. Pastyrusiomis akimis sistebelija jis grupes ant grind . Ten vienas sanitaras didel mis žirkl mis kerpa vienam kelnigal . Netrukus pasirodo atvira žaizda. Salia jos yra daugelis mažesni j skylėli , tarsi žvaigždui ant dangaus. Sanitarijos seržantas prieina prie paciento. Jis apži ri žaizd , išvalo, o po to iš popierin s d žut s paima por švari aprišal ir apriša j . Taip pat r pestingai jis apži ri ir kitas žaizdas. Ant kiekvienos jis uždeda kuokštel vatos ir kiekvien bando aprišti. Lygiai, žaismingai ir lengvai b ga raištis pratusiais pirštais, ir baltas švarumas apdengia granat skeveldr suvarstyta kojas. Vyras visai tylus, jis nedejuoja, nors šitas veiksma turi būti nepaprastai skaudus. Man krinta akis, kad iš viso ia niekas nedejuoja. Visi sužeistieji tyli.

— Ar niekas iš j nedejuoja? — klausiu aš seržant .

Aš siži riu jo veid . mane žvelgia pavarg s ir blankus išaukl to žmogaus veidas. Aš matau, kad jis ilg laik buvo nemiegoj s, ir jis sako:

Jau lygiai keturios dienos, kai aš be pertraukos perrišin ju. Per vis t laik aš nieko nevalgiau ir visai nemiegojau.

Jis nukreipia mane savo skaidrias akis. Jose spindi gili užuojauta. Aš suprantu jo nor pagelb ti, taip pat suvokiu, iš koki šaltini jis semiasi savo j gas, ir mintyse laiminu jo darb . Heikki veide irgi švie ia švelni šypsena.

ia yra vienas vyras, kurio viena ranka susideda tik iš palaid m sgali ir kaul skeveldr .

Sanitarijos seržantas apnuogina dar sveik sužeistojo rank , spirite pamirkytos medviln s ritin liu nušluosto joje vien viet ir leidžia po oda morfijaus švirkšt . Morfijus sumažina skausmus, kuriam laikui gyvenim jis padaro dar pakeliamu.

Sanitaras dirba toliau. Jis v l švirkš ia aukščiau arterin s gyslos, po to kit viet . Dabar jis paima rankos liekanas, visas jas suriša vien viet — tai atrodo kaip baltas ryšulys — ir liepia paduodamas vata apvyniot viel . Jis tvirtai pririša j , kad b t apsaugota ranka.

— Vargu, ar ji begal s dar kam nors tikti, — sako jis pusbalsiu. — Gana patogu tur ti toki atram . — Kuo j s vardu?

Vyras jau pusiau be s mon s ir ne visai teisingai supranta klausim .

— Kaip tu vadini esi? — antr kart klausia seržantas.

— Lehtonen, Martti Aatos.

— Koks dalinys?

— Devintoji pionieri kuopa.

Jo akys tiesiog su j ga nor t užsiverti. Dar vienas švirktimas prablaivina j .

— Asmenybės reik t nustatyti prieš pradedant perrišim , bet iš kitos pus s, juk pirmiausia sioj i pareiga pad ti sužeistiesiems, — sako mums sanitarijos seržantas. — O po perrišimo jie tuoj pat užmiega.

— Koki turite artim j ?

— Žmona.

— Taip — kuo ji vardu?

— Elli. Elli Lehtonen.

— Jos adresas?

Ligonis kažk murma, ta iau ne manoma j suprasti. Seržantas dar por kart pakartoja klausim ir dar kart išbudina pacient , kad gal t užrašyti adres ant siauros baltos kortel s, kuri išpl šia iš savo užraš knygel s ir privirtina prie sužeistojo mundieriaus sagos. Po to sužeistasis uždengiamas pora antklodži ir

sanitarai paguldė jį prie sienos. Jis yra paruoštas išvežti.

Tolimiausiame kampe ant grindų klupo gydytojas. Jis turi perrišti sunki žaizdą — pilvo peršovimas. Rūpestingai apdoroja jis žaizdos kraštus, po to pakrato galvą ir sako savo asistentui:

— Šitoks atvejis turėtų būti sutvarkytas vykių vietoje.

— Tai jau išleisti paradymai draudžia tai.

— Taip, štai mes ir turime. Statymas kartais yra žiauresnis, negu pats teisingumas.

Sužeistasis yra bešmonis ir niek nereaguoja. Bet aš tarsi jau išdrauge su juo, kokius negirdytus skausmus dar turi šis vaikiną pakelti, kol gyvenimo kibirkštis visiškai jį apleis. Mes tikrai esame negailestingi kalinių prižiūrėtojai, mes apkaliname jo gyvenimo liekanas skausmui ir kentėjimui, nors tikrai žinome, kad jau niekad gyvenimas jį nebesugrąš. Mes skaudiname jį, kadangi statymas mums draudžia kitaip elgtis.

Sanitarijos seržantas jau yra prie trečiojo sužeistąjo. Šiam vyrui sprogtamasis užtaisas pataikė tiesiog veidui. Tikriausiai, jis pats savęs dabar nebepažint. Lūpos ir visas veidas yra pavirtęs kažkokiu beformiu luitu.

Antrasis, tik truputį veid sužeistas, juokauja su savo draugais. Jo storos lūpos yra pavirtusios tikromis arim vagomis. Silpnas šypsenos sivaizdavimas bėgioja nuo vieno veido iki kito.

Staiga mėsų paima atsivestasis pacientas pradeda dakti. Jis staiga iš karto abiejomis kojomis ima šokinėti nuo vienos sužeistųjų eilės prie kitos, pradeda taisyti ligonius ir beprotiškai rakti. Tai jau mums greit pavyksta įsuipti. vyksta sunki ringo kova, bet jis tuoj nurimsta ir pradeda verkti. Gydytojas paima švirkštuvą, jis nori leisti jam raminaujantį vaistą, bet kiekvieną kartą, kai tik jis ruošiasi švirkšti, sergantį pagauna naujas siutimo priepuolis, ir gydytojas yra priveriamas pasitraukti. Švelniai minkštas sanitarijos seržanto žvilgsnis dvasiniai sukrastį veikia raminaujant. Jis nurimsta, tarsi mažas vaikas, ir leidžiasi švirkštinamas skopolamino.

— Ar tai yra paskutinis patepimas? — klausia jis po švirkštimo.

— Tai yra tik vaistai, — nuramina jį seržantas. — Tu šiek tiek sergi.

— Taip, aš sergu, — kartoja sergantysis, kur jau ima veikti vaistai, ir jis visiškai nurimsta.

Ant vienos nuvirtusios sijos netoli durų sėdi išbalis jaunas vaikinys. Jis visu savo kūnu

si buoja pirmyn ir atgal, ta iau galv laiko tvirtai išklis, ir tuo pačiu, vienodai skambančiu tonu, vis kartoja:

— Ar man šaudyti toliau, ar man šaudyti toliau?

— Šis jaunas kareivis yra kulkosvaidininkas. Keturias dienas ir naktis be pertraukos jis išgulėjo priešakinėse linijose, ir jo nervai truputį pavargę.

— Ar šitoki reiškiniai dažnai pasitaiko? — klausiu aš mediką.

— Labai retai. Galbūt kartą per keturiolika dienų.

Už joki kainą nenoriu priklausyti sanitarijos personalui. Aš imčiau drauge kentėti su sužeistaisiais.

Dabar aš noriu kuo nors parodyti savo užuojautą, todėl sakau:

— Kai tik turite laiko, ateikite artimiausius apkalus. Aš tenai gyvenu. Tarp kitko, gavau iš namų ryšulį.

— Labai dėkoju, bet gražu nors truputį prasivaikšti, bet paprasčiausias reikalas — aš neturiu laiko. Mano laikas yra visai neapibrėžiamas, — pridėjo jis su truputį rezignacijos.

Gydytojas girdė mūsų pokalbį ir atsako su šiltu prijautimu — tai girdėti jo balse:

— O j s eikite, seržante, pails kite šiek tiek. Aš kaip nors vienas ia apsisuksiu.

— D kui, geriau aš padirb siu. V liau, kai tur siu pakankamai laiko, gal siu dvigubai išils ti.

Bet aš žinau, kad šis laiko nusakymas yra visai neapibr žiamas — gal b t, tada, kai kova bus visiškai pabaigta.

Mes v l išeiname pro duris, bet ia jau laukiam s naujas vaizdas. Blankioje, mirtinai išblyškusioje m nesienoje ilgas karavanas suka ryši keliuk . Tai yra skausmingas sužeist j paradas, ilgas ir begarsis vaidinys, kuris išsilai-ko ištis nakt . Mes esame priversti savo sužeistuosius išvežti tik tamsos apsaugoje, nes dienos metu rusai kiekvien kolon , kuri tik pasijudina žyg , negailestingai apm to bombomis. Ir ypa j m giamas taikinys yr? Raudonasis Kryžius. Tod l sužeistieji, nepaisant dideli skausm , nuo ryto iki vakaro turi laukti perrišimo punktuose, kur jie, žinoma, neturi tokios prieži ros, koki gal t gauti gerai ruoštoje ligonin je. Tod l daugelis atsisveikina su gyvenimu dar nepasiek ligonin s, daugelis, kuriuos dar galima b t išgelb ti.

Ta iau lauke, šviežiame ore, Heikki v l apninka poetiškos mintys.

— Tik pažvelk tu tuos baltus debesis giliai m lyname danguje! Jie atrodo tarsi gulbės, b gan ios nuo žiemos vjo. Bet kažin, ar pamatysime mes kada j t vyn s krantus?

— O štai, Heikki, pažvelk švie iam sias priešo raketas viršuje. Ar tai ne tikri raudonieji rojaus paukš iai? Kaip tu manai, Heikki?

Heikki tyliai juokiasi, jis pastebi, kad aš truput pajuokiu j .

— Štai, an kur, ni kso aukštas uolos iškyšulys. Jeigu taip mes užsikartume ten ir truput pasidžiaugtume m nesienos užlietu vietovaizdžiu, k ?

— Bet Heikki, ar tu tik nesi truput pabl d s? Dabar juk karas ir priešas ims šaudyti mus!

— Visai teisingai. Tu visai teisus, — ištaria jis. Jo balsas gauna melancholišk atskamb . — Ši akimirk aš tikrai apie tai nebuva u pagalvoj s.

Aš per daug gerai žinau, kad ši akimirk jis svajoja — vienas pats, užsidar s savyje. Šiuo metu n ra jokios galimybės garbinti gamt ir steb tis ja, tod l jis užmerkia akis, kad nematyt viso šito aplinkui vykstan io gyvenimo ir svajoja pats savo širdyje. Dabar jis žavisi dide liu, skaidriu ir taikingu vietovaizdžiu, m lyno-

mis up mis, g l tais krantais, žaliais miškais, auksu žiban iais debesimis. Ir taip, giliai savyje, jis gyvena savo keist gyvenim . Jis yra karalius to krašto, kurio niekas ne stengs iš jo pagrobti.

Aš žinau, kad jis dabar svajoja. Tod l paliuku j jo mintims, ir tuos por metr , kuriuos turime nueiti iki migdan ios apkas atmosferos, nepratariu jam n vieno žodžio. Geriausiai atveju, mes dabar gal tume por valand pailsiti. O po to v l kov , v l m š , kuriame tikriausiai v l kuris nors iš m s pasiliks.

Ta iau korsu (apkasuose) yra šeimyniška ir kaip reta jauki nuotaika. Viena kareivi grup s di priešais židin ir šneku iuoja. Lauko puodeliuose verda juoda, stipri kava. Visi laukia man s, kad aš atidary iau savo ryšul l . ia viskas yra bendra, ir kiekvienas žino, kad ir vienas ir kitas gaus savo dal iš ryšulio turinio, tarsi jis b t jo paties. Iš savo kišen s aš ištraukiu kelet gabal li cukraus. Jie yra visiškai supilk j d l nuolatinio trynimosi šovinius. Aš ištiesiu juos vyrams savo krauju d m tomis rankomis. N vienas neatsisako j . Ryšulyje yra subir sausainiai, džiovinti vaisiai ir šis tas par kyti. Taip paruošiama kava ir j sumerkiami sausainiai. Kad Pentti po vakarien s tur t kuo užsigardžiuoti, aš padovanoju jam tikr North - State cigaret . Imu klausin ti j šio bei

to, kas dabar vyksta namuose. Ta iau nuovargis ir šiltas oras vos leidžia nulaikyti sunkias blakstienas. Pentti pakyla ir išeina savo apkasus. Dabar ia lieka tylu, taikinga ir ramu. Namie jiems kol kas gerai einasi, o ia taipgi viskas vyksta taip, kaip ir turi vykti.

KETVIRTAS SKYRIUS

Šitas pabudimas yra nuostabus. Ramybė, kuri rymo aplinkui, man nėra per daug gerai pažįstama. Aš guliu tikroje lovoje tarp dviejų gltai baltų antklodžių. Tai jau yra kažkas nenusakomo. Paskutiniaisiais mėnesiais aš buvau pratęs užmigti visiškai apsirengęs. Nusivalkstyti nebuvo jokios galimybės. Aš buvau pratęs lįsti bet kokiu būdu, ir dujokauk pasidėti pagalvą vietoje. Taipgi ne kartą esu miegojęs ant pirmos pasitaikiusios sniego pusnies. Šaltos žvaigždės bėdavo mano apdangalas. Arba guldavau palapinyje, ant nepatogių pušinių šakų. O dabar turiu tik lovą, užin ir dvi antklodes.

Žiūriu savo rankas, gulinčias ant antklodės krašto. Neatrodu, kad jos labai gerai derintasi su šita aplinkuma. Jos yra parudavusios ir sulysusios. Pirštai pasidarė kauliniai, o panagės dar juodojoje purvas, susirinkęs iš landžiojimo po šaudymų duobes. Pamažu pasuku galvą šalį. Mano žmonos vieta tuščia. Ji, matyti, tylutėliai atsikėlė, ir nori, kad aš miegočiau net šviečiausi dienai.

Pro užuolaidas sruvena saul s šviesa. Jauk s garsai veržiasi pro uždarytas duris, jie tikriausiai sklinda iš virtuv s. Ten šeimos t vui ruošiami pusry iai, tikriausiai, kokia nors šauni puota. ia taip ramu, tarytum neb t jokio karo. Aš imu kurti vairius vaizdus, kaip puikiai bus galima jaustis, gyvenant taikoje ir ramyb je, kada nebeliks šito baim s perpildyto karo tempimo. Išėini dirvas su kaupu, neši pien pienin , du kartu dien tvarkingai gauni pavalgyti, o vakare yra taikus gyvenimas, kada visiškai gali pasišv sti savo šeimai.

Aš esu dar jaunas, ta iau visomis savo mintimis jau iu, kaip mano gyslose teka gyvenimas. O yra dar tiek daug darb , kuriuos b tinai tur iau atlikti. Tarsi kaitint gelež , taip mes kalame planus Suomijos atei iai. Kai dar buvome studentai ir kai kartais mums tekdavo užd ti rožes ant m s didvyri kap , kai kurie sakydavo, es tai primena teatr . Ta iau kiti kalb jo, kad tuo mes pagerbiame t vyn , ir tuo patim patys trokštame sijungti jos vystim si ir kilim . Studentavimo laikai pra jo, priart jo vedybos, gyvenim jo žmona ir vaikai. Student laikai buvo pamiršti, buvo pamiršta ir t vyn . Mes negal jome suvokti, kad mes, kurdami patys savo buit , padedame kurtis ir t vynei. Tik retkar iais, laim s akimirkomis, kai ardavome šit žem , niauriai pagalvodame,

kad vis dėlto be viso to yra dar kažkas kito, kas yra iškil s daug aukščiau už mus pačius.

Bet kai užpuola mus priešas, tada nereikia mums prašyti, kad mes išeitume pasipriešinti užpuolimui. Be jokios prievartos mes esame pasiruošę ginti šitą kraštą, kuriame slypi visa tai, kas tik mums yra brangu.

Tik apkas grioviuose mums sėmon kaip reikiant suvok, kas iš tikrųjų yra tavyje. Tik tada, kai atsidirame prieš galimybes prarasti jį, supratome, kas jis yra. O tai yra laisvė. Nėra nieko kito visame pasaulyje, vertingesnio už laisvę. Laisvė yra išrašyta aukštųjų žvaigždžių ženklais, ir žuvus ta tauta, kuri praranda savo laisvę.

Anksčiau ji taip pat buvo kovojama. Daugelį šimtmečių prieš mus. Taigi mes niekad nekovojome, stumiami pikto veržimosi užgrobti svetima, niekad nekovojome, norėdami praplėsti arba padidinti savo kraštą. Taipgi niekad nenorėjome išplėsti svetimų nuosavybės. Mes kovojome tik dėl laisvės. Ir todėl laisvė mums yra sisunkusi mums krauj. Mes niekad negyvenome vergais, niekad nebuvo palinkę jokia vergija. To nepadarysime ir šį kartą. Jeigu tai atsitiktų, mums, kaip žmonijai, vertėtų kritusi.

Gali būti, kad kitoms tautoms sunku visa tai suprasti. Galbūt, ne kiekvienas gali taip paprastai suvokti, kodėl mums darbininkas, ar aukštesnis padaras pilietis, miestietis ar ki-

ninkas vieningai stovi t vyn s sargyboje, net jeigu tenka ir kristi d l jos. Ta iau mums tai yra visiškai aišku. Kitaip to ir negal t b ti. Nes visi mes su motinos pienu esame iulp savin t vyn s meil . Vis m s kraujuje banguoja t vyn s laisv .

Visa tai aš apgalvoju ir matau, kaip nesiderina mano parako, purvo ir kraujo nusiaubtos rankos su šitomis baltomis antklod mis. Nenoromis tai ima mane saviškai jaudinti, aš noriau pasl pti jas po antklode, bet tada aš prisimenu, kad šitos rankos yra laisv s kovotojų rankos. J tikrai nereikia g dytis, ir dar mažiau — sl pti jas. Juk didelio uždavinio tarnyboje jos pasidar tokios, kokios dabar yra. Dabar, kai aš atostogauju, niekas man s neklausia, kod l mano rankos tokios nešvarios, ne, tik visi nori žinoti, ar jos laim s. Mano rankos ir prieš tai n ra buvusios baltos. Visuomet valstieio rankos iki pa i alk ni turi pasilikusi žem s p dsak .

Aš užsuku radij , stovint ant naktinio stalielio. Orkestras kaip tik groja „Suomi“¹⁾. Tada užmerkiu aš savo akis ir noriu matyti Suomijos ateit , matyti taip, kaip kad j mat šitas apdovanotas kompozitorius. Skurd s pradini takt garsai sukelia keist savijaut , jie ateina

¹⁾ Didžiausio suomi kompozitoriaus Jean Sibelius simfonin poema. Vert.

ir plaunasi vienas su kitu. Po to pamažu viskas ima aiškėti. Prieš mane atsiveria begaliniai, beribiai lieknai, besitisi neužmatomus tolius. Šen bei ten paviršiuje sušvytruoja auksu rudies raudonumas saulėje. Ir tada pamatau aš miško karalių, briedų, su didele šakota karaliais. Jis atrodo siži r j s kažkur toli, net ligi plataus horizonto. Retkariais prabėgdamas jis pešteri kuokštelis sausas samanų. Bet štai, gyvulys siklauso ir pasidaro neramus. Ir staiga jis pašoka ir laukiniu šuoliu pasileidžia pirmyn. Ne manomai sunku sekti jo greit bėgimą. Jis lekia keistai ratu, kurio vidurys skendi liepsnose. Siuntanios medžioklės karštyje briedis valandėlį susvyruoja, o po to nukrypsta iš savo kelio ir su visa savo žrindine karaliais puola apakinant skaidrumą.

Dabar aš matau begalinį spalvų sūkurių. Šen ir ten blizga auksiniai atšvaistai, tačiau visur viešpatauja dangiška mėlyna ir fioletinė spalva. Ir kažkur priešakyje, gana toli, žygiuoja baltoji armija. Ji yra panaši į mūsų armiją — kariai sniego baltumo apsiaustais, stiprūs, ramūs, išdidūs vyrai. Jie žygiuoja anksčiau švitėjimais. Po to galinguose sūkuriuose visai pasirodo fioletiniai tonai. Jie net uždengia dangiška mėlyną spalvą. Po to vienu kartu viskas pajuosta ir kažkur dingsta. Ir visai matau, kaip iš tamsos išauga stulpai, ištisos kolonėlės, o ant jų trys laivai — penki ir septyni — vienas viršum

kito. Dabar iškyła nuostabi šventykla, pasta-
tyta lenktuoju Suomijos stiliumi — tarpin for-
ma tarp romantiškojo ir gotiškojo stiliaus.
Aukštyn šaunasi apvalumai ir smailios virš n s.
Šventykla kyła vis aukš iau ir aukš iau, iki
pat si biuojan ios aukštumos, kuri spinduliuoja
auksu žiban iame skaidrume.

Tai yra Suomijos reginys, vaizduoj s jos pra-
eit ir ateit . Aš guliu ia ir m stau apie tai, kaip
tai gali b ti, kad šioje suomiškoje ton poemoje,
kuri ia neseniai praskamb jo, išsimušdavo
priekin mums visai svetima fioletin spalva.
Aš ilgai apie tai galvoju, ta iau vis negaliu šito
suprasti. Fioletas jau nuo seno yra li desio
spalva. Gal b t, d l to jis ir privalo b ti Suo-
mijoje, kadangi m s tauta tiek daug kart bu-
vo stumta li des ir sielvart .

Aš dar guliu paskend s savo mintyse, kai
prasiveria durys ir vidun eina mano žmona,
jauna, graži, švitinti, nešdamasi ant rank m s
s n Matti. Jie nori pasakyti man lab ryt .
Abu apkabinu aš juos savo rankomis ir bu iuoju.
Ilga ir laiminga šeimyniška valanda, niekas jos
neapsunkina, niekas neužtemdina jos, niekas,
vien tik pas moninis nujautimas, kad viskas,
kas yra žemiška, praeina. Matti pakimba ant
mano kaklo ir švebeldžiuoja minkštus saldžius
žodžius, taip, kaip kad juos tesugeba išstarti tik
maži, vos išmok kalb ti, vaikai. Ta iau labiau-
siai mane jaudina žodis „t veli“. Argi šitas

žodis neapima visko, kas yra gyva, kilmis? Argi neslypi jame nesibaigianti meilė ir galingas sitikinimas? Jo skambėjimui mano ausys gaudo tarsi meilės šnabždes. Aš jaučiu, kaip susijaudinimo banga nurieda iki pat mano sielos gelmių. Tai yra pirmas kartas, kad šitą žodį išgirstu iš savo snauslų. Ir aš nežinau gražesnio vardo, kaip šitas vardas „tveli“.

Tada, dar man esant lovoje, paduodami pusryčiai. Anksčiau aš niekad nebūčiau to sau leidęs, bet dabar namų šeimininkė turi daug didesnę galią, negu aš ir mano žmona, pa mūsų drauge. Dabar aš nieko negaliu sakyti, negaliu prieštarauti, aš esu paprasčiausias sveikas ir turiu taikytis prie namų papročio.

Tačiau lekiant dienos valandoms, prireikia ir mano pagalbos. Visi kaimo vyrai yra, žinoma, išvykę karui. Namie pasiliko tik paauguoliai vaikinai, kurie privalo atlikti visus vyrų darbus. Aš duodu jiems tikslią nurodymą, kiek mėsos ir kuri dirva reikia išvežti, iš kokių daržinių jie pirmiausiai privalo naudoti geriausią pašarą, kiek pašaro reikia sunaudoti vienai karvei ir kur geriausia ši žiemą prisikirsti malką ateinančiai žiemai. Budriai, šidmami kiekvieną žodį, klausosi jie manęs. Jie pasitikėjimas savimi stipriai pagal mano pasitikėjimą jais. Jie sulysusios povyzos ištysta, ir atrodo, tarsi vyro jėgos suplaukia juos. Jie pažada padaryti viską taip, kaip aš pageidauju. Tik jie nori tapti gauti

didesn atlyginim , maždaug tok , kok gauna visai suaug s vyras. Nes juk j darbu dabar remiasi m s kio gerov .

Taip pat aš pam ginu suteikti ir savo žmonai kai kuri par dym apie kio valdym , banko reikalus, namus, šeimos gerov ir pagalbos tiekim — apie visk aš pasakoju bendrais bruožais, ir po to kiekvien reikal išaiškinu atskirai. Ji susidom jusi klausosi man s, terpdama vien kit klausim . Aš pasakoju ir galvoju, kad tai yra sunki nuod m ant toki silpn pe i užversti toki sunki našť . Staiga ji, tarsi b t atsp jusi mano mintis, prataria:

— Aš jau tai atliksiu. Kad tik tu išliktum gyvas.

Bet dabar aš matau, kaip jos veid suplaukia tempimas. Atsiranda mažos raukšlės, kuri aš anks iau nebuvo pasteb j s. Ir aš sakau:

— Tai reiškia t pat : kad tik mes iš viso išsilaikytume.

— Ar tu bijai, kad mes neišsilaikysime?,

— Ne, mes tur tume gauti daugiau pagalbos iš užsienio.

— Ginkl ar kareivi ?

— Abiej b tinai reikia.

— Juk kai k mes gavome. ,

— Taip, ta iau tai labai maža. Prieš mus stovi šimteriopa persvara. O m s eil s vis maž s, ir municijos pristatymas bus vis silpnėsnis.

— Ar tu manai, kad mes negausime jokios paramos?

— Aš nežinau, bet man atrodo, kad negausime.

— Bet juk tokiu atveju jau geriau kovoti ir kristi, negu taip sau paprasčiausiai nueiti vergijai.

— Apie tai mes visi galvojame. Todėl mes ir mirsime be jokios baimės, jeigu matysime, kad nebūra vilties gyventi laisvai.

O tačiau niekas negalės sunaikinti mūsų laisvės. Paskutiniai, kurie pasiliks gyventi, išsaugos ją, tarsi palikim, savo vaikų širdyse. O vaikai, galbūt, vieną dieną susilauks to, kad stengsime atstatyti laisvę.

Stebėdamasis pasižiūrėję savo žmonas. Taip gali galvoti tiktaip Suomijos moteris. Ji visuomet stovi šalia savo vyro, ir ypač tais atvejais, kada viskas eina blogiau, negu kad turėtume. Ji išmoko galvoti kaip tikras vyras. Ir jos mintys jokių būdu nėra akimirkos vaikai, tai yra ištis generacijų paveldėjimas. Mes, sėnė, geriausias, kas yra mumyse, išmokome iš savo motinų. Mūsų motinos išauklėjo mus kilniais, išdidžiais, šykščiais žodžiais, tyliais, susimėniais jaunuoliais. Šiurkšti tavo draugija mums davė visa kita. Todėl mes esame tarsi uolikalnai, jviduje slypi auksas, tačiau jį išimti galima tik plieno kietumo grūtais.

Vakare mes nueiname aplankyti kaimyn . Nunešame ten sveikinim iš Pentti. Taipgi atsi-gabename nešvari baltini ryšul l, kad jis b t pakeistas švariais. Visoje troboje mes beveik negalime sutilpti. Viena trobos dalis yra puspiln šeimininki ir mergin , kurios ia susirinko iš viso kaimo. Antroji didelio namo dalis paversta kepykla; ia stovi ilgi minkymo stalai ir didel s geldos su tešla. ia kepama duona armijai.

Iš viso šitos mon s triukšmo ateina žodžiai:

— Tu atvykai? Kaip sekasi fronte? Kaip laikosi Pentti?

Senoji geroji motut nusišluosto miltuotus delnus priejuost ir paima mus už rank .

— D kui. Pentti visai gerai laikosi. Man išvykstant, jis buvo sveikas, ir siun ia jums visiems link jim . Be to, jis teik man šit ryšul l su nešvariais baltiniais. Jis prašo pakeisti juos švariais.

— Baltiniai jam jau paruošti. Ar tu gal si paimti juos su savim?

— Taip, mielai tai padarysu.

— Kada tu turi gr žti atgal?

— Už poros dien .

— O, argi taip greit! Aš maniau, kad tu bent por m nesi pab si namie.

— Sakyk, o fronte karšta?

— Taip, kartais pasitaiko.

— Taip, taip, šitai reikia žinoti, — senut susvyruoja. Tada ji aštriai pasižiūri į mano akis ir sako:

— Sakykite, o juk ten, fronte, mes neišsilaukysime vieni savo jėgomis?

Aš suprantu, ką ji nori pasakyti, ir atsakau beveik teisingai:

— Ten taip pat niekas negyvena pasitikėjimu vien tik savo jėgomis.

— Ne, to taip pat nereikia, — sako ji tikindama. — Juk mes meldžiamės. Vis dienas kepame, o kai ateina naktis, mes meldžiamės. Juk jūs turite jauti tai pajusti.

Aš pasistengiu prisiminti. Ir staiga man tampa aišku, kad dažnai, kai ilgą laiką patys neturdavome laiko melstis, bet davome nuraminti ir jausdavome su vedami per visus sunkumus kažkokios nuostabių jėgų. Tai tikriausiai buvo mūsų draugų malda. Ji mums suteikdavo ir pagalbą, ir paramą. Todėl aš garbingai atsakau:

— Taip, mes tai puikiai jautėme.

— Aš ir už tave esu meldusis, — geroji motut nusišluosto savo akis. — Tu esi man toks pat mielas, kaip ir mano tikrasis sūnus.

Šilta banga perdvelkia mane. Aš noriu pakelti gerosios senutės ranką ir padėkoti jai.

Ta iau suomis niekuomet neparodo savo jausm .
Tod l aš tik paneriu žemyn savo žvilgsn , ir
visomis j gomis noriu, kad senut nekalt
daugiau apie tai. Ta iau aš ne stengiu galvoti
nieko kito. Tokia sena kinink , kurios visa
esyb remiasi tiktai senomis tradicijomis ir kil-
me — ji nieko neperdeda. Tai yra tik jos gero-
sios širdies požymis, kad ji taip plaiai ir inty-
miai sileidžia pokalb .

Mano žvilgsnis ima klaidžioti po visus ia
susirinkusius žmones. Visi jie priklauso mano
vals iui. Prieš tai aš j nebuvo mat s ar bent
neatreip s juos d mesio. Ta iau labiau artimi
ir labiau mieli kaip šiandien — jie man niekad
n ra buv . Kiekvienas j dien ir nakt dirba
m s t vynei. Aš tik stebiuosi, iš kur jie gauna
medžiagos ir priemoni . Vienas kuklus senis
tai man išaiškina:

— Jeigu kas kiek buvo pasid j s, bank ,
dabar visk išima. Jeigu kas tur jo kok atlie-
kam gr d atsarginiame r syje, dabar visk
iškelia iš jo. Iki šiol, Dievui d kui, mes neturi-
me joki tr kum . Mes jau ia pasir pinsime,
kad nepritr kt duonos, jeigu tik j s ten dirbsite
ir toliau mus ginsite.

— Taip, — pritaria šeiminkas, — tu pasa-
kei kaip tikras vyras. Klausyk, mergaite, pa-
statyk kavos virdul ant ugnies.

— D kui, tiktai ne mums, — sikiša mano
žmona.

— Jeigu jau kart Veikko užaina pas mus, tad jokių būdu negaliu jo išleisti, nepavaišins kavos puodeliu. Ir visi, kurie jį stovi aplink šitas krosnis, taip pat neatsisakys puodelio kavos, — senis patenkintas ir pradeda juoktis.

Vieno didelio stalo kampas nukraustomas ir uždengiamas kavai. Niekas neturi didelio noro nei laiko gerti kavą, taigi aš daugelis susidariusių šnekučiuoti. Jis yra daug jaukiau, negu šaltuose sveikambariuose. Be to, šviesa taipgi neduria akių.

Jokių būdu niekas nedrįsta uždegti šviestų. Kas gali žinoti, kada tie nenaudliavimai atskris. Nuotaika truputį prislėgta, taigi aš rimta. Klausinėjama visokiausių naujienų. Mintys ir viltys maišosi vienos su kitomis. Taigi aš kiekvieno širdyje, giliausiai siiraušiu, gyvena didysis taikos ilgesys.

Jeigu tai nusitęs iki vasaros, jie sudegins mūsų miškus, kalba senoji moteris. Mes visi pritariame jos nuomonei. Mes sūdim ten, atlaikome juos, o tuo tarpu laikas slenka. Mes kuriame teorijas ir darome apskaičiavimus. Taigi aš vieną dieną visa tai gali mus sunkiai apvilti. Ir mes neturime jokios kitos paguodos, kaip tai, kad netrukdomai ir plačiai galime paleisti savo fantaziją.

Mes jau esame pasiruošę eiti namo, kai staiga atsidaro durys ir viduje eina jauna moteris.

— Jus sveikina priešlėktuvinis sargyba!

— Priek ar iau ir išgerk bent puodel karštos kavos. Apšilk šiek tiek.

— Taip, taip, bet tinai turi išgerti. Juk ir sėnariai, tur bet, sustingo, vis dien stovint sargybos bokšte.

— Dkui. — Aš tik k buvau už jusi pas jus, — sako ji man ir paspaudžia mano ranką. — Aš palikau ten ryšulį Heikki. Ir tuo tarpu išgirdau, kad tu esi atjusia. Ar tu gali beti toks malonus ir nuvežti j Heikki?

— Mieliausiai.

— Sakyk, o kaip einasi Heikki?

— Dkui, tikrai gerai. Jis siunčia sveikinimą.

— Labai dkiui. Jo mažasis Juoko labai išsilgo savo tvelio. Kiekvien dien jis klausinija mane, kada jot velis parvyks namo atostog.

— Aš manau, kad Heikki netrukus bus ia.

— Tikrai, širdingai pasveikink j ir pasakyk, kad aš ia, namie, laukiu jo.

Aš pažvelgiu šit jauną, sniego apibertą moterį, mano draugo Heikki žmoną. Ji yra išblyškusi ir liesa, jos akys giliai kritusios, ir jose atsispindi nesibaigiama tamsa. Su savo švariu baltu apsiaustu ji atrodo beveik kaip angelas. Jos akyse dega drasa, ta iau jos veide

atsirandan ios mažos raukšlės per daug ryškiai kalba, kaip labai ji ilgisi savojo Heikki. Ji visur ilgisi jo, ji tikriausiai jau iasi labai apleista. Tačiau ji kovoja.

— Jeigu tik Heikki kaip nors greičiau parvykt. Aš tiek mažą turiu patyrimo šituose žemės kio darbuose. Juk taip sunku žinoti viską ir viską padaryti taip, kaip turėtų būti padaryta.

Ji padeda daug pastangų, nori būti praryti paskutiniuosius kavos lašus. Ji padėjo, ne, daugiau ji nebenorinti gerti.

— Bet jeigu jis ten būtų tinai reikalingas, gal mes ir kaip nors susitvarkysime, — ji yra netoli to, kad pradėtų verkėti, tačiau stengiasi išsilaikyti narsi.

— Ten būtų tinai reikalingi vyrai. Bet visuomet vienas kuris nors gali išvykti. Aš pasakysiu Heikki, kad jis pabandytų gauti atostogų.

— Taip. Senasis tvas vis sunkiai susirgo. Jis nedaug man tegali padėti. Atsitiktinai aš buvau už jusi pas Paavola. Aš prašiau jo visokiausi patarimų.

— Taip, taip — gyventi tikrai sunku.

Aš dar gerai prisimenu, kaip mes stebėjome, kad Heikki vedė miesto mergaitę. Ji buvo muzikos studentė ir atrodė jokių būdu netinkanti kio darbams. Tačiau, vis dėlto, ji tapo labai

gera šeiminink . Stropumas ir valia išmukti netrukus atstojo jai visas žinias. Bet dabar jos mokytojas, jos parama ir jos gyn jias, jos mieliausias vyras yra kare. Tod l tai n ra joks stebuklas, kad li desys sunkiai slegia jos pe ius, kad joje gyvena išsiskyrimo sielvartas ir kad perdaug r pes i tenka jai pakelti.

— Kad tik jis gal t atvykti, nors dar vien kart pamatyti sav j Juoko.

Valand l ji dar pas di, energingai kovodama su savo jausmais, ir jai pavyksta nugal ti save. Ji pam gina nusišypsoti vienai kitai savo draugei, kad tik gal t atitolinti mintis apie savo vyr . Tada ištiesia ji man rank ir sako:

— Užeik dar pas mus! Aš parašysiu Heikki laišk .

— Labai d kui. Bet aš turiu tiek maža laiko, o tiek daug dar reikia atlikti. Bet jeigu tik gal l siu, mielai užėisiu. Ta iau jei nebegal siu užėiti, maloniai lauksiu tav s pas mus.

— Labai d koju, tada aš atvyksiu pas jus.

Jai iš jus po valand l s ir mes išeiname. Kepykloje v l užverda darbas. Juk dien reikia dirbti, o nakt melstis...

Gr žtant atgal namus, aš nebegaliu atpažinti šito kaimo. Niekur nematyti n menkausio šviesos ruoželio. Visur taip tamsu, nors ak durk. Namai visiškai pilki, o tamsioje prieblan-

doje tylut liai supasi pora vieniš snaigi . Šiuo laiku ir gamta atrodo li dna, kaip ir visas kraštas.

Mes jau iam s prisl gti, tod l nieko nekalb - dami ruošiam s miegoti. Išsiskyrimo sielvartas jau ima drumsti dabarties džiaugsm .

Ta iau kit dien oras yra tyras, ir m s min - tys v l prisipildo vilties. Mes gerai žinome, k mums reiškia šitos gražios dienos. Jos yra tik - ros bombardavim dienos, ir pa iam fronte, ir t vyn je. Ta iau mes m giname galvoti, kad naujoji diena bus geresn už pra jusi j , ir kad kiekviena diena vis priartina ilgesingai laukia - m sprendim .

Aš nueinu pagerbti m s didvyri kap . Visi jie yra šitos apylink s s n s. Mano žmona neina drauge su manim. Jeigu kartais virš kaimo pasirodyt bombonešiai — ji turi saugoti ma - žuosius. Matti jau visk supranta ir bijo šit paukš i . Tada jis veržiasi ant mano rank ir ima šaukti:

— Bombonešiai lekia, bombonešiai lekia!

Koki tik baisenybi ne auga ši dien vai - kus! Ar iš viso jie gal s kada nors b ti linksmi ir laimingi žmon s? Kas gi iš viso yra gyve - nimas, jaunyst , laim ? Galima susidaryti nuo - mon , kad toki dalyk iš viso niekad n ra buv . Tarsi vis laik virš m s b t kabojusi slegianti nelaim .

„Ži r k, jaunyst s ir ryto priebland metas greitai prab ga. Pagalvok apie savo Viešpat Diev savo jaunyst je, kol... — sotis taip ilgai yra nešamas prie šulinio — — ratas sul ž s nukrinta — — ir tavo dulk s — — —“

Atskiri pastoriaus pamokslo sakiniai skamba mano ausyse. Mano žvilgsnis krinta paprastus, kampuotus, baltus karstus, kurie, apdengti valstybin mis v liavomis, stovi pusra iu priešais altori . Tai yra m s atlyginimas ir m s garb . Tai yra m s meil s kaina. Saul krinta pro vitražinius lang stiklus, aiškiai apšvie ia kelet fig r ir raides — Alfa ir Omega.

„Aš esu Alfa ir Omega, pradžia ir pabaiga“.

„Ir nieko n ra už man s“.

Skambant gedulo maršo garsams, balti kars-tai nunešami kapines. Atrodo, tarsi baltoji prisik lusiojo ranka gyvame piešinyje nubr žia keli to, kuris išpirko šit krašt . Ir mes einame tuo keliu.

Tuo metu, kai mirusieji nuleidžiami duobes, sustaugia mirties paukš iai: dešimt, dvidešimt, trisdešimt, baisinga eskadril . Jie ima m tyti savo baisias bombas. Oras pradeda dund ti ir gausti. Maža juokinga sirena pav lavusi pašoka spiegti savo karkian iu balsu. Gird ti milžiniškas grasinimas, nenutr kstantis griaudimas. Iškyla ugnies liepsnos. aukšt nur ksta d - mai — dega kaimas. Sukr sti žmon s ieško

apsaugos po žeme, r syse, duob se, toli miške. Dabar ir mes esame surasti. Žmogžudiški paukš-
iai suka aplink mus rat . O po to priart ja
kylio forma skrendantieji bombonešiai. Jie vingiuodami neria žemyn. Aš balsiai sakau visiems žmonėms tuojau išsiskirstyti, tuojau kristi prie žemės. Tai jau ne visi susipranta paklaustyti. Kelios žmonės baimės tiesiog suparaližuoja. Jie susiranda prieglaudą kapiniams kaip mokėsiuose, jie stovi ten, prisidėję rankas prie veido, tarsi tai būtų tikriausias apsisaugojimas.

Štai, baisingas griaudimas. Viena bomba nukrinta šalia patalpos kapo. Galingas smūlio debesis vingiuodamas išlekia oru. Bombos skeveldros kaukia, medžiai lūžta ir braška. Dreba žemė. Bažnyčios langų stiklai susprogsta ir krinta žemė. Skeveldros sukapoja akmeninius ir geležinius antkapius. Kritusieji net ir po savo mirties negali būti ramūs.

Kai bombardavimas nutrūksta, aš pakylu iš savo užuovės prie kapinių mūro ir einu tolyn, apžiūrėti sunaikinimo padarinius. Ten prie vieno storo medžio susirinkusi grupė žmonių. Jie visi apstoję kažką, gulint ant žemės. Ach, tai jauna moteris, apsivilkusi baltu apsiaustu. Ji jau negyva. Aš pažvelgiu į ją ir balsiai sušunku:

— Heikki žmona!

Aš stoviu tenai tarsi suparaližuotas baimės ir skausmo. Aš negaliu ištarti nei vieno, nei vie-

nintelio žodžio. Ir kai aš žiūriu jos nejudr
sniego baltumo veid ir kai stebiu jos vis liekn
povyz , išsibr žian i iš po balto apsiausto, aša-
ros supl sta mano akis.

Tuo pat metu, tarsi atsakym mano klausi-
m , kažkur pas mon je išgirstu skambant bal-
s . Tai yra tas pats jaunos moters balsas iš
vakar vakaro:

— Pasveikink j ir pasakyk, kad aš namie
laukiu jo.

PENKTAS SKYRIUS

K aš gal siu pasakyti Heikki?

Jau trys dienos, kai aš klajoju aplinkui ir ieškau savo dalinio. Tuo metu, kai aš buvau atostogose, jis buvo perkeltas kit fronto bar . Summa, kaip man pasakoja, tur jo b ti atiduota. Taipgi mes buvome priversti užleisti savo pozicijos Vuoksos krante. Ta iau tai t ra tik siauras fronto ruožas. M s dalinys tur jo b ti perkeltas, kad gal t pad ti kitiems daliniams.

Aš klausin ju štabuose ir karo policijoje, klausin ju vis , kuriuos tiktai sutinku. Ta iau niekas nieko nežino. Laim , netik tai užsiduriu vežim su sužeistaisiais. Tai yra mano paties dalinio draugai. Jie pagaliau suteikia man tiksli žini . Jie nupasakoja man beveik kiekvien atskir kelio pos k , jie išaiškina man, kur yra apkasai, net nurodo man paskirt apkasuose viet . Nuo man s jie neslepia, kad pad tis yra labai rimta ir kad valanda po valandos ji keiasi. Priešo spaudimas yra nepaprastai stiprus. Visi yra vienodos nuomon s, kad jo artilerija

prad jo šaudyti labai tiksliai. Mes ži rime vieni kitiems tiesiog akis. Po to nusilenkiame ir atsiveikiname. Mus apninka biaur s nujautimai.

— Ar iš viso gali išsilakyti tokia maža tauta?

Nevilties paliestas, einu aš tolyn ir klydin ju. Priešais mane važiuoja didel s ir mažos kolonos. Net etapo vežimai nepaprastai pagyv j . Mais-tas, pašaras, municija, ligonini reikmenys, ginklai, kariuomen s daliniai — viskas, viskas keliama iš vienos vietos kit . Kažkur, puš miškelyje, r ksta lauko virtuv s — viena, dvi, trys, kelios. D mai išsisklaido tarp medži ša-k . Tikrai, priešui gana sunku but jas surasti. Toliau, priešakyje, vakaro horizontas nusidažo kraujo raudonumo gaisrais. Tai priešo artilerijos atšvaitai. juos atsako ir m s artilerija. Tai yra naujoji Suomijos daina.

Aš keliauju toliau. Mane aplenkia penki li dni vežimai. Tai prasideda mirusi j para-das. Pirmieji penki apdengti palapini drobu-l mis, bet ant paskutini j nieko n ra užmesta. Ant pat viršaus guli jauno vyro visiškai sušal s k nas, be kepur s, kryžiškai sud j s rankas. Nukryžiuotasis išvaduotojas! Aš pagerbiu kiekvien vežim , kur tik sutinku. To jie garbingai užsitarnavo — ir dar daugiau, ne tik šj maž pagerbim . Jie užsitarnavo mano visišk meil ir mano skausm . Bet j yra daug, labai daug — sužeist j ir mirusi j , — kuriuos aš sutinku.

Ar iš viso iš tos armijos liko nors kiek sveik ,
be užmušt ir peršaut ?

Nuleid s galv aš einu toliau, ir baim ima
spausti mano šird . Kartas nuo karto mane
nukre ia šiurpas, kai imu galvoti apie savo ne-
atsakyt klausim :

— K gi aš gal siu pasakyti Heikki?

Prieš pat ryt pagaliau užtinku savo kuopos
draugus. Apkasai purvini ir pilni visokiausio
šlamšto. Vyrai guli suvirt vienas ant kito, vie-
noje kr voje. Tiesiog gelian iai šalta, o židinyje
nedega ugnis. Sunkus oras tiesiog prislegia
naujai at jus j . Kažkuris vyr pabunda, pasi-
ži ri mane ir tuoj pat v l užmiega. Tada aš
užkuriu ugn . Sargybinis pro ang meta por
pagali malk ir suniurzgia:

— N ra jokio reikalo dabar kurti ugn , juk
mes netrukus išeisime iš ia.

Ta iau ugn , vis d lto, aš sukuriu. Aplinkui
dar visiškai tamsu. Kol išsiruoši žygin, ia gali
dar visiškai sušalti. Aš dar kart užkalbinu sar-
gybin :

— Kur gi mes išeisime?

— Pirmyn, ugn .

— Tai juk n ra nieko naujo.

— O paskui atgal!

— Tai jau kai kas naujo. Anks iau to neb -
davo.

— O dabar yra.

— Argi prieš špaudimas toks stiprus?

— Taip. Ir artilerijos ugnis nepaprastai taikli.

— Aš jau gird jau apie tai. Vis d lto, jiems pavyko pasiekti to, kad mes prad tume juos šiek tiek vertinti.

— Tikras prakeikimas...

Daugiau jis nieko nepasako, nueina toliau, ir aš lieku vienas su savo temptomis mintimis. Juk jis dabar atsakingas už šit žmoni gyvyb . Tai yra jo pareiga — nenuilstamai stov ti ia sargyboj, kol bus pakeistas.

Prieš trukdomoji ugnis nurimsta. Prieš pat ryt stoja visiška tyła.

Man pavyksta viename lauko puodelyje sutirpdyti truput sniego ir susidarius vanden maišyti šiek tiek kavos. Tada pabunda Heikki. Jis pratrina akis, pamato, kad tai esu aš, ir ima juoktis.

— Ži r kit, juk tai tu! Kaip atrodo, tu v l ia atsiradai!

— Pagaliau atsiradau! Ta iau gerokai tur - jau klydin ti, kol suieškojau jus.

— Kaip reikalai namie? Ar tu buvai už j s ir pas mus?

Dabar viskas ir prasideda! Ir štai aš stoviu prieš savo nuolatin s baim s akis! K aš galiu jam pasakyti — ar turiu meluoti, ar sakyti teisyb ? Jeigu meluosiu — apgausiu savo

draug . Jei pasakysiu teisyb — suteiksiu jam didel skausm . Aš negaliu to pakelti, negaliu drauge pergyventi t sielvart , kur jam suteiks žinia apie jo žmonos mirt . Papras iausiai, aš negaliu b ti toks beširdis ir pasakyti jam vis teisyb . Jeigu aš tai pasaky iau, jis gal t kristi nevilt ir, gal b t, su juo atsitikt kas nors blogo. Mano mintys susivelia, ir aš negaliu išstarti n vieno žodžio.

Heikki temptai ži ri mane. Jo akys staiga pla iai prasiveria, jos pasidaro šviesios ir budrios. Tai yra didžiausias tempimo laipsnis. Dabar jau aš nieko nebegaliu nusl pti, dabar turi b ti pasakyta viskas.

— Ar ten kas nors atsitiko? — Heikki balsas neramus ir susijaudin s. — Pas mus? Ar jie bombardavo mus? D l Dievo meil s, atsakyk gi pagaliau!

Jis nutveria mano rank ir suspaudžia j taip, kad jo nagai per stor vilnon pirštin prasimuša iki pat mano odos. Jo veide atsiranda kažkokia baiminga, laukin išraiška.

— Atsakyk!

— Taip!

Ir tuo pasakyta beveik viskas. Aš pajuntu, kaip manyje atsl gsta dvasinis tempimas. Prakaitas iššoka ant mano kaktos — šaltas, drebantis prakaitas. Ta iau Heikki neatleidžia mano rankos. Jis vis laik spaudžia j , ir jo

veidu vaikština tyli su neramumu ir klausimo šešeliai. Jie panašūs su velni, žaidžiant žiauržaidimą ir šokinį gyvų veidu. Jis džiaugiasi, kad baisumas auga ir plečiasi. Jis šoka laukinė ringo šoka. Vėliau jam pavyksta stumti vieną sielą neviltingai, vėliau jis galės kurstyti nedorumo liepsnelę. Taigi, toks yra mūsų gyvenimas — pragariškas gyvenimas.

— Kas mirs ?

Tačiau aš negaliu atsakyti. Aš nieko negaliu kalbėti. Mano liežuvis pasidarė lyg suparalizuotas. Visi mano kūnai apima keistas pastyrimas. Atrodo, tarsi mano dvasia išėjo iš mano kūno ir paliko jį nejudrų ir negyvą. Aš gyvenu, tačiau niekam nejaujiu jokių jausmų.

— Abu?

— Tavo žmona.

Aš tai pasakau šaltai, bejausmiai, bevaliai. Tada Heikki vienu kartu skardžiai surinka. Keli miegojusieji pabunda. Sumišs pažvelgia Heikki mane ir staigiai šoka iš apkas grynor. Aš būgu paskui jį. Aš šaukiu, aš prašau, aš maldauju. Tačiau jis negirdi, jis nenori girdėti. Jis tik būga. Tarsi beprotis, apimtas deginanio skausmo, begaliniu tiesumu lekia jis priešų pozicijas.

Aš būgu paskui jį. Apimtas mirtinos baimės, aš stengiuosi sugriebti jį. Tačiau jis būga kaip medžioklinis šuo arba kaip persekiojamas lau-

kinis žv ris. siut s lekia jis pro sušaudytus medžius ir išardytus arimus. N ra jokios vilties prisivyti j , o jis b ga tiesiog praž t .

Bet staiga jis sustoja po dideliu medžiu. Tada aš prib gu prie jo, nutveriu j už apykakl s ir gerokai papurtau. Aš prašau j gr žti atgal, aš maldauju j . Dabar aš jam visk papasakoju. Jis klausosi ramiai, tarsi suakmen j s. Jis neklausin ja, visiškai nieko neklausia. Jo veide nepajuda n vienas raumuo. Negalima pasteb ti n vieno jo vidujinio jaudinimosi bruožo. Jis pasidar tarsi nebylys. Vienu metu jis neteko bet koki jausm . Taip mes stovime gana ilg laik . Po to aš m ginu paguosti j :

— Juk tavo s nus pasiliko gyvas. D l jo tu privalai išlikti.

Jis nieko neatsako. Kur laik dar stovi tylus, tarsi neb t pabud s iš savo sustingimo. Po to staiga pasisuka mane ir sako:

— Dabar mes gr žtame atgal, Veikko.

O gr žtant jis priduria:

— Tau tikriausiai labai sunku buvo atvykti su tokia žinia.

Neatsižvelgdamas savo sielvart , jis stengiasi suprasti mane. Tikrai, juo galima steb tis. Koks jis puikus vyras! Kaip jis moka susitvardyti ir kantriai nešti savo našť ! „Nes mano dalis yra jau atseik ta, ir mano našta lengvesn panešti“ — aš prisimenu, kad kažka-

da buvau tai perskait s. Ta iau toji našta ia, esant šitokioms aplinkyb ms — ji yra sunki, sunkiausia iš vis . Jeigu bent ji gal t b ti nešama vienatv je, jeigu bent galima b t kur nors iškeliauti ir leisti laikui užgydyti šit žaizd — tada dar galima b t suprasti. Ta iau šiandien negalima atsižvelgti savo paties r - pes ius ir sielvart , šiandien reikia kovoti ir tuo pad ti t vynei nešti jos sunk likim .

— Tu ties sakai, kad ji tuoju pat mir ?

— Taip.

— Ar tu gali prisiekti?

— Bet juk tu žinai, Heikki, kad aš niekad neprisiekiu.

— Duok garb s žod , kad tu sakai man tikr ties .

— Aš visuomet tau sakiau tiktai ties , Heikki. Visi mat , kad tavo žmona mir viena akimirka. Kai aš po keli minu i pama iau j gulin i kapini sniege, ji jau buvo mirusi. Tai gali tau patvirtinti dešimt, gal b t, net šimtas liudink .

— Ar tu man gali duoti garb s žod , kad visa buvo kaip tu sakai, Veikko?

— Aš duodu tau garb s žodi.

Jis ži ri man akis, po to pagriebia mano dešini j rank ir stipriai paspaudžia.

— D kui Dievui, tai vis d lto geriau. Aš ti - kiui, kad tu pasakei tikr ties .

— Juk tu turi dar s n . Jis tikrai bus puikus vaikas, — m ginu aš j nuraminti.

— Ir t vyn . Jos niekas ne stengs iš m s išpl šti.

— To niekam nepavyks.

— Ne!

Šitie žodžiai iš jo pro suk stus dantis ir pro suspaustas l pas. Išsitempia veido raumenys, ir akys sublizga tuo pa iu pasiryžusių kietumu, kuris diena po dienos vis labiau sigyvena m s žvilgsni išraiškose. Netrukus mes visi virsime pl šriaisiais žv rimis, iš kuri aki blizg s pl - šikavimo ir žudymo aistra. Bet ne, vis d lto, to nebus! Mumyse slypi tik nepaprastas kietumas. Kiekvien kart mes patys pajuntame, kad mumyse n ra jokios neapykantos. Mes jos neįjau iame net raudonarmie iams. Mes tik virtome kietais kariais, ir m s uždavinys — išpildyti kietus karo statymus: užmušti, arba likti patiems užmuštais. Ta iau neapykanta yra dingusi. Mes užmušin jame ne d l neapykantos. Mes stovime ia, kad apgintume savo laisv . Ir laisv turi išlikti. Mes giname j .

Aš buvau man s pasi lyti Heikki, kad kov metu jis pasilikt toliau nuo m šio lauko. Bet vos aš pam ginau taip kalb ti, jis visomis keturiomis m spirtis. Ne, dabar kaip tik reikia vyr . O li d ti galima tik tada, kai tam yra laiko. Dabar li di visas kraštas, li di m s

t vyn . Koks menkas yra m s asmeniškasis li desys prieš šit didj bendr li des ! Juk prarastos laisv s li desys yra vis didžiausias žem je. Jame telpa visos li desio r šys, koki tik yra pasaulyje.

Ir tikrai, Heikki laikysenoje aš negaliu pasteb ti nieko ypatingo. Tuo metu, kai aš buvau atostogose, jis iš kažkur nu iupo automatin šautuv . Dabar, žvelgdamas priekin akmeniniu žvilgsniu, jis žaidžia juo, tarsi nekaltu žaisleliu. Kovos metu visiškai n ra laiko pagalvoti apie k nors kita. Tegalvojama apie tai, kaip sunaikinti kit ir išsisaugoti pa iam. Prie šit galvojim jau mes esame priprat .

Puolimas yra nepaprastai stiprus, koncentruota artilerijos ugnis viršija visk . Per užš lusias balas pirmyn rieda priešo tankai, jie s ja kulka ir granatas. Traška l ždami medžiai, aštriai šm kš ioja snigdami sprogstantieji užtaisai, tarška automatiniai ginklai, kaukia šrapneliai, šnypš ia granatos, dusliai griaudžia sprogdamos bombos. Dangus ir žem dreba. O šarvuo i saugomi slenka priešo p stininkai, suglaustomis eil mis, tarsi taikos metu. Gerasis Dieve, kokia karo taktika!

Mes v l užimame laikinas pozicijas. ia visai n ra iškast griovi nei duobi , ta iau iškyšuliai, akmenys, medži liekanos mums teikia, nors ir menk , vis d lto, šioki toki apsaug .

Mes buvome gav sakym sulaikyti ia prieš dvi dienas, ta iau tas laikas jau seniai yra praj s, nes štai jau ketvirtoji diena, kai mes ia stovime. Po viso to, kas mums ia teko pergyventi, mes esame priversti trauktis. Kraštas yra nepaprastai lygus, mums sunku j apginti. Mes visai neturime tank , neturime net pakankamo artilerijos kiekio. O taip pat neaišku, koki reikalai su visomis kitomis ginkl r šimis.

Mes tur tume b ti visai kitaip ginkluoti! Taciau mes esame tokia tauta, kuri vis laik galvojo tik apie taikos išlaikym . Mažiausiai mes galvojome apie tai, kad mus užklups netik tas karas. Taikos metu mums labai sunku buvo suprasti, kaip gali svetimieji ryžtis užgrobti tok varging ir taiking krašt . Mes stat m s savo namus, dirbama žeme vert me savo pelkes, valg me savo kiet rugin duon . Ta iau tenai, anapus sien , m s tykojo Ivano Žiauriojo dvasia. Tarsi žiemos speigas, slinko ji prie m s dirv arim , prie balot m s samany n perjim . Ir po to staiga ji nusimet savo miglos uždangal ir, tarsi milžinas, m veržtis per m s t vyn s sienas. Tada mes supratome: geriau mirti, negu gyventi vergais. N vienas suomis dar niekad iki šiol nebuvo buv s vergu. Argi mes tur tume b ti mažiau verti už m s prot vius?

Ryšininkai nenuilstamai, ta iau beviltiškai, stengiasi ištiesti telefono laidus. Ištis kilo-

metr nutiesiamos naujos vielos. Ta iau netrukus jas ir v l sutrauko š viai. Ir vis laik vienas ar kitas ryšininkas tampa sužeistas arba krinta. Aš žinau, anks iau jie buvo sivaizdav , kad j darbas lengvesnis už kit kareivi darb . Tai buvo klaidingas apskai iavimas. Siame kare ryšininkai tur jo progos pajusti, kad j likimas nieku nesiskiria nuo kit kareivi likimo. Dideli ritiniai, privyti laid vielos, yra gana sunk s. O laid negalima ištiesti taip lygiai, kaip kad jie buvo tiesiami manevr metu. Kiekvienas ryšininkas pirmiausia turi ži r ti, kaip jam geriau išsisaugoti kulk . Ir visai nesvarbu, ar jis šit ritin vilks prie savo šono, ar nešis j ant pe i . Taip pat visai nesvarbu, ar jis išties laidus pažeme, ar pritvirtins juos prie nulaužto medžio, ar pasl ps supustytam sniege. Tai visai nesvarbu. Svarbu tik viena — kad ryšys neb t nutrauktas.

Ta iau laidai vis laik nutraukiami. Telefonai privalo veikti, sakymai privalo b ti persiun iami — ir tod l stipriausioje ugnyje laidai turi b ti nuolat taisomi. Jeigu duodamas sakymas trauktis, viskas turi b ti tvarkingai surenkama. Iš kiekvieno ryšininko pageidaujama arklio patvarumo, lap s gudrumo ir milžiniškos lokio j gos.

Ne kitaip yra ir su sanitarijos personalu. Taikos metais sanitarus buvo ži rima truput iš aukšto. Ir tikrai, sanitarai dažnai virsdavo

vairi kareivi linksmybi objektu. J darbas buvo specifinis, pratim metu jie retai pasirodydavo aikšt je. Taikos metais j darbas buvo gana lengvas. Ta iau dabar, karo metu, jis yra vis sunkiausias. Kiekvienas kitas kareivis savo uždavin gali atlikti kur nors pasisl p s — apkasuose, granat išraustoje duob je, už stor medži kamien . O sanitaras, be sav s, dar turi r pintis ir savo sužeistaisiais draugais, privalo pergabenti juos užglaud ir, esant sunkiausioms ir pavojingiausioms apystovoms — perrišti juos. Ir jie labiausiai reikalingi kaip tik tada, kada b na stipriausia ugnis. Mes tur jome puiki sanitar , bet dabar jau neb ra j . Karas su d juos visus, ir pakeit juos neprityrusiais ir jaunais. Mes jau nebeturime gerai paruošt sanitar . O ta iau šit žmoni mums labiausiai ir reikia. Jie atstovauja vienintel žmoniškumo form , kuri iš viso mums dar pasiekiamo, kol didysis skausmas arba amžinoji naktis užties virš m s savo tams apsiaust .

Sprogsta viena granata. Tuoj po to sušnypšia dvi, trys, kelios, dešimtys, šimtai. Tarška kulkosvaidžiai. Heikki automatinis šautuvas dainuoja šalia man s. Aš matau jo erelio aštrumo žvilgsn , arba bent sivaizduoju j mat s. Visa apkaba jau išaudyta, kit akimirk jis pradeda nauj serij . Mano paties šautuvo vamzdis kait s. Aš susivokiu tai pagal gars kur simaišo žemas tonas. Garso aštrumas yra ding s. O

gal tai yra tik sivaizdavimas, kaip ir daugelis dalyk šitoje maišatyje?

Aš guliu didel je, granat išraustoje duob je. Tai yra puikiausia sl ptuv . Iš ia galima šaudyti ir išvengti priešo kulk . Virš man s lyja sušalusi žem ir medži šakos. Granat skeveldros d zgia pro šal . Bet kas garantuos už tai, kad šita vieta yra tikrai saugi? O kulkosvaidžiai dainuoja savo ta-ta-ta-ta.

Tada ant man s nukrinta k nas. Jis yra sunkus, ir jo kv pavimas eina švokšdamas. Kai aš žvilgteriu pro duob s krašt — pamatau, kaip iš abiej pusi dideliais b riais pirmyn eina rusai. Gal b t, jau j yra ir užpakalyje man s? Laukinis instinktas tuoj padiktuoja man, kaip turiu laikytis: aš nuslystu duob s dugn ir tyliu. Vienintel dabar mano apsauga yra kraujuoj s k nas virš man s. Ir taip guliu aš po šita sunkia našta valand , ne, dvi — vis amžinyb . Kovos triukšmas nutolsta nuo man s. Dabar aš galiu patekti nelaisv . Aš pajuntu šiurpulus, savotišk , drebant sukr tim . Aš esu apsauginio korpuso karys, jie tikriausiai užmuš mane. Pradžioje kankins, o po to nužudys. O gal tai yra tik tuš ias sivaizdavimas, koks t kstant kart vaizduot je iškyla ir v l dingsta. Kaip ten beb t , bet pagaliau aš stengiu pasigauti sveik min i si l ir pradedu j austi toliau. Vieni metu man tampa aišku, kad jokių b du negalima pasiduoti nusivylimui. Nusivylimas yra

didel nuod m , o karo metu didžiausia iš vis .
Tod l man ir gimsta viltis, kad aš gal siu išsi-
laikyti po šituo k nu, kol sutems. O tada, nak-
ties tamsos saugomas, aš pabandyčiau kaip nors
prasimušti iki savo draug . Ta iau iki vakaro
dar gana toli, aš neturiu nieko kito, kaip tik
slegian i našť virš sav s, sustingusi žem po
savim ir pragar aplinkui save. Aš dar stip-
riau prisispaudžiu prie žem s ir m ginu giliai
kv puoti. Man karšta, tarsi b iau užd st s.

Kaip ilgai aš stengsiu šitaip gul ti? Kokio
ilgumo gal t b ti amžinyb ? Mane kankina
pragariškas troškulys, gomurys visiškai išdži -
v s. Našta ant mano pe i yra tiesiog nepake-
liama. Kr tin s l sta visiškai negali išsipl sti.
Nedaug betr ksta, kad aš uždus iau. Jeigu nors
gal iau paži r ti, ar šitas vyras virš man s pa-
ž stamas, ar svetimas. Aš pam ginu pakelti gal-
v , bet tada visai arti man s sukaukia šrapne-
liai, ir aš v l susig žiu savo duob je.

Po keli valand kovos triukšmas v l ima
art ti. Jeigu m siškiai pereina priešpuol , aš
esu išgelb tas. Didžiaisiais šal iais sušalusi žem
yra geras garso laidininkas. Aš girdžiu, kaip
duslus triukšmas atplaukia vis artyn ir artyn.
Tada v l sutarška kulkosvaidžiai. Aš girdžiu
šalia sav s žingsnius ir šliaužian i žmoni šla-
mes . Retkar iais pasigirsta baisingas riksmas,
Dievo šaukimas ir dejavimas, dejavimas. — Mes

tikrai žinome, dėl ko mes kovojame, bet anie, tenai, to nežino. Vargšs kreator!

Aš kryžmais sudedu savo rankas. Aš suspau-
džiu jas taip, kad nagai sulenda od. Aš mel-
džiuosi, aš meldžiuosi taip, kaip tik iš viso žmo-
gus gali melstis. Tai iau Dievas, matyti, vengia
šito chaoso, ir jo nraia, kad mums padt.
Mano abejingos mintys sukreia mare. Aš v l
m ginu melstis, tai iau viskas mano smegenyse
dabar yra surizg. Aš tegaliu kartoti: „Gerasis
Dieve, tu mielasis Dieve!“ — Bet tada staiga
gaunu kv pimo. Aš pam ginsiu paprašyti Die-
v, kad man padt. Aš kalb siuosi su juo tarsi
sen j laik šventasis patrijarchas. Ir aš prisi-
menu vien Biblijos mint: „Melskit s t v,
ir visk, ko j s prašysite, gausite“. Ir aš noriu
J zaus vardu paprašyti pagalbos. Aš ilgai mel-
džiuosi savo viduje. Ir pagalba ateina...

Abiem mano duob s pus m priešas atbloškia-
mas atgal. Tai iau aš vis dar meldžiuosi. Mano
malda pavirsta džiaugsminga pad ka ir pagarba.
Savo rankas aš vis dar laikau sukryžjav s, nors
tuo tarpu jau gal iau šaudyti. „Melskis, ir
nieko nesiklausyk melsdamasis“, — girdžiu aš
bals savo viduje.

Tada kažkas nuveria kn, kurs gul jo ant
man s. Tuo pat metu aš lengviau atsikvepiu.

— Ar tu dar gyvas, Veikko, atsakyk, ar tu dar
gyvas?

Tai yra Heikki balsas, išsilgtasis atsi stojo gelb tojo balsas. Aš sunkiai pasikeliu iš savo duob s ir tuoj griebiu šautuv .

— Vadinas, tu gyvas, Veikko!

— D kui, kad tu atvykai, Heikki. Nuo šiol mes niekad nesiskirsime.

— Ar tu sužeistas?

— Ne.

— D kui Dievui.

Aš dedu šautuv šovin , taikau, spaudžiu gaiduk . Aplinkui v l siau ia kova. Yra toks pat gaudimas, kaip ir visuomet — nenutr kstamas, begalinis, kol sutemsta ir š viai pradeda ret ti. Ta iau m s dalinys yra labai sumaž - j s. Jeigu negausime pastiprinimo, joku b du ne stengsime išlaikyti atgaut j pozicij . Ir kas tada atsitiks? Argi jau n ra kit vyr , kaip tik šitas sušaudytas batalijonas, argi niekas negal t mus ia pakeisti? O gal frontas taip negird tai išsipl t , kad net nebeužtenka žmoni vi- sas vietas?

tempimas atsileidžia, ir drauge su Heikki mes pasukame artimiausius apkasus. Mes ži- nome, kad tai yra pavojinga, bet mes taip bega- liniai pavarg . Mes norime tik vien trump valand l pails ti, po to v l gr šime prie sa- viški . Dreban iais iš nuovargio keliais ir nuo troškulio sutr kin jusiomis l pomis mes krin- tame vien kamp . Kažkoks nuostabus apsvai-

gimas siau ia mus savo gl bin. Galimas daiktas, kad mes gal tume užmigti net pa iame pragare.

O tai irgi yra pragaras. Vos tik mes užmiegame, vienas priešo tankas persirita per kalnel , sustoja prieš apkas jim ir trumpomis serijomis pradeda šaudyti vid . Ta iau laim , mes s dime nekliudomame kampe. Š viai šokin ja pla iame tarpuangyje, ir niekas negal t garantuoti, kad jie nesieks m s . Tankas yra užsispyr s. Pašaud s jis nenuurzgia atgal, bet atsikvepia ir v l ima pliekti m s apkasus.

Valand po valandos s dime mes susitrauk apkasuose. Koks likimas atved mus ia? Jei gu mes b tume iš j iš apkas , mus b t pasitikusi akimirksnin mirtis. O mes esame dar ia. Ta iau kai prad s pilk ti rytas, mes b si me tikriausiai žuv . Kaina už m s mieg gana didel . Valanda po valandos, net minut po minut s did ja kan ia. Aš aiškiai tai pastebiu skausmingai iškrypusiame Heikki veide, kai retkar iais žiebiu šviesiai raudon kišenin lempel , nor damas pasiži r ti, kuri valanda. Aš jau iu baim , tarsi šalt prakait ant kaktos. Kiekvien akimirk nervai vis labiau išsitempia. Kažkaip ypatingai ima gelti rankas, žandikauli raumenys pradeda jud ti, vis od kažkas dursto tarsi adatomis. T kstan ius kart akys jau ieškojo kokios nors išeities — ir vis veltui.

Ta iau vidurnakt baim priveria mus griebtis koki nors priemoni . Tankas vis laik stovi prie pat apkas ir šaudo. Išlįsti laukan pasinaudojant iš jimu nėra jokios galimybės. Taip pat mes neturime nė vieno kastuvo, kuriuo pasinaudodami galėtume pasidaryti sau naujų išjimų . Kišeninis lempelis pagalba išieškau kiekvien apkas kampel . Jis randu vien rusišką durtuvą ir lauko puodelio dangtį . Mums nelieka nieko kito, tik su šiais rastaisiais daiktais pradėti išsikasinėti . Sėkmingai imame baksnoti lubų kampe ten, kur, mūsų manymu, kelias laisvynas yra trumpiausias. Ta iau apkas stogas buvo apipiltas vandeniu, todėl dabar yra begaliniai apšalę . Su kiekvienu smėliu nutrupa tik labai nedidelė skeveldra. Retkarčiais atplyšta medžio šipulėlis. Dangtelis netrukus pasidaro daug lankstesnis už kietai šalusi žemę . Ta iau skylė vis nedidėja. O laikas vis slenka. Tankas vis laik nesustodamas šaudo. Ir mūsų baimė vis auga.

Pagaliau netikėtai atskyla didelis luitas. Jis nukrinta ir subyra, ir Heikki pagaliau pavyksta iškišti galvą ryškiai raudonai šviežiančiam ryto prieblandėm . Aš tiesiog noriu balsu surikti iš džiaugsmo, bet tada man pasirodo, kad prie apkas girdžiu kažkieno žingsnius. Man nekyla jokios abejonės, kad tai tikrieji žmogaus žingsniai. Tankas nebešaudo. Žingsniai vis artėja. Aš tvirtai suspaudžiu savo automatinį pistoletą

ir atsistoju prie pat jimo. Heikki dirba vienas, stengdamasis padidinti skyl . Aš saugau jim . Skyl did ja nepaprastai pamažu, o rytas jau visai pasiruoš s švisti. Pagaliau Heikki stengia iškišti pro skyl savo pe ius. Tankas v l pradeda šaudyti. Aš past miu Heikki iš apa ios ir pagaliau padedu jam sirangyti viršun. Taciau mano pe iai yra platesni už jo. Šita skyl man per maža. Aš nusivelku savo kailinius ir pro skyl išmetu juos iš apkas . Jie nukrinta snieg . Tada aš iškišu savo galv . Bet skyl vis dar per maža mano pe iams. Tankas v l pradeda šaudyti, net stipriau, negu prieš tai. Heikki ima mane už galvos ir traukia. Aš remiu savo kojas stor apkas sienoj . Visa j ga stumiuos ir muistaus. Ši pastang d ka atitr ksta dar vienas didelis žem s luitas. Sta ia galva aš nukrintu gil sniego v p tin prie pat apkas Ten surandu aš ir savo kailinius. Juos v l užsivelku. Nuo per didelio tempimo esu visai nuils s. Mes pakylame eiti — tiesia kryptimi prieš . Tik kai Heikki išsiima kompas , aš susivokiu, kad šiaur je tikriausiai dar n ra priešo. Ir mes pasileidžiame žemyn, sl nio nuolink . Tankas ima šaudyti vis smarkiau. Aplink mus laksto kulkosvaidžio šoviniai. Tikras stebuklas — nužygiav kilometr mes sutinkame savo dalin ir v l atsiduriame pas savuosius. Mes privejame juos kaip tik t akimirk , kai paskutinieji vežimai pasuka šiaur , pasi-

traukdami naujas, vyriausios vadovyb s nurodytas, apsigynimo linijas.

Drauge su Heikki atsis du ant vien rogu i krovinio. Nuovargis tiesiog svaigina mane. Ir dabar kaip tik aš pastebiu iki šiol manyje nebuvusi bruož : aš pasidariau baimingas. Netik tai mus užklumpa artilerijos ugnis. Yra susekti m s pasitraukimo judesiai, ir mes esame apšaudomi. Per kalnel dideliais lankais skraido sviediniai. Daugelis j sprogsta ant kelio, kuriuo mes turime pravažiuoti. O prieš mus dar ni kso didelis atviros vietov s plotas — ž t b t mes privalome pereiti j . Priešo ugnis persekioja mus nesustodama. Mane apima baim , kad tai bus paskutin m s kelion . Gal b t, tai yra lavonin s vežimas, ir kelias stygos tiesumu veda kapines. Man net atrodo, kad aš girdžiu skambant laidotuvi varpus. Aš spaudžiu savo sustingusias rankas. Bent galvoju, kad jas stipriai spaudžiu. Ir aš meldžiuosi. Ta iau aiškiai girdžiu varpus, j atskambis minkštas ir raminantis. Ryto varp skamb jimas dainuoja mano ausyse. Argi šiandien sekmdienis? Tolumoje pamatau ryšk švit jim . Nuostabi ramyb , sekmdienio ramyb pripildo mano siel . Aš nieko nebebijau.

Granatos sprogsta visiškai arti. Ta iau mano siela yra tokia linksma, kad ji b tinai nor t išdainuoti savo džiaugsm . Man net atrodo, kad ni niuoju kažkuri rytin psalm . Šviesa vis

art ja. mane artinasi kažkoks dangiškas spinduliavimas, ir tada pasirodo baltas, žibantis reginys — ar tai yra angelas? Šito aš noriau paklausti. Skaidrusis reginys sėdasi šalia manės ant rogių. Mane perima didelė ramybė, tikroji sekmadienio rima. Aš jaučiu, kaip šita ramybė sruvena mane, tarsi nuostabi, paguodžianti srovė.

Skamba ryto varpai. Yra atėjusi didžioji šventė.

ŠEŠTAS SKYRIUS

Diena po dienos, naktis po nakties, savaitė po savaitės mes priversti gintis nuo tūkstanteriopos priešo persvaros. Mes esame taip pavargę, jog užmiegame net eidami. Kartais kuris nors iš mūsų užsista smarkiausiame kulkietuje, ir tik didelio stebuklo dėka išlieka gyvas, kadangi šalia jo esantis draugas pasilenkia pažiūrėti, ar kartais kaimynas nėra užmuštas. Šen ir ten kalbama, kad mes ilgimės taikos, tikros, didelės taikos. Bet mes tuoj prisimename: jeigu pasaulyje viskas būtų gerai, mes, žinoma, dabar gyventume taikos metu. Juk mes turime tikrai dalį tikrosios suomių tautos apgyventos srities. Per daug mes tikrai neturime. Visa mūsų teislypi tame, kad mes norime išlaikyti tai, kas tikrai yra mūsų. Jeigu mes būtume priversti šiek tiek atsitraukti, priešas užimtų sklypelį žemės, kur jis veržiasi užgrobti. Ir nieko daugiau. Tačiau šitos mintys daugeliui yra nepaprastai skausmingos.

Pagaliau vien dieną mes galime pailsėti: išvykstame maždaug už trijų kilometrų nuo

ugnies linij . M s jau nedaug t ra lik . Da-
linys per pastar j dien m šius gerokai nu-
kent j s. Bet ia dar yra Didysis Väinö su
savo lokio letenomis, ia dar yra Heikki su savo
sulaikoma šypsena. O pirtyje maudosi Esko,
Aarne ir keli kiti jaunuoliai, kuri aš negaliu
pažinti, kadangi d mai pripildo vis pirties
er i , ir tiršti garai supasi prie pat grind .
Visos pirties grindys nus stos vaikin . Jie yra
tokie pavarg , jog nieko daugiau negali, kaip tik
atsiremti vienas kit . Ta iau n vienas nemur-
ma d l to, kad ia yra ankšta, arba sunku kv -
puoti, taipgi n vienas nenori išnaudoti savo
kaimyn , kaip patogi atloš .

Ten rymo jie vienas šalia kito, kaip tikrieji
broliai, surišti nenutraukiamais ginklo brolišku-
mo kraujo ryšiais, ir dabar miega jie, kas po
daugelio savai i pagaliau yra manoma. Ta iau
pirmausia mes turime išsimaudyti. Pradžioje
maudykl , po to miegas! Be to, ia yra ir pavo-
jaus, priešas gal t pasteb ti mus, o tada m s
pirt imt kristi ugnis. M s išvargusiose sme-
genyse dar laikosi paguodžian ios mintys apie
karšt maudykl , apie šit perlin pirties gar ,
kurio taip nepaprastai ilgisi m s nešvari oda.
Tod l miegame ia ant grind ir ant suoleli ,
kol malkos visiškai pavirs angliais. Atrodo, kad
visa tai vyksta t višk je, kada po išsimaudymo
ateina sekmadienio ramyb . Taip b t , jeigu
patrank griaudimas mums taip skausmingai

neprimint , kad šiuo metu yra karas ir kad mes esame priversti tempti net savo šeštuosius pojius. Šitie pojiai veikia nepriklausomai nuo mūsų pačių. Kol mes savo protu suprastume pavojų, jau seniai gulime šaltoje žemėje, tačiau savo instinktu mes visuomet surandame kok nors linkimą, už kurio galima pasislėpti, arba susieškome šiaip kok nors, už kurio sitais galime taikyti ir šaudyti.

Aš pasiilau iš pagrindų apžiūrėti savo drabužius. Pasiilymas priimamas, ir prasideda nepaprastas judrumas. Juk tikrai, nepaprastai domu pamatyti, kas yra anoje marškinė pušyje. Mes visi žinome, kad ten kažkas yra, klausimas tik — kiek ir kokios rūšies. Ir taip sėdime mes ten, pasikloj marškinius ant kelių, ir ieškome utulės. Aš dar niekad nežinojau, kad jos šitaip atrodo, kad jos tokios riebios, pailgos, storos, su susiaurusia juoda užpakaline dalimi. Anksčiau aš sivaizdavau kažkokį bekraujį geltoną, perdžiuvusį šimtą, bet dabar matau, kad tai buvo didelė klaida, nes šitos yra visiškai kitokios: sveiki parazitai. O gal fronto utulės yra visai kitos rūšies? Tai jau Didysis Vainas šitai geriausiai žino:

— Tai yra nauja rasa, tikrai slaviška rasa. Jos neturi savyje jokių prietarų, nes jos žino, įeigu jos pabėgs iš vergijos — sutiks tikriausiai mirti.

Tada mes visi juokiam s iš satyrin s Didžiojo Vaino filosofijos ir pasi lome jam: po karo jis b tinai tur t tapti filosofijos fakulteto profesorium. Ta iau Vaino kratosi tokios didel s garb s. Jis mano, kad gal t visiškai pasitenkinti kokia nors lektorius vieta kur nors nuošalioje pradin je mokykloje.

Tuo tarpu mes pastebime, kad marškini tikrai nebegalime užsivilkti, jie yra perdaug nešvar s. Tod l mes sumetame juos ant grind , o iš kuprini išsitraukiame švarius baltinius. Tiktai vilnonius megstinius sukabiname ant sukalt vini prie lub . Ten jie gauna gar iš pa i pirm j šaltini . Esko nebeturi švari baltini , ta iau mes broliškai pasidalijame su juo. Heikki padovanoja jam apatines kelnes, o aš duodu marškinius. Taip išsprendžiama ir šita problema. Atlikus šiuos veiksmus, kuprin s palengv ja, jos patogiau ir geriau nešti.

Mes nelaukiame, kol krosnyje liepsna visai nustos plaktis. Iš kažkoki neišaiškinam gelmi mus ateina keistas neramumas. Tai n ra begalinis džiaugsmas išsimaudyti. ia v l slypi šeštasis poj tis, mes v l nujau iame kažk , kas mums dar ne visai aišku, ta iau to ir nenor tume ar iau pažinti. Tai yra gana savotiškas jausmas. Tai yra tarsi paslaptingas sakymas, kuris priver ia mus skubiai veikti. Tod l garai, tarsi melsvi d mai, susvyruoja pažemiu, o mes

atsigulame ant plaut ir vis labiau didiname karšt .

Krosnis šnypš ia, tarška, spraga. Yra nepaprastai gražu. Mes elgiam s, tarsi tikri jaunuoliai. Mes sivaizduojame, kad t vas užpila šalto vandens ant karštos pirties krosnies. Pirtyje sklaidosi beržo d m kvapas. Šventadieniniai drabužiai jau laukia, sud lioti ant suolo apsirengiamajame kambaryje. Troboje jau paruoštas valgis, ir baltos švarios lovos kvapas pripildo pastog s kambar l, kuriame jau sklaidosi vakaro prieblanda. — Taip, visa tai buvo, kai mes dar buvome jauni. Ta iau ir šiandien mes esame pakankamai jauni. Kalevi yra tik septyniolikos met , Heikki dvidešimt penkeri , o aš truput jaunesnis. Esko, Aarne, Väinö yra dar jaunesni, negu mes. Jau šimtas dien , kai mes esame kare, gal šiek tiek daugiau. Man joku b du nevyksta to tiksliai prisiminti. Atrodo, kad tai buvo taip seniai, kada mes buvome jauni, laimingi ir laisvi. M s k nai suaižyti, m s sielos uždarytos karst , ir viskas, k mes myl jome, iš m s atimta. M s namai guli griuv siuose ir pelenuose, iš vaik atimti t vai ir motinos, mes, kurie s dime fronte, ken iame, ir mums skaudu, kadangi tiek maža mes galime padaryti. O ta iau mes neapleidžiame savo vietos.

Aš net nežinau, k galiu galvoti apie m s prieš . Neseniai aš ma iau du belaisvius. Jie

taip pat buvo jauni. Jie žiūrėjo mus nustebę, baimės išplėtomis akimis. Tai buvo jauni geri vaikinai, maloniais veido bruožais. Jie negalėjo suprasti, kad mes esame jų priešai, jie nežinojo, kad jie turi neapkęsti, jie užmušinėjo, kadangi kartais jiems taip buvo sakyta. Taipgi ir jie buvo pasidavę nepermaldaujamiems karo statymams.

Jų rankos buvo anglies juodumo. Karšta maudyklė tikriausiai labai praverst ir jiems. Aš supratau, kad jų rankos išteptos kažkokiu nešvariu tepalu. Tai dėl to, kad galėt geriau apsisaugoti nuo šalčio. Tačiau ir visa jų oda labai pageidauja tikrojo apvalymo.

Krosnyje sušnypškia. Aš staigiai susitraukiu, išgirdęs šį savotišką garsą, instinktyviai pasilenkiu žemyn, tarsi ieškodamas apsaugos. Bet tai yra tik pirties išdaiga. Mes randame net kelias lapines šluotas, pakištas po stogu. Jomis puikiai galime išsivanti. Malonus jų kvapas pripildo visą pirtį. Stipriais kirviais plakame mes jomis savo pečius, savo kojas ir rankas. Ant krosnies užpilama daugiau vandens, šnypšiantys karšti garai apšviečia mus. Niekad prieš tai — taip manome — nebuvo mes tokioje karštoje pirtyje, niekad prieš tai nejautėme tokio malonumo maudytis. Oda išlaiko gana didelį karštį, tokį didelį, jog net pslis iššoka. Vienur kitur net visai nugramdomo odos. Tačiau su vandeniu mes turime elgtis labai taupiai,

nes šuliniai Karelijos iškyšulyje jau pralaim ti, o tirpinant snieg vandens tegalime gauti labai nedaug.

Antr kart mes užlipame ant plaut , kai staiga kažkur netoli sprogsta. Atrodo, tarsi visa pirtis pakyla aukštai or . Mes tuojau susivokiame. Mes žinome, kad tai yra nutaikyta artilerijos ugnis. Žaibo greitumu pasigriebiame drabužius po pažastimis ir be jokio sakymo skubiausiai išb game laukan, tiesiog snieg . Tai buvo paskutiniausias laikas. Pasigirsta baisingas gaudimas ir sprogimas — ir jau pirties neb ra. or drauge su sviedini skeveldromis pakyla sulaužyti sien r stai, pelenai ir plyt nuolaužos, — tarsi didelis juodas debesis.

Visiškai nuogi gulime mes sniege, ta iau ne-
jau iame jokio šal io. M s mintys temptos iki kraštutinumo. Mes laukiame atsakymo, atsakymo vienintel klausim : ar pataikys mus? Iš netolim nam išb ga žmon s — tiesiog kiem , o po to tuojau mišk . Netrukus namas užsidega. Liepsnos linksmi plakasi ir tiesiu kyliu kyla temstant vakaro dang . Dar n ra naktis, bet taipgi jau ir ne diena. Tik gaisro liepsnos atšvaistas leidžiasi ant melancholišk sniego pusni . Ryškiai rausva spalva nudažo visk : sniego sluoksn , mišk ir net aukštuosius debesis. Virš m s kaukia siutusios granatos, nuo karš io sprogin ja sijos, gri va vienos ant kit , o mes drebame iš paš lusio sitempimo ir

slegian ios baim s. Dabar visas pasaulis gal t išlkti or ! Pagaliau visiems laikams b t atsiskaityta su gyvenimu, kuris, iš esm s, joks gyvenimas. O ta iau reikia išsilaikyti gyviems.

Ugnis nutyla. Man š la pilvas, keliai ir kojos. Aš pašoku ir pasilenk s b gu miško pakrašt . Kiti paseka mane. ia mes pirmiausia, pam - lynavusiomis l pomis ir tarškan iais nuo šal - io dantimis, užsivelkame savo drabužius. Kiekvienas m s s naris yra sušal s beveik kaul . Niekad aš nebuvo taip baisiai sušal s ir niekad netur jau tokio troškimo sušilti. Galima b t kiek apšilti prie gaisro liepsnos. Ta iau b gti ligi ten perdaug neprotinga. Priešo žvalgai gal t tai pasteb ti, o tada v l mus pasitikt naujas ugnies krikštas. Tikriausiai tada su mumis b t baigta. Laim , n vienas m s n ra perdaug nukent j s.

Ta iau man tiesiog skaudžiai šalta, mes visi š lame. Tarp aukšt puš mes šokin jame aukštai or , daužome rankomis aplink liemen . Mes stengiam s jud ti, temp savo paskutines j gas. Ta iau tas nepadeda. Šaltis toks, kad mes baigiame sustingti. Mumyse sigali gilus nuovargis.

Visiškai išsis m einame tolyn — susirasti nauj buvein . Bet tada atvyksta praneš jas su sakymu, kad mes gr žtume front . Ten yra vienas ruožas, iš kurio tenka trauktis, ir priešas grasina prasilaužimu. Mes paklausome ir išsi-

rikiuojame, tarsi beval s mašinos. Ir pamažu, vilkdama kojas, fronto kryptimi pasuka baltais apsiaustais apsivilkusi , pavargusi vyr eil .

Aš š lu. Mes visi š lame jau vien d l to, kad jau iam s es be t vyn s. Begalinis sielvartas apima mane, ilgesingas noras išvykti iš ia, tok krašt , kur nors vienas vienintelis žmogus gal t surasti pastog . ia t ra tik griuv siai, suskaldyti medžiai, mirtis tykoja iš kiekvieno kr mo ir visk dengia juodasis gedulo šeš lis. Jeigu bent tuojau vykt taika, bet apie tai n ra jokios kalbos.

Heikki nutraukia tyl :

— Ah, bent gerai, kad mes gal jome išsi-maudyti.

— Taip — tas gerai.

— Išsimiegoti gal sime ir kit kart . Svar-biausia. kad esame švar s.

— Svarbiausia, kad turime baltus mirties marškinius, — nor iau aš terpti, ta iau tik trumpai pasakau: — Žinoma, gal sime išsimie-goti v liau.

— Taip — tai mes tikrai padarysime.

Mes šiek tiek apsigau name, taip, mes apgau-name patys save. Mes žinome daugiau, negu pasakoma. M s šeštasis poj tis vis laik bu-di. Laikas yra at j s, kada „j s s n s ir duk-terys matys pranašiškai, j s seniai matys sapnuose, ir j s k dikiai tur s numatymo do-

van ". Medicinos mokslas tuo netiki, dogmatin
psichologija tai atmeta, ta iau Suomijos fronto
kareiviai žino apie viršgamtinio gyvenimo pir-
menyb , jie tiki tuo ir vykdo šituos nerašytus
statymus. Jau seniai mes nujaut me, kas bus
su mumis, taip pat nujaut me, kad mes š kart
tur sime išleisti ginkl iš rank . Bet kod l
tenka taip ilgai laukti taikos? Kod l ji neateina
kuogrei iausiai, ji, nepaprastai išsiilgotji?

Mes pamažu žingsniuojame tolyn. Papras-
iausiai, mes ne stengiame eiti grei iau. O
greita pagalba gali kartais daug reikšti. Kaip
tik š akimirksn mes turime b ti ten, kur reikia
vyr , — užtaisyti, taikyti ir paspausti. Ach —
mes jau tiek daug užtaisin jome, taik me ir šau-
d me! Tikrai, to jau gal t pakakti.

Kai pagaliau atvykstame priešakines pozi-
cijas, mes jau nebeturime k veikti. Puolimas
priešpuoliu buvo atmuštas. Ta iau aš gal iau
steb tis, jeigu tie, pasilikusieji namuose, tinka-
mai suprast , kas šioje nuolat kartojamoje
fraz je slypi! Ne! Ir tai, gal b t, yra net ge-
riau. Nes kiekvienas priešpuolis suteikia mums
dideli nuostoli užmuštais ir sužeistais. Kiek-
vien kart tai yra koks nors šeimos t vas, kuris
turi mirti, koks nors mylimas artimasis, kuris
dingsta be p dsak arba nukeliauja amžinatv .
Iš pa i kovotoj reikalaujama viso k niško ir
dvasinio j g tempimo, kok tik iš viso jie gali
tur ti. Ir kartas nuo karto mes visa tai pada-

rome. Ta iau to ilgai negalima išlaikyti, nes greitai mes pavirstame tik sausomis kempinimis, kuri porose dar yra užsilik pora kubini milimetr oro. Tu mielasis Dieve, kaip greitai mes išsenkame!

Ta iau visame savo skurdume mes žinome, kad vien dien m s kritusieji broliai prisikels. Tada mes b sime turtingi. Tada mes žygiuosime savo didži j t vyn , kuri stengs apginti savo s nus. Ten n ra jokios tuštumos nei skurdo, jokio karo nei nuovargio. Tai mes žinome, kurie šit krašt atperkame savo širdies krauju.

Ne vyksta nieko nepaprasto. Ugnis vis laik yra gana stipri. Dangus švie ia aiškus ir grynas, ir kova nenutr ksta net ir nakt . Tai yra truput blogiau. Ta iau mes gulime savo vietose, nejudr s ir pastyr . Aš š lu taip, jog imu galvoti, kad netrukus iš viso negal siu nulaikyti net šautuvo. Mano dantys tarška. Retkariais mane išmuša prakaitas ir apima nuostabus karštis. Gal tai yra drugys, o gal tai yra tik mano nuovargis? Aš to nežinau, iš viso, aš nebegaliu daugiau galvoti. Yra gana gera — taip paprastai gul ti ir laukti.

Ta iau mane pradeda apimti drugys. Aš tai jau iu visai aiškiai. Labai pamažu slenka naktis. O rytas art ja dar l iau, negu paprastai. K gi atneš mums pradedanti aušti diena? Yra try-

liktoji kovo diena. Kai kurie galvoja, kad trylika yra nelaimė neišskaičius. Tačiau tai, ką aš imu jausti, yra beveik kas kita. Manoje nelieka nerimo. Net nekrislo baimės. Aš žinau, kad aš pasiliksiu gyvas, bet taipgi tikiuos, kad gal siu išsilaikyti ir savo pozicijose, iki pat galo, nesušalęs ir nesusirgęs.

Vos tik aš baigiu pinti šias mintis, staiga prasisiveržia artilerijos ugnis. Ji yra tokia stipri, kokios iki šiol dar nebuvo pergyvenę. Pradžioje stiprūs sprogimai prieš mus, po to užpakalyje mūsų. Tada prasideda sisteminis pragaras iš kairės ir iš dešinės. Žemė dega. Oras šviečia žaibais, duslus griaudimas, baisingi sproginėjimai, pragariškas kaukimas, graužiantys dūmai, svylantis oras, garu sluoksnis žemės paviršiuje, skausmo riksmas, išsitieskiančios kaulų krumplės, sproginėjantys užtaisai. Nežemiškas naikinimo debesys apsiauria šiose vietose. O virš visko piktai juokiasi velnias.

Ne! Viešpats Dievas saugodamas laiko savo rankas virš mūsų. Kai šis ugnies antpuolis praeina, aš apsidairau aplinkui, stengdamasis užmatyti negyvus ginklo draugus. O sužeistieji — sužeistieji! Tačiau tai, kur aš pats guliu, yra balta. Net viena skeveldra nėra kliudžiusi, aš net nesu drėkstas. Apstulbęs stoviu dar ir prisimenu keletą žodžių, kuriuos kažkada buvau perskaitęs: „Žmonės, kurie yra išgelbėti iš gyvenimo pavojų, jau nebeturi savo pačių gy-

venimo. J gyvenimas turi priklausyti bendruomenei. J uždavinys yra lavintis, ieškoti tiesos ir surasti Diev “.

O kaip gi yra su mano paties gyvenimu? Kam gi aš dar tinku? Juk aš esu tik silpnastieb nendr . O t vyn reikalauja tvirt , j ging vyr . Tod l ir aš noriu b ti stiprus, aš noriu gyventi laim jimui. T vyn tur s mano gyvenim .

Tai yra pažadas, duotas laiming j tikrojo d kingumo valand . Tai yra skola gyvenimui. Aš žinau tai. Tai yra skola, kuri aš nešiu pagal savo paties j g išgales, ir savo paties j gomis esu pasiryž s sumok ti j . Reikia b ti gudriam ir tur ti širdies, kad galima b t gyventi.

Ta iau svarstymams apie save pat dabar neb ra laiko. Aš pagalvoju apie savo draugus, aš prisimenu Heikki. Tu mielasis dangau — argi Heikki krito! Aš m ginu surasti j , ta iau man nesiseka. Aš matau negyvus k nus ir sužeistuosius, kuriuose dar rusena silpnos gyvyb s žym s. Mano baim vis auga. Kur gal t b ti Heikki? Kur yra tylusis, ken iantysis poetas? Kitiems aš negaliu pad ti. Aš jo ieškau ir ieškau, tarsi nuo to priklausyt mano gyvenimo išganymas.

Pagaliau aš surandu j gana l kštoje duob je.

— Ar tu dar gyvas, Heikki?

Kaip atsakym , aš išgirstu tik neaišk jo murm jim .

— Ar tu sužeistas, Heikki?

— Taip.

Dabar išgirstu aš j visai aiškiai. D kui Dievui, kad jis nors gyvas.

— Kur tu esi sužeistas?

— Šiek tiek šlaun .

Aš noriu apži r ti žaizd , bet pamatau, kad jo kailiniai yra kruvini. Kaip tik dabar mane apima r pestis, sunkus r pestis. ia aš negaliu jo perrišti. Vis dar daugelis maž kulk zirzia aplink mus. Jos taip pat stengt nutraukti gyvyb s si l . Taigi, mes turime išsigabenti iš ia. Heikki b tinai reikia išnešti iš šios vietos. Heikki b tinai reikalingas gydytojo pagalbos, j tu tuojau reikia pristatyti perrišam j punkt .

Laim , netoli pamatau kažkieno pamestas por pašli ž . Iš kišen s tuojau pat išsitraukiu gabal virv s ir tvirtai surišu abi pašli žas. Pastangos užkelti ant j Heikki yra gana sunkios. Kulk lietus šiek tiek nustoja, ta iau visai nesibaigia.

— Tik tvirtai laikykis už raiš i .

Aš matau, kaip Heikki tvirtai nusitveria. Gal b t, jis dar n ra taip smarkiai sužeistas? Galimas daiktas, kad jis dar gali paeiti. Ir aš jau iu, kaip mane persmelkia viltinga srov . Heikki

bus išgelb tas. Jis juk privalo išlikti. Jo s nus Juoko negali prarasti dar ir savo t vo. Motina iš jo jau yra atimta.

Aš šliaužiu pirmyn. ia negalima jud ti visai laisvai. Tarsi ore b t kažkas nematomo, kas nuolat kalb t : iki ia galima pakilti, bet aukš- iau jau ne. Jeigu aš tik per plauk pakil iau aukš iau, mane tuojau kliudyt kulka — o tada mes abu liktume kovos lauke. Bet jeigu šaltu krauju ir didele kantrybe šliaušime pirmyn, neatsižvelgdami laik , p da po p dos vis stum- sim s tolyn — mes b sime išgelb ti. Jeigu tik gal tume pasiekti anas uol nuolaužas.

Aš šliaužiu, kapstausi visomis keturiomis, vargstu ir tempiu, suk sdamas dantis — ir ne- trukus pasiekiu kr vas akmen . Už j nors šiek tiek gal siu pad ti sužeistajam.

Taip atsistoju aš ia, visiškai suprakaitav s. Savo paties skausmus aš visai pamirštu. Aš nejau iu nei šilimos, nei šal io. Aš turiu tik vien vienintel mint : — kad tik kaip nors gal iau pad ti. Tuojau perplaunu Heikki dir- ž . Atmetu šal jo kailinius. Teisingai, visa šlaunis persisunkusi kraujo. Tada išsitraukiu aš savo puoko peil . Pradžioje nuplaunu viršu- tini j kelni gal , po to apatini j . Jos yra gana švarios, juk tik vakar vakare jis užsimov jas. Ar aš nekalb jau apie mirties marškinius? Aš sudrebu. Ach — šis nuolat atslenk s beviltiš-

kumas! Visuomet jis kur nors iš mūsų siauria savo glubin — ir juo žmogus labiau pavargęs, juo tas dažniau pasitaiko.

Aš atmetu marškinius šal — švarus kraujas bėga iš žaizdos. Ji nėra didelė, tačiau gali būti labai pavojinga, kadangi yra kaip tik tarp šlaunies ir pilvo. Aš ištraukiu iš Heikki kišenės raišius. Tačiau jį aprišti labai sunku. Raištis gana trumpas, o Heikki tik su dideliu vargu gali nulaikyti savo pečius, atramės juos pašližbriaunas. Bet pagaliau man pavyksta perkišti raištį per jo liemenę. Pradžioje jis beveik nieko nereiškia, kadangi tuojau pilnas prisisunkia kraujo. Tačiau su dideliu vargu man pavyksta perrišti žaizdą. Dabar šias savo primityvias rogutės stengiu šiek tiek pataisyti. Imu Heikki diržą ir pririšu jį prie pašližkabė. Ir tada vėl pirmyn, pirmyn su savo sunkia, tačiau brangia našta.

Mano smėlon yra dingusi. Be jokio jausmo, neturdamas jokių minčių, velkuosi aš per sniegą. Pirmyn! Aš esu tarsi žyginis arklys, kuris neturi jokių kitų minčių, kaip tik savo našta ir save pat vilkti pirmyn. Kraujas dega mano gyslose. Kartais man ima temti akys: Pirmyn! Prakaitas bėga visu mano kūnu. Po to vėl sukria šaltis. Bet pirmyn, tik pirmyn, nesiskundžiant naštos sunkumu.

Kai aš pagaliau pasiekiu tvarstomąjį punktą, jo jau toje vietoje nėra. Jis liko tik skevel-

dros ir pelenai. Iš griuv si liekan dar r ksta d mai. Taigi, net ir ia netr ko stiprios ugnies. Staiga aš pabundu, ir mano s mon pradeda veikti. Vienu akies mirksniu r pestis ir baim prablaivina mane. K gi aš dabar darysiu? Aš apsižvalgau aplinkui, kad gal iau k nors prisišaukti pagalbos. Heikki guli ant pašli ž — visiškai tylus. Jis nesako n vieno žodžio, jis nedejuoja. Taip kaip ir visi kiti Suomijos sužeistieji. Aš pasilenkiu j. Silpna šypsena nušvie ia jo veido bruožus. Jo akys taip aiškiai žvelgia mane, tarsi už j nebeb t nei krislo skausmo. O ta iau yra gilus, gilus kent jimas.

Sakoma, kad jei vargas yra didžiausias, pagalba b na skubiausia. Ir netrukus aš pastebiu arkl su rogut mis, stovin ius po viena didele pušimi. Tarytum jis b t m s lauk s. Aš užkeliu Heikki ant rogi viršaus. Po to apdengiu j arklio g nia ir šienų. Nutveriu vadeles ir varau arkl, tarytum tai b t lenkty n s d l paties gyvenimo. Aš žinau, kad kažkur yra ligonin — Juustiloje ar šiaip kur prie perkaso. Sitai aš tikriausiai dar kaip nors sužinosiu važiuodamas.

Šen ir ten dar krinta granatos, ta iau jos atrodo kaip nedideli sprogtantys taškai. Arklys b ga zovada. Pavojus kietai tempia vadeles — užpakalyje s di baim ir iš arklio šnervi bo tagu varo putas. Pagaliau rog s išvažiuoja išvažin t keli . Danguje nematyti n vieno

debes lio, ir gana neatsargu taip važiuoti. Taciau aš nejau iu jokios baim s.

Mane laiko sukaus iusi viena vienintel mintis — kad tik Heikki gal iau laiku nuvežti ligonin . Aš tempiu vadeles, kad net diržai sipiauna arkl io don, aš plaku arkl , ta iau jis nebegali b gti grei iau, negu kad dabar lekia. Arklys gali kristi, kad tik Heikki išlikt gyvas. Ši valand man tai yra svarbiau už visa kita visame pasaulyje,

Kas pats n ra buv s fronte, tas tikrai nežino, koks keistas ryšys jungia visus ginklo draugus. Taciau mes žinome tai, mes, kurie diena dien , savait savait ži r jome mir iai tiesiog akis, mes, kurie netur jome jokios kitos draugijos, kaip tiktai šiltas draug mintis.

Taip aš atvykstu Juustila. Taciau ia jau neb ra lauko ligonin s. Prieš par ji buvo iškelta iš ia. Ir taip su savo brangia našta aš važiuoju toliau, šiaur . ia turi b ti kur nors ligonin . Ir tai n ra ilgas kelias. Netrukus mes b sime vietoje. Tada Heikki gal s b ti gydomas. Gal b t ir aš tada gal siu pasveikti. Aš pats dabar jau iuosi taip, tarsi kiekvien aki-mirk krintu iš rogi ! Ne, ne! Aš turiu išsilai-kyti ir turiu nuvežti Heikki! Lauko ligonin buvo bombarduota — lauko ligonin v l perkelta toliau — ne, ne, ji n ra perkelta — mes kaip tik art jame j . Ah — kelio rodykl . Ar tai

yra ligonin ? Kaip? Tai tik paprastas namas? Argi tai ne lauko ligonin ? Ar jos ia n ra? Argi visos ligonin s sunaikintos? Ne, ne, to tikrai negali b ti! Ten, migloje, atrodo viena stovinti — dar viena — —

Kaip aš atvykau ia? Tarsi kažkokioje keistoje tamsoje, trypin ju aš aplinkui roges. Aš jau nebežinau, kur aš esu. Aš galiu sugauti tik vien vienintel mint , ir ji lie ia Heikki. Heikki turi surasti gydytoj , kad gal t gauti pagalbos. Ši mintis suteikia man j gos ir stiprumo. Ji iškelia mane. Tik ji viena mane ir palaiko. Tarsi lunatikas, aš imu kelti savo draug ant ligonin s neštuv . J reikia nunešti, tiesiu keliu operacijos sal .

Staiga nutyla patrank griaudimas. Vienu metu virsta nepaprastai tylu. Aš s džiu ant vienos k d s, visiškai nejudrus. kažkas uždeda man rank ant pe i ir sako:

— Kelkis, dabar mes važiuosime tolyn!

Aš aukštai pašoku. Patrinu akis, apsižvalgau aplinkui. Niekas nieko man nesako. Tada aš klausiu:

— Kas šauk man išvažiuoti?

— Niekas, — atsako jaunesnysis seržantas, kuris s di ant k d s ir nusteb s ži ri mane.

— Niekas? Ar tai tiesa? Juk aš labai aiškiai jau iau, kaip kažkas užd jo man rank ant pe i .

— ia nieko nebuvo.

— Tai gana keista. Ar tu esi visai tikras, kad niekas nieko man nepasak ?

— Visišškai tikros, taip.

Jaunesnysis seržantas ži ri mane ilgai ir tiriamai. Po to jis sako:

— Vis d lto, bus geriau, kad ir tu pasiliksi ligonin je!

— Ach taip — aš irgi sergu! Ta iau šita liga yra tarsi sapnas. Tu mielasis Dieve, kaip tai sunku, mano burna visai išdži vusi, ir trošku-lys kiekvien akimirk auga.

Kažkas eina kambar . Tarsi pro miglos uždangal aš girdžiu j sakant :

— Dabar jau taika!

Bet aš papurtau savo galv . Ne, tai ne manoma! Iš viso, negali b ti taikos. Kaip gi gali tai atsitikti! Šitoki pokšt tikrai nereikia kr sti. Aš esu pavarg s fronto kareivis ir neturiu jokio supratimo apie tokius pokštus.

— Dabar yra taika!

— Vąžiuk po velniais! Iš viso negali b ti jokios taikos! Niekad nebus taikos! Aš esu fronto kareivis ir apie tokius pokštus neturiu jokio supratimo. Ar tu supranti?

— Bet juk tu pats girdi, kad jau daugiau nebešaudu.

— Taip, šitai aš girdžiu, ir net labai gerai girdžiu! Ta iau tai dar n ra taika. Negali b ti jokios taikos — —

Ta iau k reiškia šita tylą? Iš kur ji kyla? Aš neturiu nujautimo, kad gal t b ti taika, o ta iau jau iu didel troškim , kad ji b t . Ne, taika yra mums per daug tolimas sapnas. Tai ne manoma pasiekti. Taika yra didelis sapnas, kuris kažkada buvo, ta iau kurio jau neb ra. Mes gyvename ir kv puojame šitam sapnui, mes tempiname jam visas j gas, bet jis niekad jau nebeateis. Karas išpl š mums m s ner-
vus, m s širdis, m s jausmus. Mes jau iš viso nieko neturime savo, net visos ištisos t vyn s.

Tarsi pro miglos uždang aš girdžiu kažk iš taikos s lyg , kurios pranešamos per radij . Ar tai yra tas pats priešas iš ugnies linij , kuris sako, kad prarasta Karelėja, Viipuri, Käkisalmi, Sortavala, Hanko — didel s m s t vyn s sri-
tys, iš m s pa i krašto, sritys, d l kuri iki šiol dar iš viso nebuvo kovojama, kurios garbin-
goje kovoje dar neatiduotos — argi visa tai jau prarasta? Ne, ne! Ne manoma! Ne manoma! Taip paprastai to negali b ti.

Bet po to aš jau nieko nebežinau, taipgi aš nieko ir nebesiklausau. Keistos žvaigžd s šoki-
n ja prieš mano akis. Nuostabiausios švie ia-
mosios raketos kyla ir krinta. žia motorai.
Prasideda gr žimas. Iš tamsos švies —
švies —!

— Šis jaunuolis turi stiprą drugelį. Jis turi būti paimtas ligoninėje, — tarsi pro miegą girdžiu aš kažkieno žodžius.

Yra tylu, labai tylu, kaip anuomet, taikos metais, namuose. Akimirksnį aš pabundu ir pasijuntu guldomas lovoje. Mano žvilgsnis krinta gedulingais raudonais apvestais laikraščiais, kurie guli ant grindų. Taigi, visa tai tiesa! Ach, vargšė tave! Tarsi vizijoje pamatau aš plevėsuojančią mlynai baltą Suomijos vėliavą, nuleistą pusiau stiebo.

Tai yra viso krašto gedulas.

SEPTINTAS SKYRIUS

Karas baigtas. Nuo to praeina kelios savaitės. Ta iau tai, kas mus ištiko, nėra visiškai baigta. Argi, iš viso, šitame gyvenime ką nors galima visai baigti? Kiekvieną dieną, kiekvieną valandą mes prisimename tai, kas yra vykusi — mumyse, aplink mus, mūsų gyvenime. Kas buvo, dabar jau pasikeitė. Tik nedaugeliui iš mūsų liko sveiki šaliniai, daugelis velka peršautas kojas arba rankas. Daugeliui trūksta rankos, kitiems kojų pirštai.

Ta iau nėra vienas nesiskundžias, nėra vienas nesivaidija su savo likimu. Viskas pakeliama bendrai, su tyliu drąsa. Kiekvieno atskiro ginklo draugo likimas yra mūsų pačių likimas, ir jo našta taipgi yra ir mūsų našta. Jie nėra jokio skirtumo, ar mes jų pažastame, ar ne. Mes juk visi esame suomiai, visi kovojome dėl vieno reikalo, kentėjome, buvome sumušti ir nugalėjome.

Ta iau viena slegia mus, viena vienintelė mintis giliai gyvena mūsų širdyse. Tai yra sunki mūsų gyvenimo dalis. Mumyse gyvena bega-

linis li desys. Tiktai naktimis, kai kuris nors kliedi, pagautas drugio priepuolio — pats to nežinodamas — išreiškia savo širdies paslaptis. Tada tik ryškiai iškyla didysis li desys, sielvar-tas ir sunki t vyn s našta. Tada mes užmerkiame savo akis, kad gal tume galvoti. Mes miegame, ta iau m s ausys girdi visk , ir m s širdys plyšta d l kiekvieno žodžio, kur iškelia m s skausmas. Toks yra suomio li desys.

T pat ryt , kada buvo sudaryta šita taika, mus priglaud viena ligonin . Mes jaut m s giliausiai paliesti, ta iau, vis d lto, buvome laim tojais. Nes kiekviena valanda priartina mus prie m s tikrosios t vyn s. Ilgai ieškojome mes beržo ir žvaigžd s, dabar suradome juos abu. Mes suradome savo t vyn , ir ne tik savo t vyn , bet ir savo paties Aš. Auksas pasidar grynesnis, visi nešvarumai sudeg . Mes visai tikrai žinome: jeigu tik mes gal tume, mes atstatytume savo vaikams nauj , nesuklastot t vyn .

Tai gal jo b ti atsitiktinumas, arba laim , arba likimas, kad kaip tik mokykla, kuri dabar paversta lauko ligonine — iš pat pradžios ugd mumyse t vyn s viltis. Kai mes savo vaikyst s metais vaikš iojome mokykl ir sapnavome savo sapnus, ilgesingai galvojome, koki auk gal tume suteikti t vynei. Bet dabar mes turime apsiži r ti, ar mums pavyko kas nors pasiekti. M s gyvenimas jau yra pra j s, o už

sav s jis paliko tiktai griuv sius. O ta iau mes nesame kaltieji. Karas mus sugriov . Karas sužalojo m s k nus ir atžym jo m s sielas, šitas karas, kurio mes nenor jome ir d l kurio mes nesame kalti, kadangi svetimieji brutaliai privert mus kovoti.

Aš pats savo likimu kaip tik negaliu sk stis. Pradžioje atrod , kad sergu plau i uždegimu. Liga tur jo visokiausi padarini , ir taip aš buvau priverstas gul ti, o jo diena po dienos, savait po savait s, ir aš laukiau to, k anks iau buvau tur j s — sveikatos. Ta iau netrukus aš v l gal siu gr žti savo dalin , kur gausiu atos- tog sveikatai pataisyti. Kas gali žinoti, gal v l ateis išsiilgtoji kasdieninio gyvenimo taika! Ta iau su kitais jaunuoliais vyko daug blogiau. Daugelis iš j jau niekad nebegal s sugr žti namo, o tie, kurie ir išeis iš ia, daugumas pasiliks luoši. Ten viršuj, pirmajame aukšte, guli Esko, jis dar silpnas, jam peršauta koja. ia, apa ioje, guli Aarne, prarad s vien savo rank . Väinö aš nebesurandu, bet ir jis tur t kur nors ia b ti. Taip — ir Heikki vakar buvo perkeltas vienut . Jo pad tis gana sunki. Jo žaizda p - liuoja, ji yra daug sunkesn , negu kad pradžioje galima buvo numatyti. Daktaras pareišk , kad jo širdis ilgai neišlaikys. Aš m ginau melstis, kad tik jis gal t gyventi, ta iau mano k nas ir mano protas dar labai silpni, ir aš negaliu to taip intensyviai atlikti. Koks aš skurdus pali-

kau, koks aš esu silpnas, kad net geriausiam savo draugui negaliu padėti.

Aš einu koridorium ir sutinku pažįstamus vaikus iš savo paties pulko, taipgi ir iš kit dalinių . Visus mus supažindina ta bendroji šypsena, kuri savyje slepia tiek pat skausmo, kiek tik mes galime jį pakelti. Visi jie atrodo linksmi, nerpestingi, beveik išdidūs, ir taipgi jiems netrūksta drąsos iškrasti kok nors pokštą . Taiaurkai lieka vieni, tyliai kenčia dėl savo kūniškų sužalojimų nebyliu bežodžiu liudiesiu, ir galvoja, kad kiti yra sveikesni už juos. Taip — jie negalvoja apie tai, kad mūsų visų širdys yra sužeistos ir mūsų sielos sušaudytos.

Aš pažvelgiu pro vienas duris. Ten guli vienas begaliniai išbalis jaunuolis, jo bejėgūs rankos nukritusios ant melsvos antklodės. Jo akys yra praviros ir bejausmo spokso kažkur pro antklodės kraštą . Jis turi opi pilvo žaizdą . Kodėlgi leidžia šitam vyrui taip gulėti? Kodėlgi niekas nesusiuvia jo vidurių ? Taiaurkai aš truputį susivokiū medicinos mokslo paslapytę. Ir vis dėlto savo mintyse aš negaliu surasti patenkinamo atsakymo savo klausimui.

Viena sanitarė , visiškai jauna, pervargusi ir išbalusi mergaitė , kuri tikrai daugelį savaičių yra per mažą miegojusi, vilgo jį išdžiūvusias lėpas sušlapinta kempine. Retkarbiais jaunasis vyras sušnabžda žodį „dėkui“, taiaurkai dažniausiai jam nepavyksta išstarti net ir to vieno žo-

džio. Jo akys blizga, pastyrusios, ir aš manau, kad jis jau mato naują tyną, kurioje bus išvauduotas iš vis savo kentėjimų.

Tarsi prikaltas stoviu aš šalia durų. Aš tiesiog negaliu atsiplėšti nuo šito vaizdo. Jis tvirtai pagriebė mane ir giliai jaudina. Aš negaliu suprasti, kodėl gi mes privalome gyventi, jeigu mirtis jau stovi už durų ir beldžiasi į jas. Kodėl gi mes negauname paliepimo visa tai pabaigti?

Pagalčiau aš išgirstu, kaip sužeistasis silpnu balsu klausia:

— Ar operacija pavyko?

Aš turiu tvirtai susikaupti, kad nevirščiau kambarį. Sužeistasis yra Väinö, Didysis Väinö. Aš pažįstu jį iš jo balso. Aš turiu noro sušukti jam jo vardą, tačiau žodžiai užspringsta mano gerklėje, ir aš negaliu ištarti nė vieno garso. Drebančia širdimi, sulaukęs kvėpavimo, vėl išgirstu, kai jam atsakoma:

— Taip — ji tikrai laimingai pavyko.

Sanitaras pasilenkia virš lovos, tačiau ir jį nieko negali padaryti, kad sužeistasis pasveiktų. Ji žiūri į jo akis, ir mane apima jausmas, kad ji savo degančia valia nori pertiekti šitam kariui visą savo sielą į jį. Šiaip ar taip, ji yra žmogus gražiausia šio žodžio prasme, žmogus, kuris nesitraukia nuo dvokiančių žarnų ir išvirtusių lėpų, ji turi šventą norą — padėti kitam nešti jo naštį. Drauge ji yra gudri, ji žino, kad

sunkiai sergan iojo sielai galima pad ti tik didele j ga.

Ta iau aš gerai paž stu šituos žodžius: „Operacija gerai pavyko“. Taip sakoma mums viems. Žinoma, operacija pavyko, kadangi pacientas dar gyvas. Bet kas bus v liau? Kiek valand po operacijos jis dar gal s gyventi? šit klausim tikriausiai niekas negal t atsakyti.

Ilgiau aš nebegaliu išsilaikyti. Aš tyliai šliaužiu kambar . Mergait bando sutrukdyti š mano žyg , Ta iau sužeistasis jau pasteb jo mane ir tiesia savo silpn rank mano pus n. Aš paimu šit rank ir išgirstu jo žodžius:

— Pasveikink draugus!

Tada kur laik mes tylime. Pagaliau jis sako:

— Netrukus jau man s nebebus ia.

Mane tas skaudžiai palie ia. Aš ilgai ir nuosirdžiai spaudžiu jo rank , gal b t, net per ilgai. Tada aš šnabždu:

— Lik sveikas.

— Iki pasimatymo! — atsako jis. — T vyn v l bus užkariauta.

Ta iau aš negaliu suprasti, k jis nor jo pasakyti savo paskutiniaisiais žodžiais, tod l aš dar užtrunku ištis valand l ir galvoju apie tai.

Mergina v l sušlapina jo l pas. Jo akyse, kaip ir anks iau, v l ima šviesti tas pats, tolum nukreiptas, žvilgsnis. Ar tai yra pažad tasis kraštas, kuris dabar atsispindi jo akyse?

Kitame kambaryje aš sutinku Kalevi Martilla. Jis šypsosi dar labiau, negu anksčiau. Jo ranka jau žymiai sveikesnė. Jis jau gali pajudinti ją, ir gydytojas pažadėjo jam, kad ji bus visiškai sveika. Ant jo piršto aš pamatau auksinį žiedą. Aš labai nustembu ir klausiu, argi jau vaikai gali vesti? Jis man paaiškina:

— T vai man leido.

— Kas gi yra tavo sužadėtinė? — mielai noriu tau žinoti. Tai jau šito man ir nereikėjo klausti. Ji yra ta pati „tikroji mergina“, kuri laimino mus, kai mes jome karą.

Aš palinkiu jai laimėti. Visa savo širdimi aš linkiu Kalevi sužadėtinei laimėti. Aš juk pats žinau, kad šitokia moteris yra tikras turtas ir kad gyvenimas su ja, nepaisant vis sunkenybių, bus lengvas. Mes turime tvirtai pasitikėti ateitimi, ant senųjų šeimų griuvusių mes privalome statyti naujas ir sveikas šeimas. Jose turi augti nauja, laisva generacija, laimingesnė už mūsų.

— Kalevi tikrai puikiai šaudė, — sakau aš. — Jis pasidarė tikras aštriaakis, visuomet jam puikiai pavykdavo.

Tada mes visi širdingai juokiamės, tarsi iš viso nebūt buvęs jokio karo.

Didžiojoje salėje gydytojas kaip tik atlieka savo rytinį vizitą. Sanitarai seka jį, neištardami nė vieno žodžio. Kai kuriems pacientams jis su-niurzgia porą žodžių, arba sugnybia pincete —

šaltai, bejausmiai, tarsi reikalas liest gyvul. Po kiekvieno sugnybimo nebylus ligonis staugiai krpteli, jis tvardosi, kiek tik leidžia jo nervai. Sanitarai tuojau prilaiko j, ir gydytojas žiri pro savo akini stiklus:

— Ar jums skauda?

Sužeistasis nieko neatsako. Ne — visai ne skauda — gydytojui tikrai ne. Tai jau iš sunkst pacijento l p galima išskaityti visai kita. Pro tas l pas neišeina n vienas sudejavimo garsas. Bet ar reikalingi tokie refleksiniai judesiai? Argi reikia, kad jis eikvot savo nusilpn jusi valios j g ?

Sužeistasis vis laik m ginamas. Pagaliau jam pavyksta sušukti. Ir gydytojas tuo patenkintas.

— Truput rivanolio ir tuojau nušluostyti.

Ir jau jis pas kit . Jis duria, ir br žia, ir gnybia, ir po to — „Truput rivanolio ir tuojau nušluostyti“. Taip jis elgiasi su visais. Jis prats, lygiai taip, kaip galima prasti užmušinti. Paprastas darbas — jis atliekamas mechaniškai ir iš viso to jis neturi jokio džiaugsmo. Argi gali kas nors tur ti džiaugsmo, liesdamas p liuojan ias rankas ar kojas? Jeigu nepavyksta, ir atslenka mirtis, pasidaroma nervingu, ypa , kad vieno žaizda sugyja, o antrojo v l atsiveria ir v l pradeda p liuoti.

Štai ia guli vienas, kuris sužeistas galv . Atrodo, kad pro jo kakt ištiškusios smegenys.

Pati žaizda n ra taip jau didel , ta iau atrodo, kad jis ken ia begalinius skausmus. Kas gi kal-
tas d l to, kad jo s mon ir gyvenimas yra
aptem ?

Aprišalas jau v l yra dr gnas. Jame matyti
pilko skys io d m . Pamažu, labai pamažu eina
sveikimas.

Ir visiems sužeistiesiems jis ateina labai iš
l to. Granatos skeveldra nešvari ir nuodinga.
Be to, ji yra karšta. Jeigu ji palie ia, atsiveria
nudegimo žaizda, arba kraujuojanti žaizda,
arba kaulo l žimas. Kur gi yra meisteris, kuris
gal t ia pad ti, kurgi yra medicina, kuri su-
teikt tikr j pagalb ?

Bet dabar aš turiu gr žti savo palat . Pa-
baigoje gydytojas užeis dar ir ten, ir galimas
daiktas, kad jis išrašys man išleidimo rašt . Aš
mielai nor iau išvažiuoti iš ia, bet vis laik
prieš mano akis tarsi gyvas stovi Heikki liki-
mas. Aš bijau vis blogiausio. Kuriam gi
tikslui j b t išgaben iš m s skyriaus, jeigu
jo pad tis neb t pablog jusi?

Ne visi prieš mirt išgabenami. Kartais mirš-
ta žmon s ir pas mus. Juk visi mes esame pa-
smerkti tam pa iam likimui. Mes visi puikiai
žinome, kas vien dien mus užklups. Juk
mums teks atlikti didži j kelion — tai yra
nepakei iama, ir mums patiems, ir tiems, kurie
bus po m s . Ir mes nebijome mirties, mes,

kurie mirt ži r jome kaip išvaduotoj , o mirusius laik me savo broliais.

Ant laipt aš sutinku kelet vyr su lazdomis. Vieniems nupiauta koja žemiau kelio, tačiau yra ir toki , kuriems ji amputuota net nuo šlaunies. Kaip reiks jiems prisitaisyti protez ? Ir tiems žmon ms nebus lengva, kai jie matys, kad mes turime sveikas kojas. Ir bus daug toki , kurie tur s medines kojas, stiklines akis ir akmens šird ?

Mano paties skyriuje visai ramu. Lovos stovi lygiai išrikiuotomis eil mis, taip pat ir naktiniai staleliai. Ligonys neturi kitoki bald .

Kaip paprastai, ir šiandien pas mus ateina gydytojas. Jis apži ri vien , žvilgteri kito žaizdos. Taip pat ir prie mano kr tin s prikiša jis klausom j vamzdel , pasiklauso, pabeldžia ir sako:

— J s galite važiuoti namo. Savo dalinyje, jeigu norite, j s gausite atostog sveikatai pataisyti.

— Jeigu norite! — nusteb s pakartoju aš šituos žodžius. Ar aš tikrai noriu, ar aš tikrai veržiuosi išvykti iš ia, iš ia, kur mes visi turime vienod laisv s ilges , dien ir nakt ! Vokiečiai yra teis s, galvodami, kad mes esame geri kariai, bet mes visi darome vien klaid — mes ilgim s t višk s. Tai tikra. Jeigu mes, kur beb tume, ir geriau turime, negu namie, vis tiek mes ilgim s nam , ir niekad nesame lai-

mingi, jeigu j nepasiekiame. Taipgi ir karin prievol atlikdami, mes jau iame tuos pa ius jausmus, mes ilgim s nam .

Vienas sanitaras atneša mano uniform . Ji yra jau suplyšusi ir d m ta. Ji išlaik šimt kiet dien , ji pergyveno sielvarto, laim jimo ir garb s dienas. Jos n ra reikalo g dytis, aš užsivilksiu j ir v l garbingai nešiosiu, kaip ir iki šiol. Aš užsimaunu kelnes ir batus, ir virš mundieriaus užsijuosiu dirž . Pavasariško džiaugsmo nujautimas perveria mane. Netrukus aš v l b siu visai sveikas. Yra taika. Ir gyvenimas toliau eina savo keliu.

Tada aš v l prisimenu savo draugus. Niekad jau jie nesugr š iš ia sveiki atgal gyvenim . Sunkiausias dalykas dar stovi prieš mano akis—atsisveikinti su jais. Aš einu nuo lovos prie lovos. Kiekvienam aš ilgai spaudžiu rank ir m ginu paguosti. Gal b t, pirm kart savo gyvenime aš taip vaidinu. Nes aš esu dar jaun- nas, ir niekad prieš tai nebuvo man tokios sunkios pad ties. Tod l aš ir neišmokau kalb ti neteisyb s. Draugai ži ri mane ir tarsi veidrodyje mato, kaip man yra sunku.

Dabar ateina sanitari ir gailasting j seser eil . Vyriškai ir trumpai pasakau aš joms „sudies“ ir kelioms padovanoju savo fotografij , kaip maž karo atsiminim . Tai yra paprastas mažas atvaizdas, padarytas fronte, ir j aš visuomet kelet nešiojau si kišen je.

Ta iau aš dar nesu atsisveikin s su Heikki. Niekas nenujau ia, koks sielvartas apima mano siel . Mano širdis veržiasi j , ta iau protas nenor t jos klausyti. Ilgai aš kovoju šit dvasin kov . Aš jau buvau užd j s rank ant dur sklend s, ta iau ilgai negal jau stengti praver ti j . Ten dabar kovoja su mirtim tas vyras, kuris šimt ištis dien mano gyvenime man reišk daug daugiau — išskyrus mano paties šeim , negu bet kas kitas. Tai buvo vyras, visuomet pasiruoš s pad ti ir apsaugoti, draugas, kuris pagelb davo didžiausiam varge, kuris kovojo šalia man s didžiausi sunkum metu ir kuris dalyvavo mano slap iausiose mintys? Argi aš gal iau j aplenk ti?

Jeigu aš tai padary iau, aš b iau paprasiausias baily s, kuris, visko vertingiausio išsižad j s, pab gdamas ieško saugumo. Aš b iau skurdžiausias iš vis , kadangi neb iau vertas priklausyti ginklo brolijai, kuri yra tikriausias broliškumo rodymas. Aš b iau kvailas berniokas, niekuomet nevertas garbingo kario vardo. Bet kad aš dabar gaišdamas stoviu prieš duris — tai yra tik piktas siaubas, o ne draugiškumo tr kumas.

Ne — aš privalau taip pat dr siai pažvegti akis likimui, kaip kad anks iau žvelgdavau priešui. Net ir šit s skait aš turiu sumok ti. Ir šit taur turiu išgerti iki dugno.

Aš atidarau duris. Lange žaidžia ryškus saul s spindulys. Tai yra pavasaris. Naujasis pavasaris ži ri mus. O ant grind , šalia lovos, stovi mažas berniukas, maždaug penkeri met amžiaus. Jo maža rankel guli Heikki, jo t vo, rankoje. Abi rankos stengiasi viena antr stipriai paspausti. Abi rankos turi didel troškim niekad viena nuo kitos neatsiskirti. kažkas nepaprastai jaudinan io ir švento slypi šitame vaizde. Prieš didži j kelion dar kart sutiko t vas s n ir s nus t v . Po to prasid s iškeliaujimas... Aš tai ryškiai matau Heikki veide, ir ypa jo akyse. Taip pat aš matau jose nežemiškos šviesos atšvaitus, kuriuos jau kelet kart esu mat s savo draug žvilgsniuose, kada priart davo išvykimo geresni j t vyn valanda.

Berniukas nesupranta, kad netrukus jis pasi- liks visiškai našlaitis, kad karas išpl š jam motin , o dabar ir t v , kad nuo pat savo k - dikyst s jis paliks be apsaugos ir be paramos.

Heikki šypsena yra tokia pati, kaip ir anks- iau, tik dar minkštesn ir dar gražesn . Jis ištiesia man savo sulysusi rank ir sako:

— D kui, kad tu at jai. Aš laukiau tav s.

Po to stoja tyla. Tik užuolaida plevena nuo lengvo v jo, kuris pu ia pro atdar lang . Ant grind atsispindi auksiniai švitintys kvadratai, žaidžiantieji saul s refleksai. Aš aiškiai matau,

kaip Heikki viduje kovoja poetas ir karys. Tačiau karys, vis dėlto, laimi.

— Aš ruošiuosi kelionai, iš kurios nebūna jokio sugrąžimo. Dėkoju, broli, dėkoju — už viską. Pasveikink draugus!

Jam labai sunku kalbėti, ir man pačiam kažkas stovi kakle, kas mane smaugia. Staiga aš prarandu bet kokį susivaldymą, aš beveik šaukiu:

— Tu neprivalai, Heikki! Tu turi gyventi! Ar tu supranti, tu turi gyventi!

— Veikko, — šnabžda jis, — aš jau nebėgaliau pasveikti. Taigi, bus geriau, kad aš išsivaduosiu iš savo skausmų.

Po to, truputį pailsėjęs, jis tęsia toliau:

— Aš jums abiems dar turiu ką pasakyti. Tu, mano vaike, turi dabar likti be tėvo ir be motinos, tačiau tau lieka dar tėvynė. Mylėk šitą kraštą. Aš nieko kito neturiu tau palikti, kaip šitą šventą pareigą — mylėti savo tėvynę.

Aš turiu kovoti su savo vidiniu susijaudinimu. Berniukas žiūri mus savo didelėmis, nustebusiomis akimis. Jis yra dar vaikas ir tikriausiai nesupranta, ką sako jam jo tėvas. Tačiau tėvas paprašo plunksnos ir popierio, ir parašo didelėmis lygiomis raidėmis:

„Juoko, mylėk savo tėvynę! Tavo tėvas“.

Tada ištiesia jis man popierių, ir aš sikišu į rąstą, patingai kišen — palikimas sėnui.

Ta iau berniukas, atrodo, suprato, ar bent nujaut, apie ką yra kalbama. Jis prispaudžia savo galvą prie tavo kelių ir verkšlens:

— Aš myliu šitą kraštą, tave!

Heikki glosto minkštas savo berniuko garbanas ir susijaudina šnabžda:

— Dėkui, mano vaike!

Tada ilgai jis žiūri mane:

— Tu esi tikras vyras, aš tai matau.

Pagalčiau jis nutveria Juoko ranką ir sako drebančiu balsu, rėmęs savo žvilgsniu giliai mano akis:

— Žiūrėk, tavo smilksniai!

Aš imu Juoko ant savo ranką, tvirtai apkabinu jį, bučiuoju jo veidelį ir glostau jį. Ir jo tavo šypsena yra dar gražesnė, negu anksčiau. Aš imu Heikki ranką ir sakau:

— Pas mane Juoko suras savo tėtį, aš tai prižaduo tau, Heikki.

Ta iau sužeistasis jau nebegali kalbėti. Jis uždengia savo akis dešine ranka, ir kai jis pagalčiau nuima ją, aš pamatau, kad jose spindi kažkas skaidraus ir tyro. Pagalčiau jis sako:

— Dėkui, aš tiek tenor jau pasakyti.

Jis glosto savo smilksnius kaktą, pabučiuoja jį savo paskutinėmis gomimis ir šnabžda:

— Netrukus tavo tėtį išpirks tau tavo tėvyne.

Mes ilgai tylime. Saulės ruožas yra atėjęs net iki kojgalio. Šviežia auksiniai kvadratai.

Lango sankryž šeš lis ima keliauti atgal. Ant naktinio stalelio stovi nedidel vaza su gl mis. Tai yra pirmosios pavasario gl s. Heikki ieško j savo akimis. Jo l pos susiformuoja šypsena. Yra at j s pavasaris.

Atsargiai apsiveria jis ant nugaros, nor dumas pails ti. Jo rankos kryžiškai guli ant jo kr tin s. Po to jis paprašo:

— Paskaityk man k nors, Veikko. Taip, kaip anks iau fronte tu skaitydavai per vakarines maldas, žinai? Juk tai bus mano vakaro malda.

Drebaniomis rankomis aš išsiimu iš kišen s Nauj j Testament ir virpaniu balsu skaitau:

„Ir aš matau nauj dang ir nauj krašt
t “

Kai po trumpo skaitymo nukreipiu savo žvilgsn nuo knygos, pamatau, kad Heikki akyse atsišvieia naujosios šalies atšvaitai. Tai iau jo kr tin dar kilnojasi. Aš paskambinu gailestin-gajai sesutei, ta iau ji nepasirodo, ji nenori trukdyti atsisveikinan iojo ramyb s.

Mes stovime ir žirime, kaip lango sankryžos šeš lis nuslysta sužeistoj kr tine, ir ant jo kaktos žaidžia auksinis saul s spindulys.

Savo krašt jis išpirko. ..

VILJO SARAJA

Išpirktasis kraštas: 2-asis fotografuotas,
leidimas. Formatas 70x90/32. Tiražas 12000 egz. Profesinis
kultūros bendrovė "Menta". 232000 Kaunas, S. Neries 56.

SL 148. Užs. Nr. 799. Spausdino Vilniaus universiteto
Poligrafijos laboratorija. 2327434 Vilnius, Universiteto 3.
Kaina 2,9 rb

1939—1940 m. žiem Soviet S -
jungai užpuolus maž , taiki Suo-
mij , šios šalies vyrai lyg Skandi-
navijos granito uola stojo žtb -
tin kov prieš keliasdešimt kart
gausesn prieš . Apie t kov , mei-
l , karišk draugyst ir pasakojama
šioje knygoje.